

Beke Sándor

Könyvterjesztés Erdélyben

**Beszélgetések a XXI. század eleji
erdélyi könyvterjesztésről
könyvterjesztőkkel, szerkesztőkkel,
irodalomtörténészekkel, bibliográfusokkal,
írókkal, költőkkel, sajtómunkatársakkal,
szociológusokkal, történészekkel, tanárokkal,
tudományos kutatókkal, muzeológusokkal**

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

ÍRÓK ÉS MŰVEK

Beke Sándor

*Könyvterjesztés
Erdélyben*

ERDÉLYI TOLL KÖNYVEK

**SZEKELY
UTKERESŐ
KIADVÁNYOK**

A könyv borítóját
Beke Sándor-Olivér
tervezte

Beke Sándor

Könyvterjesztés Erdélyben

**Beszélgetések a XXI. század eleji
erdélyi könyvterjesztésről**
*könyvterjesztőkkel, szerkesztőkkel,
irodalomtörténészekkel, bibliográfusokkal,
írókkal, költőkkel, sajtómunkatársakkal,
szociológusokkal, történészekkel, tanárokkal,
tudományos kutatókkal, muzeológusokkal*

**Bencze Mihály • Bertha Zoltán
Demeter Attila • Kozma Mária
Kuszálík Péter • Nagy László Mihály
Nagy Székely Ildikó • P. Buzogány Árpád
Pomogáts Béla • Róth András Lajos
Sarány István • Szekeres Lukács Sándor
Szöcs Katalin • Tácsi Erika • Tar Károly**

*Erdélyi Gondolat Könyvkiadó —
Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll
Székelyudvarhely 2018*

**AZ ERDÉLYI GONDOLAT
SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA**

**Beke Sándor (igazgató) • Brauch Magda • Cseke Gábor
Cseke Péter • Csire Gabriella • Gábor Dénes
Jancsik Pál • P. Buzogány Árpád • Péntek János**

•

SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK

Néprajzi, történelmi, művelődéstörténeti, egyházi
és irodalmi kiadványsorozat

A *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat jogutódja

Főszerkesztő: Beke Sándor

Szerkeszti:

Csire Gabriella, P. Buzogány Árpád, Ráduly János

•

ERDÉLYI TOLL

Irodalmi és művelődési folyóirat

Főszerkesztő: Beke Sándor

Szerkeszti:

Brauch Magda, Csire Gabriella

© Beke Sándor, 2018

© Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2018

© Székely Útkereső Kiadványok, 2018

© Erdélyi Toll, 2018

ISBN 978-606-534-090-9

www.erdelyigondolat.ro

Megjelent az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
a Székely Útkereső Kiadványok
és az Erdélyi Toll közös könyvkiadási egyezménye alapján

TARTALOM

KÖNYVVILÁGRA HANGOLÓ (Beke Sándor) / 9

KÖNYVJELZŐ

avagy Az elismerés arany fényű koronája
erdélyi magyar könyvműhelyeknek
és a Romániai Magyar Könyves Céhnek

Marosvásárhelyen,

a magyar könyv erdélyi fővárosában (Beke Sándor) / 12

A BESZÉLGETÉS RÉSZTVEVŐI / 14

A BESZÉLGETÉS TÁRGYA

A LAPTERJESZTÉSTŐL

A KÖNYVTERJESZTÉSIG / 27

„A KIS ÉS GYAKORLATIAS TANANYAG” / 27

A lapterjesztéstől a könyvterjesztésig —
lépésről lépésre, részletesen / 27

Az első *Székelly Útkereső*-szám szedése és nyomtatása / 28

A Székelly Útkereső Kiadványok első kötete / 29

A lapterjesztés körüli gondok / 30

Emlékek a lapterjesztés idejéből / 32

Pillanatképek a *Székelly Útkereső*
magánterjesztőinek a munkájáról / 36

VILÁGHÁLÓ ÉS „FIZIKAI” (KÖNYV)TERJESZTÉS / 54

Erdélyi Toll — a negyedévente
megjelenő folyóirat, mint szellemi ünnep / **55**

A széthúzás és szerzőfuttatás módszereit
alkalmazó média jelentősége
a romániai magyar irodalom alakításában / **63**

A TULAJDONKÉPPENI KÖNYVTERJESZTÉSRŐL / 72

A könyvesboltokban történő könyvterjesztésről / **73**

Bolti forgalmazás = biztos megmaradás? / **75**

A könyvterjesztő kiadót
és terméket futtató szerepköre / **80**

A legrövidebb útról — az olvasó felé / **81**

BESZÉLGETÉS

I.

„A könyv reményt, esélyt ad,
örömet szerez, eleven életre szólít” / **87**

II.

Marosvásárhely —
a magyar könyv fővárosa Erdélyben / **103**

III.

„A jó könyvhöz kell egy jó szerző,
jó téma, jó kézirat,
szakszerű szöveggondozás, szerkesztés” / **108**

IV.

„A magyarság, mint »olvasó nép«”
avagy
„Most nagy a kihívás: újra és újra
meg kell szólítani az olvasót!” / **114**

V.

„Erdélyben az identitás- és sorskérdések
még mindig érdeklik az olvasót” / **125**

VI.

„A haszonlesés, a gyors pénzszerzés
visszataszító, elriasztja a vásárlót” / **132**

VII.

„A legnagyobb válság a fejekben van”
s
„Csak azt reklámozzák, ami valamilyen
szempontból érdekükhöz fűződik” / **144**

VIII.

„Erdélyi könyvkultúránk Európa szintű” / **150**

IX.

„Ki lehet hivatásos könyvkereskedő?” / **155**

X.

Kevés az antikvárium,
de vajon van-e valódi igény rá? / **160**

XI.

„...Ezért hallgatnak el szándékosan szerzőket,
kiadványokat erdélyi magyar dzsungelünkben”

avagy

„Amit nagyon szídnak, arra is érdemes
odafigyelni... és amit nyálasan dicsérnek,
annak jobb békét hagyni” / **165**

XII.

„Minden magyar könyv egy ünnep” / **172**

XIII.

„A magyarországi könyvek nemcsak
a finanszírozói igényekre ráfelelő könyvek,
hanem olvasói igényeket is szolgálnak”,

de

„A magyarországi és hazai könyvdömping
megtalálta az egyensúlyát” / **174**

XIV.

„Mi magyarok közös gondolkodást
és közös cselekvési programot dolgozzunk ki” / **178**

IRODALOM / 184

BEKE SÁNDOR ÉLETRAJZI ADATAI / 186

KÖNYVVILÁGRA HANGOLÓ

Mátyás király idejében már virágzott a könyvkereskedelem és mint tudjuk, Nagyszeben volt az első olyan erdélyi város, mely az 1500-as évek elején könyvkereskedőként is jeleskedett. Ezután Kolozsvár és Brassó akkori értelmiségi rétege örülhetett a főleg külföldről behozott könyveknek. 1550 után Heltai Gáspár felesége és Komlós Aladár volt a kor legismertebb könyvterjesztője.

Az ellenreformáció idején a protestáns könyvkiadás hanyatlik, ami e szakma visszaszorítását hozza, olyannyira, hogy maga a könyvterjesztés nem szűnik meg, de egyre inkább a katolikus egyházon belülivé válik.

Erdélyben 1918 előtt bizományi rendszerben, illetőleg előfizetés útján terjesztettek könyvet. 1918 után egy-egy ismert kiadó szerzőgárdája előzetesen szervezett olvasókat műveik megjelentetésére, a könyvesboltok pedig nyomtatott címjegyzéken ismertetik az új könyvcímeket kiadványaik népszerűsítésére. Később számos mű ex librises „tálalásban” jelent meg, egyes kiadók pedig az iskolás gyermekolvasókat megcélózva olyan anyagi bevételekre tettek szert, melyek az újabb kiadványok nyomdai költségét is fedezték. A két világháború között népkönyvtárhálózatot is szerveztek. A korabeli ismert erdélyi folyóiratok könyveket adtak ki, sorozatokat indítottak el és könyvforgalmazással is foglalkoztak. A könyvterjesztést rangos irodalmi műhelyek íróolvasó találkozói is segítették.

A II. világháború idején és után jött divatba a könyvnapok szervezése: könyvsátrakban dedikálták eladott műveiket a szerzők. 1948 után életre kel a szövetkezeti könyvterjesztő hálózat. Az 1970-es évektől több kiadó szervezett könyvnapokat, ahol a szerkesztőségek lehetőséget adtak az

író-olvasó találkozókra, ez a lehetőség a '80-as évektől felsőbb, politikai irányításra szűk körű „országos könyvpokká” korlátozódott. Az 1960-as évek végén létesül a Tőzsér József által alapított és hosszú évekig működtetett „Könyvet postán” szolgálat.

1990-től másfajta könyvterjesztésről beszélhetünk. A politikai-társadalmi-gazdasági változások lehetővé tették a könyvterjesztés magánszférájának a kialakítását is. Ez azt jelentette, hogy a monopol helyzetű, de egyre inkább hanyatló állami könyvforgalmazás mellett, majd ezeknek megszűnése után, Erdély legkisebb, s legeldugottabb településein is létrejöhettek a magánterjesztők vállalkozásai.

Tulajdonképpen az első magánkönyvkereskedők vállalkozásainak beindulása az erdélyi lapok, folyóiratok, könyvek első megjelenésének idejére tehető. Az újonnan létrejött szerkesztőségek saját maguk terjesztették kiadványaikat a különböző terjesztési stratégiák révén megszervezett vagy spontánul kialakult útvonalakon.

A kis haszonért a lap- és könyvterjesztésben még alig jártas különböző kereskedelmi egységek is bekapcsolódtak a különböző kiadványok terjesztésébe, majd ezekkel párhuzamosan a régi és nagy tapasztalattal rendelkező, már magánkézbe került könyvesboltok vállalkozói mellett e munkában már felsorakoztak a jó pénzszerzési lehetőséget látó új és élelmes lap- és könyvterjesztők, akik vagy helyiségeket béreltek e célra, vagy járműveikkel keresték fel a „népesebb” vásárlóerőt: az iskolásokat, vállalati dolgozókat, vagy mindazokat az ünnep- és zárandokhelyeket, ahol nagy tömegnek kínálhatták nyomtatott portékáikat.

Az erdélyi 1990 utáni könyvterjesztés időszakában a 2000. év mérföldkő: kétfelé osztja a lap-, de főleg a könyvterjesztés történetét. Az előbbi, a virágzó, a 2000. előttire, melynek idejét az új szellemi táplálékra szomszédos olvasó-

vásárló fémjelzett, a másodikat a harmadik évezred küszöbétől napjainkig, e könyv megjelenéséig számíthatjuk. Ennek — vásárlói szempontból — nehéz időszakát a sokoldalú és fejlett technikával gyarapított és ennek létezésével felgyorsított világ tette befolyásolhatóvá.

A beszélgetést megelőző „kis és gyakorlatias tananyag”, *A lapterjesztéstől a könyvterjesztésig* című fejezet ugyan példaértékűen kitér az 1990-től 2000-ig terjedő lap- és könyvterjesztés időszakára, a beszélgetőkönyvünkben olvasható válaszok inkább a 2000. év utáni erdélyi könyvterjesztés valóságát vetítik elénk.

A könyv valósághű feltérképezése a harmadik évezred eleji erdélyi könyvszakma és könyvterjesztés szép, de nehézségekkel járó életének.

Beke Sándor

KÖNYVJELZŐ

avagy

Az elismerés arany fényű koronája erdélyi magyar könyvműhelyeknek és a Romániai Magyar Könyves Céhnek Marosvásárhelyen, a magyar könyv erdélyi fővárosában

Marosvásárhely a legnépesebb magyar lakta romániai, erdélyi város, a székelység legnagyobb oktatási, művelődési és szellemi központja. Ez a „Székelyvásárhely” ad évente, immár 23 éve otthont a Nemzeti Színház modern, impozáns és korszerű épületében Erdély legnagyobb és legrangosabb könyves szemléjének, a Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásárnak. Szervezője a Romániai Magyar Könyves Céh, az erdélyi könyves vállalkozások érdekvédelmi és érdekképviselői szerve, élén a fáradhatatlan és ügybuzgalomtól fűtött kiváló szervező, irodalmár és könyves szakember, Káli Király István.

A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásárnak köszönhetően minden év novemberében a kiállításon részt vevő erdélyi magyar könyvműhelyek és a rendező Romániai Magyar Könyves Céh szolgálata fölé az elismerés aranyfényű szellemi koronáját emeli a változatlanul magas látogatottság, közönségsiker és könyvszeretet. A meghitt, otthonos könyvünnep színterén a kis és felnőtt olvasó-vásárlók tudásszomja, a rendezvényen a nagy tömbben jelentkező szellemi elit jelenléte és érdeklődése a könyvek iránt méltán nevezi és helyezi Marosvásárhelyt a magyar könyv fővárosává Erdélyben.

Nos, a „magyar könyv fővárosában” született meg jelen beszélgetőkönyvünk ötlete. A 2014 novemberében meg-

rendezett könyvünnepre a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó képviselőjében nem csak könyvkiadóként voltam jelen: már faggató szándékkal — beszélgetéskötetet tervezve az 1989 utáni, s főleg a huszonegyedik század eleji erdélyi könyvkereskedelemről — „felkészülve” jelentkeztem: kérdéseimet már kinyomtatva nyújtottam át az itt részt vevő hivatásos könyves szakembereknek: könyvterjesztőknek, szerkesztőknek, irodalomtörténészeknek, bibliográfusoknak, íróknak, költőknek, sajtómunkatársaknak, szociológusoknak; a többi, az országban felkeresett interjúalanyokat és az erdélyi könyvkiadáshoz nemcsak szívből, de „gyakorlatban”, azaz írói szolgálatban is kötődő határon túli írókat elektromos postán szőlítottam meg válaszádsra.

Meggyőződése, hogy mindannyiuk őszinte, objektív, művelődéstörténeti jellegű és dokumentum értékű hozzászólása ez úttörő témához nagy mértékben hozzájárul majd az erdélyi könyvterjesztés és könyves szakma még jobb megismeréséhez, megismertetéséhez és javításához.

Szeretettel ajánlom erdélyi könyvvilágunk értékes, de néha szomorú „lapjait” mindazoknak, akik még szebbé és értékesebbé képesek varázsolni az erdélyi magyar szó köntösét, a magyar könyvet.

Beke Sándor

A BESZÉLGETÉS RÉSZTVEVŐI

BENCZE MIHÁLY 1954-ben született Csernátfaluban. Matematikus, tanár, költő, helytörténész, több mint 30 szaklap szerkesztője, Erdélyi és Nemzetközi Magyar Matematikaversenyek alapítója és működtetője, a *Bukaresti Magyar Élet* és az *Octogon Mathematical Magazine* szerkesztője, a Fulgur Könykiadó vezetője. 1978-ban végezte el a Babeş-Bolyai Tudományegyetem matematika szakát, 2010-ben doktorált a Craiovai Egyetemen. 1978–1990 között a brasói Vörös Zászló Líceum, majd 1990–2013 között a brassói Áprily Lajos Főgimnázium tanára, 2013-tól a bukaresti Ady Endre Líceum igazgatója. 26 könyve jelent meg, több mint 850 szakdolgozatot, és több mint 29000 matematikai feladatot közölt a világ több szaklapjában. Az *American Romanian Academy of Arts and Sciences* (ARA) levelező tagja.

BERTHA ZOLTÁN 1955-ben született Szentesen. Kölcsey Ferenc-, Tamási Áron-, József Attila-díjas kritikus, irodalomtörténész, habilitált bölcsészdoktor. A Károli Gáspár Református Egyetem Modern Magyar Irodalmi Tanszékének docense.

1978–1990 között a debreceni KLTE Magyar Irodalomtörténeti Intézet könyvtárosa, tudományos munkatársa, 1990–1994 között országgyűlési képviselő és az emberjogi és vallásügyi parlamenti bizottság tagja. 1994-től a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Modern Magyar Irodalmi Tanszékének docense. 1984–1988 között a Magyar Írószövetség fiatal írók József Attila Körének (JAK) vezetőségi tagja, 1982–1987 között az Alföld Stúdió vezetője, a *Dolog és Szellem* (1988–1989), az *Alföld* (1991–1993), a *Holnap* (1990–1993), a *Magyar Élet* (1993–1995)

című folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja, 2008 óta az *Agria* folyóirat főmunkatársa.

2001–2004 között a Nemzeti Kulturális Alapprogram Szépirodalmi Szakmai Kollégiumának tagja, 2002-től a Magyar Írószövetség Választmányának, az Írók Alapítványa Kuratóriumának, a Tokaji Író tábor Kuratóriumának, az MTA Köztudományi Társaság, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, a Németh László Társaság, a Magyar Újságírók Közössége, a Magyarországi Református Egyház Doktori Kollégiuma tagja. Több mint ezer tanulmánya, írása láttat napvilágot magyarországi, erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és délvidéki magyar kiadványokban, több mint száz kárpát-medencei lap, folyóirat közölte írásait. A XX. századi magyar irodalomról és az erdélyi magyar irodalomról számos (mintegy fél tucat) könyve látott napvilágot.

DEMETER ATTILA 1966-ban született Marosvásárhelyen. Költő, újságíró, szerkesztő, szociológus. 1995-től 2005-ig újságíró. 1997–2002 között a *Kobak* (*Kobak Plussz*) című gyermeklap főszerkesztője, 1998-tól 1999-ig a Marosvásárhelyen megjelenő *Elit Magazin* főszerkesztő-helyettese. 2004–2005 között a *Népújítás* munkatársa. Írásait, tanulmányait a helyi sajtó jelenteti meg. Verseit közölte az *Erdélyi Toll*, a *Népújítás* és egy irodalmi antológia.

KOZMA MÁRIA 1948-ban született Csíkkarcfalván. Középiskolai tanulmányait 1966-ban végezte Csíkszeredában, majd a kolozsvári Babeş—Bolyai Egyetem filológia fakultásán magyar nyelv és irodalom szakon diplomázott 1971-ben. 1967-ben jelent meg első novellája a kolozsvári *Utunk* című irodalmi hetilapban. A 70-es évek közepétől előbb a csíkszeredai Városi Múzeum muzeográfusaként,

majd a Megyei Könyvtár Dokumentációs Részlegén könyvtárosként dolgozott. 1991–1994 között a Hargita Megyei Könyvtár igazgatója. 1994-től a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadó főszerkesztője. Tagja 1985-től a Romániai Írók Szövetségének, 1990-től pedig a Magyar Írószövetségnek.

Kitüntetései, díjai: 1997-ben Csíkszereda városa: Pro Urbe-díj; 2008: a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériumától Pro Cultura Hungarica-kitüntetés, 2010: Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesülettől Szolnay Sándor-díj (Tőzsér Józseffel közösen); 2015: Hargita megye: Kájoni János-díj.

Fontosabb könyvei: *Festett káposztalepke*. Forrás-sorozat (1970), *Idővallató* (1983), *Az ember bolond természete* (1987), *Sárkányfogvetés* (1993), *Asszonyfa. Egy 1848-as napló és mai utóélete (Az EKE 1848-as regénypályázatának díjnyertes könyve)*, 1999), *Partomlás* (2000), *A másik táj* (2002), *Vérkáporna* (2004), *Nők is az időben. Afféle kalendárium* (2008), *Daczó Árpád (P. Lukács (OFM) élete. Naplói, levelezése és más feljegyzések nyomán* (2013), *A Fehér-patak útja* (2016), *Könyvbolondok — könyv kótyavetyén* (2017), *Tőzsér József könyves élete* (2017). Gyermekirodalom: *Csillala mester, avagy a csodálatos köpeny története* (2001), *Csillala mester, avagy a csodálatos köpeny története. Mesejáték kisiskolásoknak* (2009), *Marcika-mesék* (2010), *Régiségek Csíksországból. Történelmi regék* (2011), *Régiségek Gyergyóból. Történelmi regék* (2012), *Marcika és a kóborok* (2013), *Írd le, hogy megmaradjon. Szemelgetés az írás és a könyv történetéből* (2014).

KUSZÁLIK PÉTER 1949-ben született Kolozsváron. Sajtóbibliográfus, szerkesztő, publicista. 1995–2001 között az Aranka György Alapítvány titkára, 2001-től 2006-ig a csíkszeredai Pro-Print Kiadó, 2006-tól a marosvásárhelyi

Mentor Kiadó szerkesztője. Több próza- és sajtótörténeti könyv szerzője. Szakmai elismerései: A Látó novellapályázatának I. díja (1995), az Erdélyi Könyv Egylet regénypályázatának I. díja (2000), Josephn Pulitzer Emlékdíj (2002).

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY 1957-ben született Kézdivásárhelyen. Marosvásárhelyen érettségizett a Bolyai Farkas Líceumban. 1979-ben tévé operatőri technikumot végzett Bukarestben, majd a Román Központi Televízió Stúdió Magyar adásánál dolgozott. 1984-ben újságírói minősítést szerzett. Tizenkét évig volt újságíró, előbb az *Ifjúmunkás*nál, majd Sepsiszentgyörgyön a *Megyei Tükörmél*. Alapító tagja a sepsiszentgyörgyi *Háromszék* napilapnak. 1992-ben a csíkszeredai *Új sport* és a nagyváradi *Erdélyi Napló* háromszéki tudósítója, valamint az *Ifi Fórum* munkatársa. Sepsiszentgyörgyön megalapítja az *Ötödik kerék* magazint, melynek főszerkesztője és igazgatója. 1995-ben Marosvásárhelyen a *Tabu Magazin*, *Erdélyi Hirdető*, *Erdélyi Futár* munkatársa, szerkesztője, főszerkesztője. 2001-ben az Aquaserv Központ kutatási osztályát vezeti. 2002-ben létrehozza a Magna Oktatási Központot, ahol felnőttoktatásban turizmus, kereskedelem szakot és trénerképzésben technikumot indít. 2004-ben részt vesz a Pannonforrás Kárpát-medence Felnőttképzési Hálózat létrehozásában, az Erdélyi képvislet vezetője. 2014-ben létrehozza egyéni vállalkozását, marketing tanácsos. Több prózakötet szerzője. A Magyar Újságírók Romániai Egyesületének (MÚRE) tagja.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ 1979-ben született Maros megye székhelyén, Marosvásárhelyen. Újságíró, író. 2002-ben fejezte be tanulmányait a kolozsvári Babeş—Bolyai Tudományegyetem Politikai Tudományok és Közigazgatás Karán, újságírói szakon, 2008-ban diplomázott a

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi Műszaki és Humántudományok Karán, kommunikáció és közkapcsolatok szakon. Már a középiskolai évek alatt publikált verseket, illetve rövidprózát a *Népújság* című Maros megyei napilap irodalmi-művelődési mellékletében, a Múzsában. 2007-től a lap állandó, belső munkatársa lett. Ugyanebben az évben jelent meg *Mint könnyű léptű óriás* című első verseskötete a marosvásárhelyi Juventus kiadónál. Az *Ajándék. Krisztián könyve* című gyermekverskötete az Erdélyi Gondolat gondozásában jelent meg 2014-ben.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD 1965-ben született a Hargita megyei Székelykeresztúron. Író, költő, szerkesztő, műfordító. Jelenleg a székelyudvarhelyi székhelyű Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont közművelődési munkatársa. Verset, prózát, gyermekirodalmi írásokat, illetve tanulmányokat, riportokat, interjúkat közöl Udvarhelyszékről. Több kiadó és folyóirat, közel 200 önálló kiadvány szerkesztője, olvasószerkesztője, korrektora. Irodalmi pályázatokon díjazták írásait. Elbeszélései, gyermekirodalmi, népismereti írásai, néprajzi gyűjtései, tanulmányai, riportjai, műfordításai több kötetben jelentek meg.

POMOGÁTS BÉLA 1934-ben született Budapesten. Az irodalomtudomány doktora, Széchenyi- és József Attila-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével kitüntetett irodalomtörténész, kritikus.

1965 óta a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének munkatársa, 20. századi osztályvezetője, majd igazgatóhelyettese, 1996 óta tudományos tanácsadója, 1994 és 1997 között a közgyűlési képviselője, az Akadémiai Kutatóhelyi Tanács és az Irodalomtudományok Bizottságának, a Doktori Tanács irodalomtudo-

mányi szakbizottságának a tagja. 1992-től a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága és az Anyanyelvi Konferencia elnöke. 1995 és 2001 között a Magyar Írószövetség elnöke, 2002–2007 között az Illyés Közalapítvány kurátora. A *Literatúra* főszerkesztője, a *Nyelvünk és Kultúránk* és az *Európai Utas* szerkesztőbizottságának az elnöke, a *Vigília*, a *Magyar Nemzet*, a *Kisebbségkutatás* és a *Valóság* szerkesztőbizottságának tagja. A két világháború közötti és az 1945 utáni magyar irodalom, az erdélyi, valamint a nyugati magyar irodalom történetével foglalkozó tanulmányai közel 100 könyvében láttak napvilágot.

RÓTH ANDRÁS LAJOS 1953-ban született Kézdivásárhelyen. Történész és EMKE-díjas könyvtáros, alelnöke a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesületének. Szülővárosában érettségizett 1972-ben, majd a kolozsvári Babeş—Bolyai Tudományegyetem történelem-filozófia szakán folytatta tanulmányait. Az egyetem elvégzése után 1978-tól 1990-ig a székelyudvarhelyi 2. sz. Ipari Szakközépiskolában, a mai Dr. Bányai János líceumban történelemtanár. Ettől az évtől napjainkig a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeumhoz tartozó Tudományos Könyvtár könyvtárosa. 1990-től a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó szerkesztője. 2000-től szerkesztőbizottsági tagja az *Areopolisz*. *Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok* című kiadványsorozatnak.

Tudományos és ismeretterjesztő írásait, tanulmányait közölte a *Brassói Lapok*, *Hargita Népe*, *Aetas*, *Székelység*, *Korunk*, *Székely Útkereső*, *Erdélyi Gazda*, *Iskolakultúra*, *Könyvtár-könyvtáros*, *Rovás*, *Kelet-Nyugat* és más lapok. Társ-szerzője az 1994-ben megjelent *Székely Útkereső Antológiának* és az egy évvel később, 1995-ben napvilágot látott az *Orbán Balázs örökösei* című köteteknek. A helyi Haáz Rezső Kultu-

rális Egyesület által kiadott *Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára* című, 1996-ban megjelent kiadvány szerzője. A Székely Útkereső Kiadványok számára 1998-ban összeállította az *Orbán Balázs — korok tükrében* című ismeretterjesztő kiadványt. Az ő válogatásában és előszavával jelent meg 2005-ben a *Született nyelviünkön... A magyar anyanyelv dicsérete a XVII–XVIII. században* című szöveggyűjtemény, melynek szó- és névmagyarázata is az ő nevéhez fűződik.

SARÁNY ISTVÁN 1965-ben született a Hargita megyei Maroshévízen. Általános és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte 1983-ban, közlekedés-üzemmérnöki diplomát a brassói műegyetem Mechanika Kara csíkszeredai kihelyezett tagozatán szerzett 1988-ban. Még abban az évben a *Hargita* napilaphoz került riporternek — 1989. december 23. óta a lap *Hargita Népe* címen jelenik meg. Újságíró diplomát Nagyváradon szerzett.

2005–2008 között a *Hargita Népe* mb. felelős szerkesztője, a nyugalomba vonult Borbély László főszerkesztőt váltva a lap élén. 1994–2007 között a *Hargita Kalendárium* új folyamának a főszerkesztője, 1998–2008 között a Magyar Távirati Iroda bukaresti tudósítói irodájának munkatársa.

2011-től ismét a *Hargita Népe* felelős, majd főszerkesztője. A laphoz visszatérve sem szakad el a könyvkiadástól, szorgalmazására a napilap sikeres könyvsorozat kiadásába fogott, gazdagítva a térség könyv kínálatát.

Interjúkat közölt a *Székegyföld* és a *Brassói Lapok* hasábjain, 2009–2011 között pedig könyves magazint szerkesztett a csíkszeredai Székely Tv számára.

Írásai az erdélyi magyar, a magyarországi, valamint a vajdasági, felvidéki magyar sajtóban, erdélyi magyar és román, magyarországi és vajdasági antológiákban, riportkötetekben láttak napvilágot.

Újságírói munkásságát 1997-ben Bálint András-díjjal jutalmazták, 2002-ben elnyerte a Böszörményi Simándi Zoltán riportpályázatának Ficzey Dénes különdíját, 2010-ben Hargita Megye Tanácsa életműdíjat ítelt meg számára, 2016-ban pedig az Erdélyi Magyar Közművelődési Egység (EMKE) Spectator-díját kapta „igényes lap- és könyvszerkesztői tevékenységéért, valamint egyéni hangú publicisztikai munkásságáért”.

Első — Szabó (Daczó) Katalinnal együtt jegyzett — kötete 2001-ben jelent meg *Megyecsinálók* címen a csíkszeredai Státus Kiadónál, 2009-ben látott napvilágot a Pallas-Akadémia Könyvkiadó gondozásában *Toronyiránt Európában* című útijegyzet-kötete, 2010-ben az *Erdélyi Fioretti. Ferencesek kényszerlakhelyen* című beszélgető-könyve, majd 2011-ben az *Önkéntes száműzetés. Beszélgetések erdélyi alkotókkal* című interjúkötete, ugyanabban az évben a kolozsvári Világhírnév Kiadónál *Zászlópengetés* című jegyzetgyűjteménye. Ugyancsak 2011-ben jelent meg a Hargita Kiadó, majd a Hargita Népe Kiadó gondozásában a *Mesés Székelyföld* című gyermek-könyvsorozat első két kötete, 2012-ban kiegészült a harmadik kötettel. 2014-ben saját kiadásban jelentette meg a *Tudós a végeken. Kelemen József, az igaz ember* című kismonográfiát, illetve a Csíkszereda Kiadó gondozásában jelent meg a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes utóbbi öt évét bemutató monográfia *Forrásban* címmel, illetve ő jegyezte a Márton Árpád festőművész gyűjteményes kiállítása alkalmából megjelent művészalbumban szereplő életút-interjút.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR 1954-ben a maros-zéki Erdőszentgyörgyön született, de fiatal éveit az udvarhelyszéki Felsősófalván töltötte. Jogász, jogtörténész, jogi doktor. Az 1980-as évektől közölt irodalmi re-

cenziókat Erdélyben. Magyarországra való költözése után történelmi, jogtörténeti írásokat jelentetett meg. Könyveit Székelyudvarhelyen adta ki, egyéb írásait erdélyi és magyarországi folyóiratok közölték. A székely jog témakörében a budapesti ELTE-n, illetve a Károli Gáspár Református Egyetemen tartott előadásokat. A székelyek történelmével kapcsolatosan Erdélyben és Magyarországon civil szervezetek előtt is tartott előadásokat. Egyik kezdeményezője volt az egyetlen székely fejedelem, Székely Mózes mellszobrának felállításában, melyet 2013. augusztus 25-én avattak fel Felsőősfalván.

SZŐCS KATALIN 1946-ban született a Hargita megyei Gyergyóújfaluban. Az anyagtudomány doktora, vegyész, fizikus, geológus, kutató, technológus, néprajzi gyűjtő, az Erdélyi Múzeum Egyesület, az Erdélyi Tudományos Technikai Társaság és a Kriza János Néprajzi Társaság előadója, a Magyar Tudományos Akadémia Köztisztviselői tagja, 2011 és 2017 között a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Kémiai Szakbizottságának titkára, 18 találmány egyik szerzője, 164 kutatási cikk szerzője. Írásait, tanulmányait közölte a *Metallurgia*, *Analitikus Kémia*, *Kobászati Lapok*, *Gyopár*, *Erdélyi Toll*, *Keresztény Szó*, *Vasárnap*. Természettudományos kutatásai könyvben jelentek meg. Népismereti gyűjtéséről rendszeres előadást tart az Önismeret—Népismeret körben, melyet 2009 óta vezet.

TÁCSI ERIKA 1940-ben született Aradon, szülővárosában érettségizett, 1962-ben Kolozsváron német—magyar szakos tanári oklevelet szerez. 1976-tól I. fokozatú tanár. Írásai a *Szabad Szó*, *Heti Új Szó*, *Erdélyi Toll*, *Művelődés*, *Partium*, *Partiumi füzetek*, *Temesvári Tanfelügyelőség*, *A honismeret*

szolgálatában, Mindenki kalendáriuma hasábjain láttak napvilágot. 1992-től tolmács, fordító. 1996-tól a Partiu-mi és Bán-sági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság, 1992-től a Mál-tai Szervezet, 2006-tól a Bartók Béla Vegyes kar elnöke, alapító tagja a 2016-tól megalakult Várbástya Alapítvány-nak. Több országos és helyi díj és elismerés kitüntettette.

TAR KÁROLY 1935. augusztus 30-án született Ko-lozsváron. Technikus, tanár és újságíró végzettségű. Öt-vennégy éve lap- és könyvszerkesztő: volt riporter, műve-lődési felügyelő, a romániai magyar ifjúsági lap rovatveze-tője, publicistája, a *Napsugár* gyermekirodalmi folyóirat fő-szerkesztője, az Erdélyi Szépmíves Céh egyik újraalapítója és intézője. Az Erdélyi Kiskönyvtár alapító-szerkesztője, az *Ághegy* című skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyóirat, az Ághegy Könyvek sorozat és a *Magyar Liget* alapító szerkesztője. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzet-közi Társaságának választmányi tagja, a Román, a Magyar és a Svéd Írószövetség, valamint az Erdélyi Magyar Írók Ligája és a Magyar Újságírók Országos Szövetségének tag-ja, az Egyetemes Kultúra Lovagja, Ex Libris-díjas. Iro-dalmi és irodalomszervezői munkásságáért a Magyar Ér-demrend lovagkeresztjével tüntették ki. Mintegy félszáz regény, vers, tanulmánykötet, kézikönyv szerzője, fordító. A *Szerenád dobra, cintányérra és egyéb ütőhangszerekre* című re-gényét az Irodalmi Jelen pályázatán díjazták. Önéletrajzi regényének harmadik kötetén dolgozik. 1995-től Svédor-szágbán él és dolgozik a magyar művelődést önzetlenül szolgálva.

A beszélgetés tárgya

A LAPTERJESZTÉSTŐL A KÖNYVTERJESZTÉSIG

„A KIS ÉS GYAKORLATIAS TANANYAG”

A lapterjesztéstől a könyvterjesztésig — lépésről lépésre, részletesen

Az „alapoktól” felépített könyvterjesztésnek hű erdélyi példája — többek között — az 1990-ben alapított székelyudvarhelyi *Székely Útkereső* című irodalmi és művelődési folyóirat évtizedes (1990–1999) működtetése, melynek saját, jól megszervezett, magabiztos terjesztői tapasztalata útmutatóként szolgált az egy évvel később, 1991-ben, ugyancsak Székelyudvarhelyen alapított, az 1989-es változások utáni első magyar erdélyi könyvműhelynek, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónak.

Beke Sándor *A Székely Útkereső levelezés és dokumentumok tükrében*. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2011 című könyvben tette közzé a folyóirat indulásának, életének, működtetésének, majd az igazán magyar érzelmű lapterjesztői áldozatos munkájának a történetét. Az alábbi „mindennapi” és „aprólékosnak” tűnő (lap)terjesztési példák és idézetek hadd szolgáljanak kis tananyagnak és okulásnak mindazon könyvszakmába vágó vállalkozóknak, akik hosszú távon szeretnék működtetni a könyvüzletet és egyetlen célt követnek a könyvkiadásban és könyvterjesztésben — a szolgálatot, az anyanyelvhez való önzetlen hűséget, s ezáltal népének és saját szellemi műhelyének a fennmaradását:

Az első Székely Útkereső-szám szedése és nyomtatása

Lapunk első számának a szedése és nyomtatása az újonnan, 1990-ben Székelyudvarhelyen alakult Infopress nyomdai vállalkozás jóvoltából készült.

Mint minden 1989 utáni vállalkozás, valószínű, hogy az Infopress Nyomda munkaközössége is hirtelen verbuvált, de jó szakemberekből állt össze.

Köztudott, hogy Székelyudvarhelynek mindig jól képzett műszaki „személyzete” volt, jó hírű fizikusokkal, mérnökökkel, kiváló, és a „nehéz” ipar ágazataiban igen jártas szakemberekkel.

A lap számítógépes szedését s a nyomtatását is az Infopress Nyomda vállalta. A *Székely Útkereső* folyóirat 1990-ben az Infopress első kinyomtatott kiadványa volt. Hálás vagyok nekik ezért, de azért is, mert első nyomdagépükkel életre keltették nemcsak Székelyudvarhely, hanem Székelyföld első, 1989 után megjelent irodalmi és művelődési folyóiratát, a *Székely Útkeresőt*. Név szerint köszönöm meg a nyomda alapítóinak, Albert Andrásnak, Burus Endrének és Keresztes Miklósnak bizalmukat összes, e nyomdánál megjelent lapszámainkért. Nem utolsó sorban Szabó Lászlónak, az első — Székelyudvarhelyen 1990-ben elindított — síknyomású nyomdagép akkori nyomdászának, akinek a keze alól kerültek ki azok a lapszámok, melyeket nem csak Székelyföldön és Erdélyben, de még a határainkon túl is lapozhattak a magyar olvasók.

A Székely Útkereső Kiadványok első kötete

A *Székely Útkereső* mai jogutódjának, a Székely Útkereső Kiadványoknak az első száma 1991-ben már a Kossuth utcai nyomdában készült...

Egy független, szabad, anyagi támogatótól nem függő irodalmi és művelődési folyóirat mindig anyagi nehézséggel küzdött és küzd. Nos, a *Székely Útkereső* úgy indult, hogy az Infopress magánnyomda az első számot úgy nyomtatta ki, hogy megvárta az első lapszám eladását, és ez már nagy segítséget jelentett számunkra. Az A4-es formátumú, 12, majd 16 oldalon megjelent lapszám ára 6 lej volt, tizenkét-szer (!) több, mint a *Romániai Magyar Szó* ára, mely — ha jól emlékszem — 50 bani volt akkor.

Lapalapítóként és főszerkesztőként magamban sokszor megmosolyogtam vállalkozói, illetve „üzletemberi” merészségemet, bátorságomat. Azt mondtam, hogy ilyen árat csak egy álmodozó, fellegekben járó költő adhat a lapjának. Jó, nívós, tartalmas, rokonszenves és radikális lapot sikerült összeállítani, megszerkeszteni, ezért kapkodta is az új sajtótermékre „éhes” olvasó. Szenzációhajhász aligha volt a *Székely Útkereső*, de az akkori sajtótermékek közül éppen a magas szintű művelődési anyagával tűnt ki. Elsőként jelentkezett hasábjain olyan nagy nevű szerzőkkel, akiknek — az új és szabad közlési lehetőséget felhasználva — azon nyomban előkerültek íróasztalaik fiókaiból a régi világban eldugott és talán örök kallódásra ítélt számtalan kéziratuk. Az olvasók valósággal keresték a *Székely Útkeresőt*. Mégis, ahogy a lapszámok gyarapodtak, úgy fogyott és hígult a pénz is, s a lap, mely 1991 után már az Erdélyi Gondolat Kiadóhoz tartozott, nehezen, de mindig kifizette az egyre növekvő nyomdai költséget.

Az akkori, '90-es évek eleji árviszonyítását úgy kell elképzelni, hogy akkor, amikor az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadót megalapítottam, 1991-ben 100000 lej alaptőkét kellett befizetnem a folyószámlára. Ez az összeg 1991-ben egyenértékű volt egy új személygépkocsi árával. A lap nyomdai költsége pedig 30000 lej volt. Tehát az akkori 100000 lej három lapszám kinyomtatásához volt elegendő.

A hónapok, évek során számtalanszor nullázódott a folyószámla, mégis — a szűkölködés ellenére — 1991-ben beindítottam a Székely Útkereső Kiadványsorozatot is. Ugyanebben az évben jelent meg az első kiadvány is, a Vass László Levente *Egyedül az éjszakában* című hátrahagyott verseit tartalmazó kötet. A kiadványsorozat első kötetének kinyomtatására a székelyudvarhelyi állami nyomdához folyamodtam, ahol a többi, modern nyomtatási eszközökre törekvő nyomdák mellett ez a nyomda még mindig a régi, magasnyomású nyomdagépet használta. A nyomdai költség viszont itt jóval kisebb volt, mint az Infopressnél vagy mássutt.

A lapterjesztés körüli gondok

A lapterjesztés nemcsak leírt fogalom, hanem a legfontosabb feladat egy lap vagy folyóirat életében. Bármilyen termék gyártása, létrehozása komplex munkafolyamatok összességének az eredménye. Főleg a „kényes” lapkiadás volt/van ilyen helyzetben. Hiszen a lapalapítónak mindekelőtt ki kell gondolni a lap ideológiáját, eszmei vezérfonalát, szellemét, irányvonalát, hogy kihez-kinek szól majd, milyen célközönséget, azaz olvasói táborát céloz majd meg? A fölállított képlethez minden rovathoz vagy tudományághoz megfelelő, hozzáértő szerkesztőket kell toborozni, úgy,

hogy a más városban élő és bedolgozó (táv)szerkesztőnek a távolság ne jelentsen akadályt; meg kell keresni a szerkesztők közötti legegyszerűbb és legolcsóbb kommunikációs lehetőséget; fel kell áldozni egy lakást/helyiséget a szerkesztőségnek, lehetőséget kell teremteni egy „központnak”, ahová a bejött-begyűlt anyagok megérkeznek, s ahol a főszerkesztő és a helyi szerkesztők átnézhetik és megbeszélhetik a sajtóanyagokat; jól gépelő és a számítógépes programokat ismerő szedőt és tördelőszerkesztőt kell alkalmazni; egy olyan gazdasági menedzserre is szükség van, aki — állami támogatás hiányában támogatásért vagy reklámozási lehetőséget ajánlva — a mecénás szellemű gazdasági vállalkozóhoz a megfelelő helyen és a megfelelő időben bekopogtat; jó adminisztrációs érzékű embert kell foglalkoztatni, aki kellő irodai felszerelésekkel megkönnyíti a szerkesztőségi munkálatokat; jó, hozzáértő, a pénzügyi törvényeket jól ismerő könyvelőt kell alkalmazni, aki a kiadvány minden anyagi rezzenését követi a készpénzben bejött összegektől a bankszámláig; élelmes, rugalmas, mozgékony lapterjesztőket kell keresni. Egyszóval olyan embereket kell „toborozni”, akikben az is tudatosult, hogy munkájuk nemcsak egyszerű hivatás vagy megélhetési lehetőség, hanem szolgálat is. Mert ezek az emberek nem mások, mint a kultúra aktív „strázsái”, akik szeretetet és önfeláldozást éreznek a leírt és kinyomtatott szóért. Ha egy működő vagy egy induló lap mindezeket nem tudja megengedni magának, akkor természetesen a lap tulajdonosára hárulhat minden fent felsorolt „attribúció”.

A *Székelv Útkereső*t több székelvföldi és külföldi lapterjesztő vállalta. Ezek közül kiemelt felelősségtudattal állt a folyóirat mellé a csíkszeredai Tőzsér József, aki nem hónapok múlva, hanem időben vagy előre kifizette a terjesztésre átvett folyóiratot.

Közben már a '90-es évek elején nagyot változott a lapterméket és a könyvet „befogadó” olvasó szokása is: egyre kevesebbet tért be abba a könyvesboltba, melyet azelőtt pár évvel még szellem-szomjasan majdnem minden nap meglátogatott.

A *Székelly Útkereső*t találni kellett, mindig ott, ahova a magyar olvasó elment: nagyvárosi összejöveteleken és rendezvényeken, templomok bejáratánál, misék és istentiszteletek után, bevásárlóközpontok bejáratánál, a zöldségpiacok környékén, ahol a falusi ember is megfordult, vallásos ünnepeken, zarándokhelyeken nagy tömeg előtt, gyárak és üzemek kapusszobái előtt, amikor épp jött ki a váltás, tanintézmények tanári szobáiban stb.

A *Székelly Útkereső* állta az egyre nehezebb sorshelyzet buktatóit. Így maradt fent a folyóirat közel egy évtizedig 1990 és 1999 között.

Emlékek a lapterjesztés idejéből

Visszaemlékszem, hogy 1990 pünkösd szombatján a csíksomlyói Ferenc-rendi kolostor előtt egy kicsi asztalról árultuk a folyóirat első és második számát. Amire véget ért a szentmise, a több mint háromezer példányban megjelent *Székelly Útkereső* első és második számából több ezer példányt eladva vonultunk be mi is családtagjainkkal — felekezeti hovatartozástól függetlenül — a nagy zarándokhely ősi templomába, hogy mi is elmondjuk pünkösd-i imánkat. Hogy köszönetet mondjunk Mária szobra előtt Istennek, hogy erőt adott nekünk ehhez a kiszámíthatatlan vállalkozáshoz. De szerencsére, akkor én még nem tudtam, hogy mibe vágtam bele a fejszémet, csak később jöttem rá, akkor, amikor lapalapító főszerkesztői tapasztalatot nyerve

könyvkiadót is alapítottam. Ekkor visszaút már nem volt. Menni kellett tovább, hogy a könyvkiadó és kiadványa fennmaradjon. Hogy korábban megálmodott folyóíratommal, s a könyvkiadóval együtt kenyerünket keresve családom is tovább élhessen és megmaradjon.

1991-ben, magyarországi turistautam idején, az egyik budapesti aluljáróban felfigyeltem, hogy a nagy múltú magyar folyóiratok mellett a pulton árusítják a *Kortárs*, az *Alföld*, a *Tiszatáj* és az *Élet és Irodalom* mellett a *Székely Útkeresőt* is. — No, lám — mondtam magamban —, most az egyszer a „kortárs” székely a Küküllők vidékéről nem viccelni jött ökrös szekéren Budapestre, nem is azért, hogy itt maradjon, hanem azért van jelen ezen a tiszteletre méltó helyen, hogy tisztességes utat keressen magának ebben a bonyolult világban. 1 forint volt itt ennek a székely lapnak az ára.

Van olyan emlékem is, amikor folyóíratommal a budapesti plébániákhoz bekopogtatva, az egyik papi lakon minden előzetes tudakozódás nélkül úgy fogadott a plébános, mint erdélyi menekültet. „— Nem, én nem vagyok menekült, csak a *Székely Útkeresőt* hoztam terjesztésre... — a templom híveinek...” — mondtam. És ekkor láttam igazán azt a boldog csalódást és a megszügyenülés pírját a testes plébános úr kerek arcán, aki örömeiben előre kifizette a terjesztésre felajánlott *Székely Útkereső*-példányokat.

De volt olyan különleges eset is, amikor az Erdélyből elvándoroltak kerestek meg a Szabók utcai tömbházlakásom szerkesztőségében és tízesével, százasaival vásárolták meg a *Székely Útkeresőt*, csakhogy átvihessék kinti honfitársaiknak Ausztriába, Németországba, Kanadába, az Egyesült Államokba, Ausztráliába.

Itthoni emlékként hadd idézzem a Beke Sándor—Ráduly János: *Szépirodalom, néprajz, rovásírás*. Két íróbarát beszélgetése életpályájukról és munkásságukról című interjú-

kötetből a Ráduly Jánosnak nyilatkozott gondolatokat: „Saját tapasztalatomat mondom el: 1990-ben, miután Székelyudvarhelyen napvilágot látott az általam alapított *Székely Útkereső* című folyóirat, a kolozsvári *Helikon* egyik májusi száma egész oldalas ismertetőt, jobban mondva kritikát közöl az első lapszámról (...). Akkor a *Helikont* — a hajdani *Utunk* utódját —, sok irodalomkedvelő olvasta vídékünkön. Nyilván, hogy a nagybetűs *SZÉKELY ÚTKERESŐ* című szövegre sokan felfigyeltek és el is olvasták. Talán ezzel is magyarázható az, hogy folyóiratom első lapszámából kisvárosunkban több mint 1000 (nem elírás!) példány kelt el rögtön a »kritika« megjelenése után. Mindenki a *Székely Útkeresőt* »kereste«”.

Felemelő biztatást, hatalmas impulzust jelentett a fenti történet számomra, az anyagi siker pedig 100 százalékos garanciát arra, hogy igenis lesz folytatás. Lesz, amiből kifizetni az első lapszám nyomdai költségét, sőt az első szám jövedelméből előre kifizethettem a második számot is, a munkatársakat is, ezen kívül pár szerkesztőnek akkori — állami — fizetésük háromszorosát juttattam honoráriumként.

*

Később azonban, ahogy az erdélyi lapok gombamódra szaporodtak, a szerkesztőségeknek a lapterjesztés lett a legnagyobb gondja. A lapoknak a rendszerváltás után pár évvel szerveződniük kellett, terjesztői hálózatot kellett kidolgozniuk. A Nagyváradról Csíkszeredába költözött Pakó Oszkár vállalkozó egész Erdély-szerte kidolgozott terjesztői hálózaton dolgozott, melyet levélben ajánlott fel az erdélyi kiadványok szerkesztőségeinek. Az új lapok — melyek nagy lánggal és hévvel létesültek — egy idő után már rendszertelenül kezdtek megjelenni, vagy már nem is jelentek

meg. A főszerkesztők nagy része azonban nem ismerte el a kudarcot. Az óriáslépésekben növekvő nyomdai költség alig engedte szóhoz jutni az újságokat, folyóiratokat.

A *Székely Útkereső*, ha összevont számokkal is, de megjelent. Olvasótábora megmaradt a Székelyföldön, Erdélyben, sőt a határokon túl is. Udvarhelyen a Hídfő kft. gondoskodott hírlapboltjaiban a lap terjesztéséről, ezen kívül szám-talan helyi üzlet tette ki a lapot a pultjaira; a csíkszeredai Alutus Kft., Orion Kisvállalat és Zenit Rt. már könyvesboltokban és butikokban forgalmazta országszerte; Budapesten a Krisztina körüti Püski Könyvesbolt, az Erdélyi Magyarok Egyesületének a székháza és a Szent István Társulat könyvesboltja adott otthont e székelyföldi kiadványnak; Gondos Béla lapterjesztő a Gondos Betéti Társaságon keresztül terjesztette a magyar főváros butikjaiban és forgalmas aluljáróiban.

*

A diktatúra évei után az információéhes olvasóé volt a szó: ő szelektált, ő fizetett, más szóval ő vásárolt. Egyszóval ő tartotta fent az általa kiválasztott és olvasott sajtóterméket. Az 1990-es év végén azonban szomorú jelenség következett be a sajtó életében: az értékes lapok egyre nehezebben jelentek meg, vagy már meg se jelentek, késéseiket a sajtópiacon nagymértékben befolyásolta mindenekelőtt a megemelkedett nyomdai költség. A komoly lapok egy része bukdácsolva látott napvilágot, legrosszabb esetben megszűnt: kiűtötte őket az első romániai magyar szabad sajtó ringjéből az olvasó meglepően „olcsó” szellemi igénye.

Pillanatképek a *Székely Útkereső* magánterjesztőinek a munkájáról

A *Székely Útkereső* legtöbb példánya leginkább a szerkesztőség által vagy az önként jelentkező magánterjesztők révén jutott el az olvasóhoz. A szerkesztőség minden tudását-tapasztalatát felhasználta azért, hogy „munkába” marasztalja lapterjesztő „ügynökeit”. Az anyagi támogatás hiányában a magánterjesztők — utcai standról vagy színházi előterekben pultokról kínáló emberek — nem voltak mások, mint e szellemi műhely igazi „fenntartói”, őrzői — az 1989 után megszületett és kinyomtatott szabad „magyar szó mentorai”.

Az 1990. március végén megjelent első szám — magánterjesztőink révén — gyorsan eljutott az erdélyi magyar olvasóhoz. A lapot Székelyudvarhelyen és környékén, a Nyikó és Homoród menti falvakban, Székelykeresztúron és környékén, Csíkszeredában és a Csíki-medence falvaiban, Szovátán és a sóvidéki falvakban, a Kis-Küküllő mentén, Brassóban és Hétfaluban, Málnáson és Tusnádfürdőn, Gyergyószentmiklóson és a Gyergyói-medence kistelepülésein, Sepiszentgyörgytől Nagybányáig, Marosvásárhelytől Margittáig, Szentegyházától Nagyszalontáig, Szatmárnémetitől Nagyváradig, Kézdivásárhelytől Aradig, 1994 után pedig — az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó könyveinek forgalmazása céljából a Székelyföldön létrehozott alkalmi vagy állandó standjain forgalmazták. A lap magánterjesztői lelkészek, tanárok, köztisztviselők, diákok és nem utolsósorban a munkatársak vagy a szerkesztők voltak.

Legszembetűnőbben a *Székely Útkereső* postaládájába 1990 és 1995 között érkezett levelek/dokumentumok igazolják az önkéntes, vagy az általunk felkért lapterjesztők

munkálkodását, törekvéseit, írásos visszajelzéseit. Íme, néhány kézzel fogható, időrendi sorrendben összeállított „bizonylat”:

Az 1990. MÁJUS 23-án keltezett munkatársi együttműködést jegyző *Mészely József* levelében ez olvasható: „szívesen fogadnám, ha címemre minden számból postáznátok 5 drb-ot, de lehet, hogy szűkebb környezetben is még többre lenne igény”, majd két héttel később, június 6-án jegyzi: „nem ártana, ha a Székely Útkeresőt itt Szentgyörgyön is árusítanátok, mert igény lenne rá.”

JÚNIUS 26-án *Szász István* református lelkész Nagybanról postai utánvétellel 50 példányt rendel a lapból: „Egy kedves közvetítő által 35 példányt kaptam a »Székely Útkeresőből«. Az érdeklődés 50 példányszámig terjed. Tisztelettel kérem a harmadik számból 50 (azaz ötven) példányt címemre utánvétellel megküldeni.”

AUGUSZTUS 1-jei levelében a margittai *Papp Attila* tanár azt tudatja szerkesztőségünkkel, hogy: „színvonalas lapjuktól havonta 300-at magam, tanítványaim, volt tanítványaim nevében terjesztésre nagyon szívesen vállalunk. Ez a lapdömping (inkább nem sorolom őket) válogatásra készíti az olvasót” (...) „Ha az első számokból maradt, ha 50-50-et küldenek is, szívesen találunk rá vevőt” — írja.

Elek György szatmárnémeti szerző 8-án írja: „A Független Magyar Párt szatmárnémeti újságterjesztője vállalja a Székely Útkereső terjesztését. Első alkalommal 100 példányt. Lehet három szám is. Ha menni fog, vállal többet is. Az első csomagot küldje az én címemre, addigra elké-

szül a pártház és megadom a kislány pontos címét, hogy megegyezzenek a formásokban”.

Marosvásárhelyről *Török László* 22-én írt levelét így fejezi be: „Köszönöm a *Székegy Útkereső* 3. számát. Majd elő is fogok fizetni rá. Ha óhajtja, meg tudom oldani a lap marosvásárhelyi terjesztését, illetve utcai árusítását.” Szeptember 4-én ismét jelentkezik: „A következő lapszámból küldjön legalább 1000 [ezer!] példányt. Ha elfogy, még kérek telefonon. Mikor jelenik meg az új szám? Ezt azért kérdelem, mert lehet, hogy kb. két hét múlva megyek Kirulyba, viszem a kötetem kéziratát, s mikor jövök vissza, hozom a lap(csomag)ot. (...) De ha esetleg a 3-as számból vannak megmaradt példányok, azokat addig is elküldheti postán a címemre.”

SZEPTEMBER 21-én a nagyszalontai *Dánielisz Endre* levelében közli: „Bihar megyei terjesztésre 200 darabot (példányt) magam is átveszek.”

Jánosy Erzsébet Kolozsvárról szeptember 24-én rejtvény-kötetét ajánlja fel a *Székegy Útkereső* folyóirat induló kiadványsorozatának, s az október 10-i levelében kötete terjesztéséről gondoskodva „személyes aggályait” tolmácsolja a lap főszerkesztőjének: „Nem tudom, hogy a terjesztésével mi fog történni? A SZÉKEGY ÚTKERESŐ szerkesztősege vállalja a terjesztését is? (ezt a kérdést azért merem feltenni, mert időközben tárgyaltam egy kolozsvári szerkesztőseggel, azaz az illetékesekkel, akik ki is nyomnák és terjesztését is vállalták, de abból csak márciusban lenne valami — még csak most szerelgetik a nyomdájukat — és én attól félek, hogy mire elkészülünk, megtelik a piac selejt rejtvényekkel — ha szabad ezt a kifejezést használnom — és akkor nehezebb lesz az eladás). Hallottam, hogy Csík-szeredában van egy privát terjesztő, de nem tudom, igaz-e

és ha igen, mennyire megbízható? Egy másik megoldás — ha igaz —, hogy az állami könyvterjesztő is bizonyos százalékért vállalja a terjesztést.

Elég tájékozatlan vagyok ebből a szempontból, mert még nem jártam utána és nem tudom, mi a módja a terjesztésnek.”

OKTÓBER 24-én a nagyváradi *Szombati István* levelének utóiratában jegyzi meg: „Köszönöm a mellékelt példányt az Útkeresőből. A forgalmazása ebben az újság-dömpingben nem éppen egyszerű. A fiam megígérte, hogy beszél az Ady Líceum magyartanáraival (ő a tavaly végzett): én a magam részéről próbáltam a 3. számot bemutatni a Bihari Naplóban: sajnos, nagyon sokan — szégyen! — Váradon még azt sem tudják, hogy egy ilyen közéleti-művelődési-irodalmi havilap is létezik!”

NOVEMBER 10-én *Szász Róbert* kézdivásárhelyi olvasónk keres föl levéllel: „Nemrég került kezembe a »Székely Útkereső« 4-5. összevont száma. És miután kiolvastam, nagyon sajnáltam, hogy nem figyeltem fel hamarabb erre a ténylegesen színvonalas havilapra. Próbáltam megszerezni az előbbi számokat is, de sajnos nem sikerült megkapni őket. Ezért nagyon hálás lennék Önöknek, ha valamilyen úton eljuttatnák hozzám az előző három számot (fizetség ellenében).”

12-én *Sárközi Zsuzsanna* hűséges lapterjesztőnk Szentegyházáról levelében teszi fel a forgalmazással kapcsolatos kérdéseit: „Köszönöm a néhány sort, meg az előző példányokat. Szeretnék tisztázni néhány dolgot: 1. Kell-e kifizessem az előző példányokat? 2. Miért írtál az értéknek 4000 lejt, hisz 300 darab van. Az előző 900 lejt postáztam. Vagy nem kaptad volna meg? Nem tudom, milyen választ

keressek. 3. én nem 300 drb.[-t] kértem, hanem akkor melegiben jó lett volna *vagy* 100 drb. a régeből, *vagy* 200 a friss példányból, mert mentem Sepsiszentgyörgy városába. Most már mindegy. Megpróbálom eladni, ha nem sikerül, legfönnebb visszaviszem. 4. nem minden 2. vagy 3. pénteken megyek az Anyavárosba, hanem minden pénteken az első (...) kivételével. Tehát 16-22 óra közt megtalálhatsz a hegyen. A pénzt postázni fogom, mert a találkozás nem valószínű.”

26-án *Zsigmond László*, Málnásfürdőn élő olvasónk levélben adja hírül: „Alulírott Zsigmond László nyug. tanító málnás-fürdői lakó tisztelettel hozom tudomásukra, hogy a múlt héten Tusnádfürdőn jártamkor rátaláltam az újságárusnál a Székely Útkereső irodalmi havilapra és úgy megörvendtem neki, hogy azonmód 2-2 példányt vásároltam belőle. Sajnos, csak a 4-5. és a 6. számokat sikerült ott megkapnom, több szám sem akkor, sem azelőtt ott nem jelent meg. Nagyon szépen kérem, hogy szíveskedjenek az előző számokból 1-3.-ig 2-2 példányt címemre utánvétellel portóköltséggel együtt megküldeni. Azért kérnék 2-2 példányt, Párizsban élő fiamnak el fogom küldeni az egyik példányt. A jövőben is pontos vásárlója leszek, ha Tusnádfürdőre rendszeresen küldeni fogják.”

DECEMBER 2-án *Molnár János, Kovács Ágnes, Teleki Gábor, Mátrai Géza, Kovács Ildikó, Mile András, Cserne Sz. Edit* aláírásával a kanadai Torontóból jelentkezik a Magyar Emberi Jogok Fóruma vezetősége: „Tisztelt szerkesztőbizottság! Az Észak Amerikai magyarság szívesen olvasná erdélyi testvéreik lapjait. Önök beleegyezésével szerveztünk hozzájárul olvasóközönségük körének bővítéséhez, ugyanakkor készek vagyunk információt cserélni és propagálni. Tudatni kívánjuk az erdélyi magyarsággal létező-

sünket (mint szervezet) és segítőkészségünket. Kérjük, tudassák a fórummal lapjuk előfizetésének feltételeit, valamint a szerkesztőség véleményét a fent említett kapcsolat kialakításáról.”

3-án *Veress Gábor* dicsőszentmártoni lelkipásztor, a *Székelly Útkereső* önkéntes helyi lapterjesztője tájékoztat: „Remélem, hogy nem elkésve, csak megkésve tájékoztatom Önt, hogy sikerült egyelőre 25 drb. »Székelly Útkereső« lapmegrendelőt találnom. Remélem, hogy a jövőben sikerülni fog többet is beszervezni, amennyiben városunkban megismerik a kiadványt. Tekintettel arra, hogy nagyon sok kiadvány látott napvilágot, az újaktól talán óvakodnak az atyafiak.”

14-én *László János* nyárádszeredai magyartanár érdeklődik a rendszeres előfizetés lehetőségéről: „Szeretném, ha közölnék velem, miként lehet rendszeres előfizetővé lenni, így gondolom, hogy diákjaim is szívesen vásárolnának, vagy megrendelnék.”

16-án *Török László* karácsonyi és újévi jókívánságait küldi a szerkesztőségnek, majd megjegyzi: „Sajnálom, hogy a lapterjesztés miatt a *Székelly Útkeresőt* még nem tudták mind eladni. Még van belőle 300 példány. A fiam hetekig Magyarországon volt, s azalatt nemigen árusítottam a lapot. Most hazajött s azt mondja, hogy el fogja adni, de az még időbe telik... Tudom, hogy neked most nem magyarázkodásra van szükséged, hanem a pénzre, de mit tegyek? Egy kis türelmet kérek...”

18-án *Jánosi Judit* tusnádfürdői lapterjesztőnk levelében kevesli, hogy csupán 30 példányt tudott eladni a *Székelly Útkereső*ből, ezért azt üzeni, hogy a továbbiakban nem vállalja a folyóirat terjesztését.

27-én kelt levelezőlapon *Könczey Margit*, a kovásznai könyvtár vezetője értesíti a főszerkesztőt a küldött lap-

számok sorsáról és arról, hogy van még egy általa és a *Székely Útkereső* szerkesztősége által sem ismert személy a városban, aki terjeszti a folyóiratot: „Én is írni akartam, hogy megkérdezzem, mit csináljak, a 100 darab lapból (50 4-5-ös, 50 6-os) 87 elkelt. Még maradt 13, de még nem nagyon veszik. Akit érdekelt, az már várja a 7-est. Visszaküldjem a megmaradt számokat és a 870 lejt, vagy még próbálkozom?”

Én egyébként nem foglalkozom lapárulással, azaz csak részben. A városi könyvtár vezetője vagyok és az Európai Idő születésétől vállaltam a lap kovásznai megismertetését és terjesztésének megszervezését. Azután hagyománnyá vált, hogy 50-et mi is eladunk. A szerkesztő azért írta ki az én nevemet, mert az jutott eszébe. Azt hiszem, hogy 25-tel tudunk mi is adni. Hallottam, hogy valaki valóban árulja a lapokat. Megérdeklődöm és közlöm önnel.”

December végén *Sárközy Zsuzsanna* tudatja Szentegyházról: „Kedves Sándor! Kerestelek a munkahelyeden és a lakásodon. Hoztam az újságok árát. Még elvállalok 100 drb-t a 4-5-ös számból, vagy 200 drb-t a friss számból.”

1991. JANUÁR 5-én a kolozsvári Balogh Edgár, a *Székely Útkereső* munkatársa írja: „Egyben kérnék postán 3 példányt a számból, hogy elküldhessem másutt élő barátainak, esetleg másodközlés végett”.

10-én *Szabó Gizella* Szovátáról postázza levelezőlapját: „Engesztelésképpen jelenthetem, hogy a Székely Útkeresőből küldött számok felét eladtuk. Még mindig próbálkozunk, ezért nem számoltam el. Közelebbről megteszem. Újabb számokból is vállalunk.”

28-án *Török László* Marosvásárhelyről — szintén levelezőlapon — üzeni: „Február első napjaiban küldjük a hátralevő összeget. A megmaradt példányokat elküldtem

Pestre, s ezek ára majd valamilyen formában visszatérül. A 7-es számból küldhetsz 300 példányt. Ennyi biztosan elfogy.” Szentegyházáról pedig ugyanezen a napon *Sárközi Zsuzsanna* adja hírül: „Elküldtem 50 darab Székely Útkeresőt, a 4-5. számból, ugyanakkor az első száz példányra a 900 lejt. A hetes számból megpróbálok még eladni, ha viszont nem sikerül, akkor postázom. Tehát tartozom neked 150 db. (a hatos) és 50 db. (a hetes), összesen 200 db. újság árával. Nagyon remélem, két héten belül megoldódik. Minden hónapban küldheted a 100 darabot, ennyit átlagban, kisebb-nagyobb közökkel el tudok adni.”

FEBRUÁR 2-án *Lázárné Szathmáry Éva* Aranyosgyéresről keltezett levele arról ad hírt, hogy Kolozs megyében, de különösen Aranyosgyéresen nagyon nehezen jutnak el a más megyékben, de különösen Kovászna, Hargita, Bihar megyékben megjelenő magyar újságok, majd a levélíró felsorolja az általa tapasztalt terjesztési okokat: „A posta nem biztosítja a más megyékből rendelt újságok megérkezését. (Így jártam a Brassói Lapokkal és az Európai Idővel — később ezeket megszereztem magán lapterjesztőknél.) Épp azért nagyon szeretném, ha lehetséges lenne, pénzutánvétellel elküldenék a HAZANÉZŐ 2-es számától (1.-est véletlenül kaptam meg) és a SZÉKELY ÚTKERESŐ 1, 2, 3, 4, 5-ös, (6-os és 7-esekhez is véletlenül jutottam) 8-as, 9-es, 10-es számait, az 1991-es számokat. Szeretném, ha arról is értesítenének, hogyan lehetne biztosítani az 1991-es év minden számának a megküldését, mert Kolozs megyében egyedül Aranyosgyéresen menekült meg egy általános iskolai magyar szaktanterem a diktatúra évei alatt, s ennek az anyagát szeretném kiegészíteni folyóiratok, újságok bekötött sorozataival.

Máskülönben nagyon színvonalasak ezek a lapok, s itt a szórványmagyarságnak ezen a területén, a nemzetiségi öntudatosodáshoz nagy szükség lenne rájuk, no de a posta ördögével való harc, s egy-két »lelkes« magyar még nem tud tavaszabb tavaszt hozni...

Dehát ha »egy« fecskének is tudnának ebben segíteni, előre is hálásan köszönöm, tisztelettel: Lázárné Szathmáry Éva.”

5-én Tusnádról *Jánosi Judit* arról értesít, hogy: „Kézbesítettem önnek az újságokat és az eladott újságok árát, kérem szépen értesítsen, ha megkapta (...).”

12-én *B. Kiss Béla*, a budapesti Erdélyi Magyarok Egyesületének az elnöke levélben kéri a szerkesztőséget, hogy juttassuk el lapunk legutóbbi három számát és azt, hogy a *Székegy Útkereső*ből küldjünk cserepéldányt az egyesület által alapított Erdélyi Könyvtárnak: „Tisztelt Szerkesztőség! 1991. március 15. és 17. között Budapesten, a Nemzetközi Vásár területén immár másodszor rendezik meg a sikeresnek bizonyult Sajtófesztivált.

Az Erdélyi Magyarok Egyesülete eddigi sajtófigyelő és szemlélő munkájából következően, szívesen vállalja az erdélyi magyar nyelvű lapok bemutatását ezen a tágas fórumon.

Ezért kérjük, juttassanak el hozzánk lapjuk legutolsó három számából egy-egy példányt.

Szándékunkban áll ez alkalommal az erdélyi magyar lapok katalógusát is megjelentetni, mely megkönnyítené a magyarországi és az otthoni közvélemény tájékozódását, s Önöknek is a szellemi jelenlét lehetőségét biztosítaná.

Ennek érdekében kérjük, küldjék el lapjuk röviden leírt történetét és a következő adatokat (vagy hozzák személyesen): — pontos név, cím, kiadó; — szerkesztőbizottság; — alapítás éve; — példányszám; — ár; — előfizetési le-

hetőség; — a lap jellegzetességei, rovatai, tájékozási köre.

Egyúttal értesítjük Önöket, hogy Egyesületünk egy Erdélyi Könyvtár létrehozásán dolgozik, s jelenleg mintegy 5000 könyvvel és többszáz újsággal rendelkezik. Szeretnénk, ha lapjukból folyamatosan cserepéldányt küldenének, mi pedig felajánljuk saját kiadványainkat s magyarországi lapok erdélyi vonatkozású cikk-szemléit.

Ha módjukban áll, a fentiekről értesítsenek más szerkesztőségeket is, mivel címjegyzékünk esetleg hiányos lehet.”

MÁRCIUS 1-jei keltezésű a *Cserne Sz. Edit* által megfogalmazott torontói levél: „Örömmel olvastuk, ajánlatunkat elfogadtátok és hajlandók vagytok kibővíteni a Székely Útkereső olvasóközönségét a kanadai magyarság körében.

A többi kínálkozó lehetőségre most nem térünk ki, elsősorban a lap megrendelését kívánjuk valós alapokra helyezni. A reális helyzetet felmérve a következőket szeretnénk tisztázni (ötleteinket részben más erdélyi szerkesztőségek javaslataiból merítjük):

1. A lapot magánszemélyként kellene postázni a megrendelők pontos címére. Ha tucatosan érkezik a HHRF címére és nekünk kell kézbesíteni, idővesztés és jelentős pénzvesztés áll fenn. (Bélyeg ára \$)

2. Az előfizetésekből befolyó pénzüsszeget hajlandók vagyunk begyűjteni és bizonyos időközökben beküldeni a szerkesztőség címére. Ésszerűbb lehetőség az, hogy a pénzt kanadai bankszámlán őrizni, ha a jövőben szándékokban áll berendezést vásárolni a kiadó részére, így elkerülhető a pénzvesztés, ami küldés esetén alkalmanként min. 20 \$.

3. Mielőtt előfizetőket toboroznánk, ismernünk kell pontosan az önköltségi árat, valamint a posta miatt fennálló időveszteséget, ennek érdekében kérjük, hogy küldjél a HHRF címére egy példányt pontos feladó dátummal el látva.

Amennyiben a fent említett kérdések tisztázódtak, elindítjuk a Székely Útkereső népszerűsítését Észak-Amerikában.

Várjuk válaszodat és amennyiben céljaink megegyeznek és törekvéseid a magyar kultúra érdekeit szolgálják, a HHRF részéről őszinte közreműködésre számíthatsz.”

25-én *Balla Tamás* olvasónk írja a Beszterce-Naszód megyei Magyardécséről: „Egyik barátommal nagyon szeretnék felzárkózni olvasótáborukba. Kérem, ha tehetik, egy kis levélen értesítsenek, miként kaphatnánk meg (2 példány) minden lapszámjukat.”

SZEPTEMBER 15-i levelében *Balogh Edgár* a *Székely Útkereső* további fenntartását elősegítő jóindulatú tanácsát közli Kolozsvárról: „Amit még ugyancsak szívből üzenhetek, az a lapterjesztéshez való biztató hozzászólásom. A terjesztés alapja, hogy tudjanak minél szélesebb körben róla, de ehhez minden számból egy *hír* közlése kell, tartalmi kivonattal. Kapnak ilyen közlést lapjaink?

Csak a legutóbbi számban közérdekű Ferenczi István írása a székelyek sokat vitatott történetéről, s ugyancsak ebből a lapszámból kaptam áttekintést (a lexikonok számára *fontos*) Hargita megyei magyar időszaki kiadványokról!”

21-én különleges körlevél érkezett szerkesztőségünk postaládájába. Feladója nem volt más, mint *Horváth Alpár*, a Sepsiszentgyörgyön megjelenő *Európai Idő* független emberjogi-kisebbségvédelmi és kritikai hetilap főszerkesz-

tője, aki a romániai, többnyire a független magyar sajtó „egyre súlyosbodó gondjai okán” kereste fel a magyar lapok szerkesztősegeit, azzal a kéréssel, hogy csatlakozzanak az általuk elképzelt erdélyi terjesztőhálózat működtetéséhez: „Tisztelt szerkesztő/kiadó kollégák! A romániai (és különösen a független) magyar sajtó egyre súlyosbodó gondjai okán ezúton értesítjük, hogy szándékunkban áll egy erdélyi (és elsősorban magyar) terjesztőhálózat létrehozása, ill. talpraállítása, melyet — elképzeléseink szerint a létrehozandó romániai magyar lapkiadók szövetsége támogatna: anyagilag-erkölcsileg egyaránt.

Kérjük, hogy (amennyiben csatlakozni kívánnak terüinkhöz) 1991. okt. 5-ig értesítsenek telefonon vagy faxon, hogy az október 7-én Sepsiszentgyörgyön (az Európai Idő székházában) tartandó tanácskozáson (amely egy szersmind a Romániai Magyar Lapkiadók Szövetsége alakuló ülése is lenne) részt kívánnak-e venni, a terjesztőhálózattal kapcsolatos teendőket megbeszélendő.

A tanácskozás kezdete: 1991. okt. 7. — 10 óra (tervezett tartama: 3-5 óra). HORVÁTH ALPÁR, főszerkesztő.”

A főszerkesztő mellékelte a terjesztőhálózat kiépítését vállaló Pakó Oszkár levelét is, valamint az erdélyi és a partiumi terjesztési hálózat kézzel rajzolt térképét. Innen, e levélből is világosan kitűnik, hogy a '89-es rendszerváltozás után két évre, a fennmaradásért vívott harcban mennyire fontos volt az erdélyi magyar lapkiadás számára egy megbízhatóan működő terjesztőhálózat üzemeltetése. És az ok világos volt: a sajtószabadság és a demokrácia kezdeti évei lehetőséget teremtettek a romániai magyar sajtó vállalkozóinak, mecénásainak az újságok, a lapok és kiadványok megjelentetésére, de egyben — a papír és a nyom-

dai költségek robbanásszerű növekedésével — a sajtó szakadékba juttatásához is.

Íme a *Pakó Oszkár*-féle példa- és dokumentum értékű terjesztési hálózat szándékának a terve:

„1. A terjesztési vállalat, céljainak megfelelően, az alakulása óta eltelt több, mint egy év alatt biztosította 30 különböző sajtótermék állandó terjesztését, annak ellenére, hogy időlegesen pénzügyi nehézségeket kellett leküzdenie — ezeket a zavarokat viszont kedvező egyenleggel sikerült ezidáig megoldania.

Ugyanezen idő alatt hasznos tapasztalatokra is szert tett, a lapterjesztő távlati anyagi, pénzügyi és szervezési feltevéleit illetően. Elsősorban megállapítható, hogy a lapterjesztés hatékonysága jóval a kérelmek alatt van.

Az 1990-es évében a PAKÓ Kiadó és Lapterjesztő vállalatnak 18 városban 21 árusi pontja volt: Csíkszereda (4), Gyergyószentmiklós (1), Szentegyházasfalu (1), Székelyudvarhely (1), Székelykeresztúr (1), Kézdivásárhely (1), Nagyvárad (1), Érmihályfalva (1), Kovászna (1), Sepsiszentgyörgy (1), Kolozsvár (1), Nagykároly (1), Szatmárnémeti (1), Nagybánya (1), Szilágycseh (1), Zilah (1), Szilágysomlyó (1), Margitta (1).

Ezeknek az elárúsító pontoknak a havi forgalma 400-500000 lej volt. Ez működött 1991 júliusáig. 1991 júliusa óta a terjesztés állapota a következő:

8 városban működik 11 (tizenegy) elárúsító pont: Csíkszereda: 4, Gyergyószentmiklós: 1, Szentegyházasfalu: 1, Kézdivásárhely: 1, Kovászna: 1, Érmihályfalva: 1, Nagykároly: 1, Margitta: 1. Ha a helyzet nem javul, 1991. október 15-ig ezek a pontok is megszűnnek.

A TERJESZTÉSI HÁLÓZAT TALPRAÁLLÍTÁSÁNAK PROGRAMJA:

Sokk-program: 3 hónap alatt üzembe helyezni a következő hálózatot:

a) működő terjesztési pontok bővítése: Gyergyószentmiklós 1-ről 3-ra.

b) a beszüntetett pontok újraélesztése (és bővítése): Székelyudvarhely 1 (2), Székelykeresztúr 1, Sepsiszentgyörgy 1 (2), Kolozsvár 1, Nagyvárad 1 (3), Szatmár 1 (3), Nagybánya 1, Szilágycseh 1, Zilah 1 (2), Szilágysomlyó 1. A terv szerint a terjesztőhálózat központja Csíkszereda, egy fiókja pedig Nagyvárad.

Távlatilag új pontok létesítése: (TÁVLATI PROGRAM: 1 ÉV)

c) ELŐFIZETŐI rendszer kialakítása — a meglévő pontokra támaszkodva a városokban és az útbaeső falvakban.

Ahhoz, hogy ez a Terjesztő Hálózat működőképesé váljon, szükség lenne a következőkre:

a) a szállítás folyamatosságának biztosítására 3 csomagszállító gépjármű: DACIA, kamion 500000-szer 3 = 1500000 lej értékben (külföldről jóval olcsóbb!!)

b) 15 db lapterjesztésre télen is megfelelő bódé, a jelenlegi legmegfelelőbb ajánlat:

1 bódé 89380 lej = 1340700 lej + üzembe helyezés: 300000 lej = 1640700 lej.

c) Nyilvántartáshoz elengedhetetlenül szükséges számítógépek: a két központhoz: 2 db AT vagy XT gép 500-600 ezer lej.

ALKALMAZOTTAK: CSÍKSZEREDA: 5 személy: 1 szervező-vezető, 1 könyvelő, 1 raktárnok, 2 gépjárművezető. NAGYVÁRAD: 4 személy: 1 szervező-vezető, 1 könyvelő, 1 raktárnok, 1 gépjárművezető. FIZETÉS-ALAP: 90000 lej.

d) más alkalmi és szervezési kiadások fedezésére elkerülhetetlen a kezdeti időszakban legkevesebb 70000 lej ráfordítása. ÖSSZESEN: 3800700 lej.

Állíthatjuk, hogy amennyiben a fenti összeg biztosítva van és a hálózat nem több, mint három hónap eltelte után, a piac igényei szerint fog működni, vagy a ráfordított összeg arányában — és fejleszthető lesz. Pakó Oszkár”

29-én *Balogh Edgár* ismét felhívja a szerkesztőség figyelmét „a Székely Útkereső fokozottabb *terjesztésére* (kataszter útján)” és a folyóirat pontos megjelenésére.

DECEMBER 18-i levelében a kárpátaljai *Penckófer János* örömmel értesíti a főszerkesztőt: „Beregszászon a KMKSZ boltban kapható a Székely Útkereső!”

1992. FEBRUÁR 22-i levelében *B. Kis Béla* az erdélyi magyar sajtó magyarországi olvasóinak a megismertetése és még jobb megismerése céljából közli: „1992. március 20-22. között, Budapesten, a Nemzetközi Vásárközpont területén kerül sor immár harmadszor a Sajtófesztivál megrendezésére. A tavalyi sikeres bemutatkozás után Egyesületünk az idén is igyekszik lehetőséget biztosítani az erdélyi magyar sajtó minél átfogóbb bemutatására. Természetesen a közös érdek és cél megvalósításához az Önök segítségére is szükség van (...)”

MÁRCIUS 3-án *Benkő András* a folyóirat sorsáért aggódik levelében: „Sajnálom, hogy ilyen veszteséggel dolgozik, mint amilyenről ír, ez, úgy látszik, általános jelenség. Az itteniek egy csoportja is az ár emelése mellett, papír-nehézségek miatt a terjedelmet csökkenti, és nem hetenként, hanem kéthetenként jelenik meg (legutóbb a Helikon választotta ezt a megoldást)” — majd így folytatja: „Valami-

lyen itteni elárusítási fórummal nem kötött megállapodást? A szabadárusításban nem igen látom az *Útkeresőt*, pedig itt is elkelve néhány példány, lereagálnák a népszerűsítő közegek is (rádió, tv).”

1993. JANUÁR elején több olyan *Székely Útkereső*t megrendelő levél is érkezett, mely nem szerepel *A Székely Útkereső levelesládája 1990–2000* című kötetünkben: január 5-én *Paraté Mihály* Barótról, 6-án a szilágysomlyói, újság- és könyvárusítással foglalkozó *Talán János* rendel.

8-án a marosvásárhelyi *Molnár Jánosné* levelezőlapján rendeltet ad fel: „»A csíkszeredai könyvpostától« a napokban kaptam meg a megrendelt könyvek csomagját és benne ajándékképpen egy »Székely Útkereső« című falinaptárt. Arra kérném a tisztelt szerkesztőséget, hogy szíveskedjenek számomra, ha lehetséges, 10 darabot küldeni ebből a falinaptárból, a Reményik idézettel, utánvéttel.”

10-én *G. Pataky András* írja Aradról: „Boldog Új évet kívánva szeretném megkérni Önöket, hogy szíveskedjenek elküldeni a Székely Útkereső című lap valamennyi *eddig és ezután* megjelent/megjelenő példányait a boríték hátlapján megjelölt névre és címre. Jóindulatukat előre is nagyon szépen köszönve kívánok további eredményes munkát. Isten segítse Önöket törekvéseikben!”

JÚLIUS 26-án *Balogh Zoltán Mihály* az USA-beli San Antonioból rendeli meg a *Székely Útkeresőt*: „Szeretnék a Székely Útkeresőre előfizetni. Kérem közölni, hogy mennyit és hova küldjem az előfizetés összegét!”

OKTÓBER 5-én a Bereményi Könyvkiadó nevében *Bereményi András* ügyvezető igazgató és *Kovács J. Béla* főszerkesztő aláírásával érkezett levél arról tudósítja a főszer-

kesztőt, hogy a levélíróknak szándékában állt 1993 karácsonyára megnyitni a Határon túli magyar könyv- és lapkiadók könyvesboltját: „Boltunkban egy helyen szeretnénk bemutatni vásárlóink számára a határainkon kívül élő magyarság könyv- és lapkiadátát. Ezen kívül a történettudományi irodalom szakboltja is lennénk. A fentiek érdekében kérjük Önt, hogy küldje el számunkra kiadója ajánlatát. Szeretnénk, ha újdonságaikról havonta (15-ig) rendszeresen tájékoztatnának bennünket.” (...) „Boltunk lesz az egyetlen olyan könyvesbolt Magyarországon, amelyben a határon túli magyar könyv- és lapkiadás minden terméke egy helyen lesz megtekinthető és megvásárolható.

Rendszeres könyvbemutatókkal, irodalmi estekkel és teadélutánokkal szeretnénk az általunk bemutatott kulturális termékek iránti érdeklődést felkelteni, fokozni. Boltunk és a háttértevékenységünk jól kiegészíti egymást, s alkalmas lesz arra is, hogy a kínált választék magyarországi (fővárosi és vidéki) forgalmazását ellássa, a piacokon terítse.”

1994. FEBRUÁR 27-én a budapesti *Szabó Sándor* írja levelében: „Olvastam a Könyvvilágban, hogy Székely Útkereső címmel új magyar nyelvű lap indult Erdélyben. Én a külföldön megjelenő magyar nyelvű újságokat gyűjtöm, ezért kérem, legyen szíves küldeni 1 pld. Székely Útkeresőt, mindegy, mikori kiadás. Esetleg, ha vannak más című lapok, azok is érdekelnének.”

AUGUSZTUS 17-én *Veress Dániel* megjegyzi: „Azt hiszem, hogy a terjesztés a legnagyobb gond. Én lapotokat egyáltalán nem látom. Persze ez azzal is összefügg, hogy mióta nyugdíjas vagyok, másfél éve, jobbadán a lábam sem tettem ki a lakásból egészségi és más okokból”, majd nyolc nappal későbbi levelében ismételten visszatér — ezúttal a

könyvkiadásra hivatkozva — fenti gondolatához: „a hazai könyvterjesztés állapotát aggasztónak tartom.”

1995. JANUÁR 13-i soraiban *Ráduly János* rendel a kiadó termékeiből: „Ahogy telefonon jeleztem: küldj 10 drb. Székely Útkereső Antológiát és 10 drb. lapot — a legutolsóból.”

19-én *Veress Dániel* jelentkezik ismét Sepsiszentgyörgyről: „Köszönöm a *Székely Útkereső* három számát, köztük azt, amelyben részletesen közölt a Misztótfalusi-monodramából. Örülök magának a hazai megjelenés tényének, másrészt annak, hogy több példányban küldte el, ugyanis továbbküldhetem az igen derék müncheni barátomnak, a neves Misztótfalusi kutatónak, Molnár Józsefnek, aki a lap nagyszerű propagátora lehet a nyugati magyarság körében.”

JÚNIUS 5-én *Reijo Eerikäinen* a finnországi Toijalából megrendelő levelével keresi fel a szerkesztőséget: „Tisztelt Beke Sándor! KÖNYVVILÁGBAN elolvastam, hogy Ön a SZÉKELY ÚTKERESŐ című folyóirat szerkesztője. Nagyon örülnék, ha azt a folyóiratot rendelhetném, mert nagy az érdeklődésem a Romániában levő magyarság nyelve és kultúrája iránt. Még kérdezném, hogy lehet-e Ön által más Romániában megjelenő magyar nyelvű könyveket és folyóiratokat rendelni? Lehet egy katalógust rendelhető könyvekből vagy egy magyar könyvesbolt címet kapni?”

VILÁGHÁLÓ ÉS „FIZIKAI” (KÖNYV)TERJESZTÉS

Ha még mindig a *lapterjesztéstől a könyvterjesztésig*-téma háza táján maradtunk, feltétlenül meg kell említenünk a világhálót, mint azonnali „örök könyvtár” szerepét kiadványaink, szellemi értékeink életében, mely gyors lapozási, olvasási, tanulmányozási lehetőséget biztosít mindannyiunk számára, így növelve az alkotáshoz való könnyű hozzáférési lehetőséget, s a tulajdonképpeni Mű továbbélési esélyeit. Ezt a kérdéskört is találja a Beke Sándor *Erdélyi Toll* — *az egyetemes magyar irodalom és művelődés szolgálatában*. Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal az Erdélyi Toll öt éves évfordulóján. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll, Székelyudvarhely, 2016 című, a kiadó 300. könyvében az *Erdélyi Toll* — *a negyedévente megjelenő folyóirat, mint szellemi ünnep* című fejezet bevezetőjében, majd ugyanitt a szerző interjúalanyai által kapott javaslatokkal, ötletekkel, véleményekkel rátér az *Erdélyi Toll* című folyóirat jobb „fizikai” terjesztésének lehetőségeire.

A szóban forgó kötet beszélgető résztvevői: Albert-Lőrincz Márton, Barabás István, Barcsay Andrea-Krisztina, Bertha Zoltán, Bodó Márta, Brauch Magda, Buksa Éva-Mária, Csatáné Bartha Irénke, Demeter Attila, Fülöp Kálmán, Józsa Miklós, Kiss Lehel, Málnási Ferenc, Nagy Székely Ildikó, P. Buzogány Árpád, Pomogáts Béla, Szekeres Lukács Sándor, Tar Károly.

Az *Erdélyi Toll* terebélyes terjedelmű folyóirat, igazán ráillik a könyv formátum. Ezért az interjúalanyok válaszai akár könyvterjesztésként is pedzik, érintik a témát. Hadd idézzünk a kötet fent említett fejezetéből:

Erdélyi Toll — a negyedévente megjelenő folyóirat, mint szellemi ünnep

Az *Erdélyi Toll* erdélyi könyvesboltokban kapható, megvásárolható. De beszéljünk egyenesen: jelenünkben, korunkban nemcsak egy irodalmi-művelődési folyóirat kiadása veszteséges, hanem a terjesztése is körülményes. Az ilyen nemű sajtóáru — valljuk be — nem igazán kelendő, ezért a forgalmazók, a terjesztéssel foglalkozó vállalkozók — tapasztaltuk számtalanszor — nem nagyon örülnek az ilyen szellemi termékeknek. Leginkább azért, mert nem fogy, másrészt meg helyet foglalnak az amúgy is költséges „bérbe vett” boltban/teremben. Mégis — az értékes könyvek mellett — ezek a komoly kiadványok „képviselik” egy nép, egy kisebbség, egy régió szellemi sajtópilléreit.

A „fizikai” terjesztés nehézségeitől eltekintve elmondhatjuk, hogy most már igazán örülhetünk a nyomdafestéktől mentes világhálónak is, mert a kultúra terjesztése szempontjából óriási előnyökhöz juttatja szellemi műhelyeinket. Így mi is elmondhatjuk: a Székelyudvarhelyen megjelenő *Erdélyi Toll* kiadónk honlapján is olvasható. A világhálónak köszönhetően a folyóirat a világ legtávolabbi településére is eljutott.

Honlapunk statisztikája szerint 2009-től 2014. január 1-jéig az alábbi megosztások szerint olvasták, böngészték, keresték az ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ, az ERDÉLYI TOLL, a SZÉKELY ÚTKERESŐ és a SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK szellemi műhelyeinek közös honlapját: összlátogatók száma: 12438. Egyedi látogatók száma: 9301. Új látogatások százalékos aránya: 74,77 %. Visszatérő látogatók/visszafordulási arány: 58,55 %. Oldalmegtekintések száma: 44069. Oldal/látogatás: 3,54.

BEKE SÁNDOR: *Mit tenne Ön a folyóirat jobb „fizikai” terjesztése érdekében? Hogyan tudatosítaná még jobban az olvasó(k)ban, hogy a valóban maradandó, értékes folyóiratok, kiadványok egyenkénti számainak megjelenése egy-egy „kis szellemi ünnepe” az illető nép, kisebbség otthonában?*

BERTHA ZOLTÁN: Az olvasók megmozdítása öt év alatt máris sikerült, de a következő időszakban szükség lehet talán még több közvetlen személyes találkozóra, kapcsolatépítő tevékenységre. Az internet megteremtette a sokirányú kapcsolatrendszert, de a személyesség varázsát semmi sem pótolhatja. Magyarországon Egerben indult éppen szintén öt éve egy hasonló nagyszabású periodikum, az *Agria* folyóirat, évente négy számmal, alkalmanként csaknem háromszáz nagy alakú oldalon, egy-egy számban hetven-nyolcvan szerzővel, ugyancsak antológia-szerű szerkesztésmóddal. Irodalom, művelődéstörténet, kulturális és művészeti sokoldalúság jellemzi azt is, a széles ölelés — az egyetemesség és az elfogulatlanság jegyében határon túli szerzők sokaságának műveivel is tele. Kevés ilyen kiadvány van az egész Kárpát-medencében, mert a lapok általában kialakítják a szűkebben vett orientációjukat: vagy tudományos, vagy szépirodalmi, vagy közéleti, vagy hely- és népismereti jellegűek, vagy a hagyományos folyóiratok struktúráját követik és viszik tovább, vagy kísérletező módszerekkel, tipográfiai bravúroskodással is operálva szándékoznak a figyelmet magukra irányítani. Mindnek megvan nemcsak a létjogosultsága, hanem a kiiktathatatlan fontossága is. De például a sokban hasonló *Agriával* akár valamiféle testvérlap-szövetséget is ki lehetne alakítani. Ez persze csak egy kézenfekvő példa vagy ötlet-adalék a további tervekhez, lehetőségekhez, elképzelésekhez. Mert a kárpát-hazai összefonódások ma már elenged-

hetetlenek az egymást erősítő értékek jó értelmű propagálásához, közérdekűvé tételéhez, kiszélesítő vonzástereket létrehozó terjesztéséhez. Öt éves az udvarhelyi lap: szép jubileum, legyen még újabb öt, tíz vagy akár száz éve is! Amíg élünk és hirdetjük a jó igazát, addig meg is maradunk. Mert az írók, az írástudók felelősek a kimondott szavaikért is, de azért is, amit hallgatásuk közben a népükkel elkövetnek — ahogyan azt Tamási Áron ránk hagyta egyik halhatatlan üzenetében. Ne hallgassunk tehát, hanem szóljunk és valljuk: van egy nép a Kárpát-medencében, amely értékállító nagyságában a legkiemelkedőbb kulturális és irodalmi teljesítményekkel szolgálhat az egész világ számára is. (Nagy nép az, amelyiknek olyan írói vannak, akiknek még sokan mások a hamvaitól is félnek — mondta Nyíró Józsefre emlékezve Szócs Géza.) S a nemzeti kultúra fluidum: amely áthatja egész emberségünket, s nem a méricskélés és a verseny minősíti. Minden érték szerepet tölt be benne. Ahogy Kodály emlegette: a csillagos ég szépségéhez és teljes gyönyörűségéhez minden kisebb-nagyobb fényű csillag ragyogása szükséges. Vagy Sütő Andrással szólva: minden madár úgy énekel, ahogy a csőre áll. Vagy ahogyan Németh László állította, hogy miképpen legyünk biztosak abban, amit érdemes művelnünk: hogy „a léleknek is olyannak kell lenni, mint a madárnak — csapkodni, repülni, ha a föld porában is”; mert „ez a szárnyakba szétosztott, csapkodó, emelkedő ösztön az, amely felhők közt tartja a madársereget.”

BARABÁS ISTVÁN: Az *Erdélyi Toll* megjelenéseinek esemény mivoltát úgy tudatosítanám az olvasókban, hogy tájékoztatnám őket. Bukaresti hetilapunk, *A Hét* tizenöt éven át minden számában egész oldalon közölte, mit tartalmaznak a megjelent fontosabb magyar lapok. És ami

nagy szó: ingyen tettük, talán épp ez az önzetlen nagylelkőség vitte sírba lapunkat. A mai szerkesztőségek pénzt kérnek hasonló szolgáltatásokért, és akkor mi a teendő? Költsön az *Erdélyi Toll* reklámra is, hadd tudja meg az olvasó Udvarhelytől Timbuktuig, mit kínálnak frissen megjelent számai. Ezt persze könnyű mondani, de nehéz pénzt szerezni. Amint szintén nehéz annak tudatában élni, hogy amint elszegényedik vagy csődbe megy a támogató mágnás, abban a percben megszűnik pártfogoltja is. Így történt *A Hét*, az *Orient Expressz*, a *Cimbora*, a *Közoktatás*, a *Kelet—Nyugat* szerkesztőségével, reméljük, hogy a sor nem folytatódik. Kívánom az *Erdélyi Toll*nak, ne jusson erre a sorsra, szerkesztősége hajlékának kapuján soha ne jelenjen meg a Feltámadunk ige, helyette inkább a derűsebb lozinka: „Aki minket nem szeret, egyen meg egy egeret!”

KISS LEHEL: Az, aki az *Erdélyi Toll* bármelyik lapszámát fellapozva nem jönne rá magától, hogy „elidegenedett világunk-létünk hétköznapijai” között egy „kis szellemi ünnepre” adódott lehetősége, megérdemli a sorsát! Nem magyaráznék neki semmit.

JÓZSA MIKLÓS: Az *Erdélyi Toll* „szellemi ünnep” jellegét mindenkinek magának kell megéreznie, ehhez viszont az szükséges, hogy akár a világhálón, akár papíralapon eljuthasson az olvasóhoz. Úgy érzem, hogy a lap szerkesztői igyekeznek mindent elkövetni ennek érdekében, de a terjesztés módján még lehetne javítani a *terjesztőhálózat megszervezésével* a Székelyföldön kívüli területeken is. Gondolok itt a személyes kapcsolatteremtésre iskolákkal, művelődési intézményekkel, civil szervezetekkel, a „magyar házak” hálózatával stb. Mindenütt található egy-egy lelkes ember,

aki, felmérve a helyi igényeket, vállalná a folyóirat terjesztését.

Őszintén gratulálok igényes és kitartó munkájukhoz! Eredményes szerkesztést és terjesztést kívánok a következő esztendőkből is!

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Azt gondolom, hogy a közvetlen találkozás az olvasóval lehet egy lap legnagyobb ünnepe. Munka az összes többi: az írás, a szerkesztés, a nyomtatás, a forgalmazás. Az ilyen találkozók lerövidítik a távolságot egymás között.

BRAUCH MAGDA: Erre a kérdésre nem tudok válaszolni, mert való igaz ugyan, hogy a szerkesztőség közlési lehetőséget teremtett a partiumi és bánási szerzők részére is, de erről — és magáról a folyóiratról — ott inkább csak maguk a szerzők vesznek tudomást. Még azt sem merem tanácsolni, hogy — például — az Aradon még működő két magyar könyvesboltban népszerűsítsük a folyóiratot, mert mindkettő a bulvársajtóból tartja fenn magát, féltő, hogy már csak ideig-óráig. Az igényes olvasóknak Aradon és környékén nincs új könyvre pénzük. Mi, írók, saját, frissen megjelent köteteinket a könyvbemutatókon nagyrészt ingyen adjuk az arra érdemesnek talált olvasóknak. Azt viszont megígérhetem, hogy a rendszeresen működő Tóth Árpád irodalmi körünkben időnként bemutatom majd az *Erdélyi Toll* egyes számait, hogy az „írástudóknak” legalább tudomásuk legyen róla (ezt eddig is megtehettem volna).

FÜLÖP KÁLMÁN: Amint az a felmérésekből kiderül, nagy népszerűségnek örvend az *Erdélyi Toll* az egész világ magyarságának körében. A világ szinte minden országában olvassák és népszerűvé vált. Örvendek, hogy szerzői közé

tartozom és verseimmel színfoltja vagyok Erdély irodalmának.

CSATÁNÉ BARTHA IRÉNKE: Az *Erdélyi Toll* jobb „fizikai” terjesztése érdekében sok író-olvasó találkozót rendeznék, ugyanakkor a hazai és határon túli könyvtárakkal való kapcsolattartást bővíteném, rendszeresíteném.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Minden új lapszám előtt igyekeznék minél erőteljesebb sajtójelenlétet biztosítani, esetleg rövid ismertetőket küldenék ki a szerkesztőségekbe a lap kínálatából, külön kiemelve a legfontosabb, legnagyobb érdeklődésre számot tartó részleteket. Ugyanakkor úgy gondolom, időszakosan megszervezett *Erdélyi Toll*-találkozók is segíthetnének az ünnepi hangulat megteremtésében.

TAR KÁROLY: Feltételezem, hogy az *Erdélyi Toll* méltó folytatásához nélkülözhetetlen az egyre nagyobb olvasótábor. Ehhez népszerűsítő rendezvényekre lesz szüksége, melyeket különféle művelődési intézmények és iskolák segítségével rendszeresíthet. Az erdélyi magyarság, ha szegényedik is, tudatosan áldozva, eltarthat egy olyan átfogó, múltbeli és jelenkori irodalmunkat nevelő célzattal szerkesztett folyóiratot, mint az *Erdélyi Toll*.

A gyermekeknek állandósított rovatra, véleményem szerint, különösen szükség van, mert az egykor európai hírességű Napsugár, személyi és anyagi szempontok miatt, megszűnt gyermekirodalmi lap lenni, s ha sajátosan erdélyi is, csak egy a többi magyar gyermeklapok között. Az Asztalos István által 1957-ben indított lap munkatársai, az író mellé állított aktivistán kívül, aki az alapító halála után átvette a főszerkesztői címet, mindnyájan költők, írók vol-

tak. A *Szivárvány* címűnek tervezett, kicsiknek való lap nagy részét erdélyi gyermekirodalmi művekkel töltötték meg, kiterjedt munkatársi gárdával szerkesztették. Asztalos István, Sütő András, Méhes György, Kiss Jenő, Létay Lajos és sok már erdélyi alkotó írásai fémjelezték a lapot. Munkatársai közül kiemelkedők Bajor Andor, Kányádi Sándor, Bálint Tibor és Fodor Sándor és a lap képes arculatát teremtő, gyermekvilágot ábrázoló képzőművész közösséget alkotó Soó Zöld Margit. Ezt a hagyományt érdemes volna folytatnia az *Erdélyi Toll*nak, serkentve az oktatásban is hasznosítható gyermekirodalmi művek szerzőit, céltudatosan uralva a hazai gyermekirodalmi könyvek kiadását.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Negyedévi lapként az *Erdélyi Toll* nem versenyezhet a napilapok művelődési oldalain megjelent írásokkal a napi időszerűséget illetően. Ezért olyan írásokat kell tartalmaznia, amelyek nem a minden csoda három napig tart szólás jelentésének szellemében keletkeztek. Vagyis: a hétköznapi eseményein, történésein túlmutató témákkal jelentkezve ragadhatja meg olvasóit. A szellem és az alkotás szabadságát kell kínálnia a szerzőknek és szellemi élményt minden olvasónak.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Sajnos az igazi értékek terjesztése manapság anyagi szempontból általában ráfizetéses vállalkozás. Épp ezért, mint ahogy korábbi kérdésfelvetésben is céloztam rá, javaslom, hogy folyamatosan próbálkozni kell az anyagi háttér megteremtése érdekében, tehát javaslom, hogy pályázzanak és a média lehetőségeit kihasználva igyekezzenek minél inkább ismertetni a magyar emberekkel e folyóiratot. Mint civil szervezeti vezető, javaslom a civil szervezetek felé való nyitást is.

Sok erőt, egészséget és kitartást kívánok a szerkesztőség minden tagjának!

DEMETER ATTILA: Az irodalmi folyóiratok kiadása és terjesztése manapság egyértelműen nehéz, áldozatokkal, kockázatokkal jár. Hogy is lehetne ez másképp, amikor lépten-nyomon érezhető a társadalom kulturális leépülése? Nincs igazi igény az olvasásra, a szellemi értékekre. A médiapiacot elárasztotta a bővli. Az alacsony színvonal, az igénytelenség szinte mindenhol jelen van, és átragad a társadalom elég széles rétegeire. Ha a sajtótermékek egy részét nézzük (nem az irodalmi jellegűekre gondolok!), azt vesszük észre, hogy elvesztődik a valódi információ: nagyok és színesek a fényképek, a szöveg egyre rövidebb, gyakorta semmitmondó. Nagyobb közönsége van a bulvárnak és a harmadosztályú TV-műsoroknak, mint eddig bármikor, az úgynevezett valóság-show-k és a kétes minőségű, de nagy felhajtással és csillogással tálalt szórakoztató műsorok nézettsége az eget veri. Ilyen körülmények között a művészet és az irodalom iránt érdeklődők inkább csak szigetként foghatók fel a nagy tengerben. Mégis meg kell próbálnunk ezeket a szigeteket kiterjeszteni, és lehetőleg egymással összekötni. Ismerőseinket, kollégáinkat, gyermekeinket arra kell ösztönöznünk, hogy olvassanak, és minél több eszközzel tudatosítani kell a színvonalas szellemi táplálék fontosságát. Az *Erdélyi Tollat* bárkinek nyugodtan lehet ajánlani, gyerekeknek és fiataloknak is (annál is inkább, hogy a gyerekeknek külön fejezetet szenteltek). Az olvasás olyan élmény, amit sem a tévé, sem az internet nem pótolhat, olyan folyamat, amely során néhány pillanatig beleláthatunk az alkotó világába, vagy éppen úgy érezzük, hogy a szerző kitalálta gondolatainkat, amelyeket régóta őrzünk magunkban, de még sohasem volt alkal-

munk közzétenni. A jelenlegi értékválság kellős közepén az egyén örülhet, ha szabadidejében néhány percre, órára elvonulhat, és gondot fordíthat lelki, szellemi életére, hogy elkerülje a teljes kiégést. Olvassunk és éljük át ezt az örömet! Megéri!

*

Ugyanebben a könyvben felvetődik egy általános, lap- és könyvkiadásra is érvényes kényes kérdéskör is, mely tulajdonképpen alapjául szolgál e kötet 7. feltett kérdésének: *A gazdasági válság és a mass media jelenléte mindennapi életünkben mennyiben befolyásolja a könyvforgalmat?* Idézek a válaszokból:

**A széthúzás és szerzőfuttatás módszereit
alkalmazó média jelentősége
a romániai magyar irodalom alakításában**

BEKE SÁNDOR: *Véleménye szerint a romániai magyar irodalom alakulásában/alakításában milyen jelentősége van az amúgy is széthúzó, más és más úton járó, egyéni vagy sajátos szerzőfuttatási/tálalási módszereket alkalmazó mass médiának?*

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A sajtó képviselőit Ady Endre a szentlélek lovagjainak nevezte. Ilyen embert nagyon keveset ismerünk, olvashatunk. Sok köztük — ugyancsak Ady minősítését használva — a perczemberke, aki a pillanatnyi megélhetésért, a kecsegtető pozícióért szinte bármit megtesz, leír. Az erdélyi magyar sajtó nagyon mélyre jutott. Annyira, hogy innen talán már csak fennebb lehet jutni, mert nincsen alább. Ördögi kör: ezért sincsen rangja a sajtóban megjelent, elhangzott szónak. Manapság

szinte egyik napról a másikra újságíró lehet bárki, anélkül, hogy legalább valamennyire helyesen tudna írni, beszélni magyarul. Vagy lenne saját véleménye, amit nem mások adnak a szájába. Ilyen körből nyilván kevés olyan személyiség emelkedhet ki, aki felelősséggel viseltetne az olvasóval, hallgatóval, nézővel szemben, és kellő alázattal szolgálná a közös ügyet.

BRAUCH MAGDA: Ehhez nem tudok hozzászólni, bár a „széthúzást”, a szerzők sajátos „futtatásának” módját az utóbbi években észrevettem, de ehhez az anyaiországi média is hozzájárul (ha jól értem a kérdést).

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Az 1. kérdés c.) pontjára vonatkozóan az a véleményem, hogy a média sajnálatos módon elég egyoldalú, párt- és egyéb csoportérdek szerint osztályoz. Egyeseket elhallgattatnak, míg másokat érdemtelenül kitüntetnek figyelmükkel. Itt el kell mondanom, hogy csak Bölöni Domokos barátomtól tudtam meg, néhány évvel ezelőtt, hogy létezik az *Erdélyi Toll* folyóirat, amelyet azóta nagy szeretettel olvasok. Olvasgatom ugyanakkor a *Székegyházi Útkereső* lapjait és ott is sok értékes dologra lelek.

POMOGÁTS BÉLA: Természetes dolog, hogy a tömeg tájékoztatásnak igen fontos szerepe van a közélet és a kultúra, ezen belül a szépirodalom közvetítésében, sőt befolyásolásában. Végül is ez az intézményrendszer teremt összeköttetést a kultúra létrehozói és a kultúra fogyasztói között. Abban sem látok kivetnivalót vagy problémát, hogy a kulturális élet közvetítőrendszere szellemi, politikai, ideológiai tekintetben igen megosztott, és ez a megosztottság időnként vitákhoz, akár hevesen artikulált nézetkü-

lönbségekhez vezet. Mindez a kulturális élet szokásos és törvényszerű következménye, és az ilyen irodalmi vitáknak nagy hagyománya van a magyar kultúrában, akár a 19. század irodalmára, akár a 20. század első felének szellemi életére gondolok. A probléma tehát nem abban van, hogy különböző irányzatok és intézmények versengenek vagy éppen vitatkoznak egymással, hanem abban, hogy ezek a viták időnként olyan módon fajulnak el, hogy elveszítik valódi értelmüket és erkölcsi tartásukat. Az erdélyi magyar szellemi életben is mindinkább találhatók ilyen nézeteltérések és viták. Megjegyzem, hogy ezek nem ritkán a magyarországi hasonló viták mintájára, sőt ezek ösztönzése, netán kezdeményező tevékenysége által alakulnak ki az erdélyi magyar szellemi életben. Úgy gondolom, hogy a magyarországi kulturális és politikai ellenségeskedésnek, amelynek tünetei ma már időnként rendkívül veszedelmes fejleményekre világítanak rá, nagyon ártalmas következményeit tapasztalhatjuk Erdélyben. Az erdélyi magyar hagyomány korábban, például a két világháború közötti korszakban, inkább az érdekek egyeztetésére, a meglévő, természetes eszmei ellentétek kiegyenlítésére és a szellemi erők összefogására mutatott példát. Ennek a gyakorlatnak volt meggyőző és, mondhatni, klasszikus példája az *Erdélyi Helikon* körül gyülekező írói közösség története és tevékenysége. A marosvécsi Helikon írói között is voltak időnként éles nézetkülönbségek, hiszen ez az írói közösség eszmei és politikai tekintetben nagyon sok, alkalmanként egymással szemben álló változatot mutatott. Reményik Sándor konzervativizmusa, Kós Károly népi ideológiája, Kuncz Aladár európai liberalizmusa, Makkai Sándor protestáns megújulásra törekvő elképzelései, vagy éppen a székely írók, például Tamási Áron radikalizmusa, természetesen a gondolkodás és a politikai elképzelések más-

más pályáit jelölték meg. Mindennek ellenére a Helikon írói természetes módon tudtak összefogni egymással, és egy olyan erdélyi magyar szolidaritást alakítottak ki, egy olyan irodalmi szolidaritás példáját mutatták fel, amely ma is minta lehetne nemcsak az erdélyi magyar szellemi élet, hanem a magyarországi közélet számára is. Meggyőződésem, hogy a magyar történelemnek és irodalmi múltnak vannak olyan hagyományai, amelyeknek életben tartása ma is szükséges és hasznos volna, és elszomorít az, hogy ezeket a hagyományokat időnként veszélyeztetetteknek látom. Véleményem szerint a magyarországi politikai élet mestersegesen keltett konfliktusai és a konfliktusokat övező szenvedélyek Erdélybe történő exportálása igen veszélyes lehet és az erdélyi magyar nemzeti közösség megbomlásával járhat együtt. Ez nem lehet érdeke sem a magyarországi, sem az erdélyi magyar közéletnek és stratégiának. Ezért véleményem szerint erősíteni kellene a megegyezésnek, az eszmei kompromisszum-keresésnek azt a hagyományát, amely a marosvécsi íróközösséghez, az *Erdélyi Helikon* című folyóirathoz, az Erdélyi Szépművés Céh elnevezésű könyvkiadóhoz fűződik. Örömmel mondhatom, hogy az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és az *Erdélyi Toll* című folyóirat, mint irodalmi intézmény, nem egyszer mutatja a kiegyenlítésre való törekvésnek ezt a szép erdélyi hagyományát, és ezeket a törekvéseket innen, Budapestről is, csak üdvözölni lehet.

KISS LEHEL: S hogy mi a véleményem az „egyéni vagy sajátos szerzőfuttatási/találási módszereket alkalmazó mass médiának a romániai magyar irodalom alakulásában/alakításában” játszott szerepéről? Abban, hogy az irodalom arculatáról az egyénekben, illetve a populáris szférában milyen kép alakul ki, kétségtelenül meghatározó

szerepe van. Ha például egy bizonyos réteghez tartozó szerzőgárda tagjainak neve, képe, műve köszönt a gyanútlan emberre minduntalan, hajlamos lenne azt gondolni, hogy ma az irodalom ebből, és csakis ebből áll. Azonban, hogy milyen valójában a mai romániai magyar irodalom, azt nem a mass média ereje, nem a reklám, nem a kritika, nem is az olvasói ízlés dönti el, hanem — Kányádit szabadon idézve — az idő próbája.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Nem hiszem, hogy hosszú távon alakítani tudná a mass média a romániai magyar irodalom arculatát. Az igazán értékes, időtálló alkotások akkor is megmaradnak a köztudatban, hiszen újra meg újra meg tudják szólítani a mindig új, változó olvasót, amikor a szerző „sztárolása” rég lecsengett, ha pedig mulékony az üzenet, a legdíszeesebb csomagolásban kínálva is előbb-utóbb elkallódik.

JÓZSA MIKLÓS: A mass media szerepéről érdemben nem tudok szólni, csupán a kolozsvári *Szabadság*, és a *Nyn-gati Jelen* ezirányú tevékenységét ismerem. E két lap sokat tett és tesz jelenkori és múltbeli irodalmunk népszerűsítése érdekében. Hiányolom azonban az egyes rangos kiadványok sűrűbb jelenlétét az olvasók körében. Úgy érzem, hogy az egykor (még a diákjaim közt is) nagyon népszerű folyóiratok kicsit elszigetelődtek az olvasók nagyobb tömegétől, szerzőik mintha csak „maguknak írnának”. Nem arra gondolok, hogy színvonalukkal leereszkedjenek az átlag műveltségűek szintjére, hanem arra, hogy jöjjenek le közénk és mutassák meg magukat, keressék a személyes kapcsolatot az értelmiségi körökkel. Nézzék meg, hogy hány olvasójuk van például egykori iskolámban (ahol több mint kétszázán olvasták valaha egyik irodalmi folyóiratun-

kat) vagy bárhol, ahol a szép szó termékeny talajra találhat. Ebben a vonatkozásban a mass médiának is nagyobb szerepe kéne legyen!!!

FÜLÖP KÁLMÁN: Természetesen a romániai magyar irodalom alakulásában nagy szerepe van a mass médiának is. Szerepét az sem homályosítja el, hogy több irodalmi lap és folyóirat van Erdélyben. Mindeniknek megvan a maga szerepe Erdély irodalmában. Erdély irodalma tehát él és jelen van az erdélyi magyarság életében, de jelen van a világ magyarságának életében is.

DEMETER ATTILA: Ahogyan neve is érzékelteti, a tömegtájékoztató — mass media — nagy tömeget szolgál ki, ezért gyakran megosztó. A széthúzás, a sajátos útkeresés, és az a mód, ahogyan a szerzőket ismertetik, futtatják, elsősorban anyagi okokra vezethető vissza, de ez gyakran összekapcsolódik az „ideológiai” kötődéssel. Ezért is dicséret illeti azokat a kiadókat, folyóiratokat, szellemi műhelyeket, amelyek nehéz körülmények között is megőrzik arcukat, átmentik az igazi értékeket, magyarul: teszik a dolgukat. Ezekkel ellentétben, a bizonyos köröknek és érdekeknek megfelelni akaró írott sajtó, rádió vagy televízió elkerülhetetlenül kitermel magából olyan egyéneket, akikre nem minden esetben lehetünk büszkéek, mégis magasan „jegyzik” őket az éppen létező konjunktúra miatt. Ilyenek mindig lesznek (van példa rájuk határon innen és túl), attól függetlenül, hogy a tömegtájékoztató milyen irányba fejlődik majd. Ez mindig komoly erkölcsi kérdéseket vet fel. Az író társadalomnak ezért egységesebbé kell válnia, és figyelmeztetnie kell a közvéleményt. Összességében véve, mégis azt mondom, hogy derűlátóak lehetünk, mert nagyon sok jó szerzőnk van, így az igazi értékek felszínre ke-

rülnek, és hosszú távon fennmaradnak az előbb említett tényezők ellenére is. Derűlátóak lehetünk azért is, mert léteznek olyan szellemi műhelyek, kiadók, ahol a pártatlanság és az alkotók szabadsága a legfontosabb.

BARABÁS ISTVÁN: Hogy milyen jelentősége van a más-más úton járó médiaeszközök széthúzásának? Azonnali jelentősége az, hogy ideig-óraig kapóssá teszi a szereplőket, mert a közönség szereti a pletykát, civakodást, odamondásokat. Ha azonban távlatilag nézzük, a kérdésben szereplő széthúzásnak semmifajta jelentősége nincs. Csak a Mű marad fenn, a sértések és sértődések, szurkálások és sebek feledésbe merülnek. Kit érdekel ma, hogy Kazinczy és Batsányi, Petőfi és Vörösmarty, Ady és Kosztolányi, Szabó Dezső és Tamási Áron, Sütő András és Szabó Gyula között időnként milyen viták, nézeteltérések vetettek szikrát?

BARCSAY ANDREA-KRISZTINA: Hogy van szerepe, az biztos, pl. amikor elindul egy írói „trend”, egy bizonyos kifejezési mód, stílus, tematika, sokan csak azért preferálják azt, mert az a menő. Én soha nem tudtam volna azonosulni olyan értékekkel, amelyeket nem tudok felvállalni, így inkább nem írtam egy ideig.

Eléggé jelentős szerepe van, arra talán nincs rálátásom, hogy milyen mértékben, mert nem tudom figyelemmel követni az Erdélyben megjelenő összes sajtóterméket, de az tagadhatatlan, hogy alakítja. (Itt hozzátenném, hogy elég problematikus a terjesztés, még a könyvek esetében is, még a könyvtárakba sem jutnak el a kortárs erdélyi írók művei, ami elég sajnálatos.)

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Egy helyütt, egy interjúban érdekesnek mondható véleményt fogalmazott meg Kovács András Ferenc, amikor rácsodálkozva állapította meg, hogy itthon, Erdélyben öt irodalmi-művelődési folyóirat van: „van a Várad, a Helikon, a Korunk, a Székelyföld, a Látó.” 2011-ben, amikor Kinde Annamária és Szűcs László faggatódzott, azért már nyugvást ki lehetett volna egészíteni hétre-nyolcra a számot. Az udvarhelyi *Erdélyi Toll* már élt, és nem a semmiből, hanem egy tízesztendő lapcsinálás tapasztalatából született meg (a korábbi *Székely Útkereső* utóda), magánkezdeményezésből, ahogy az aradi *Irodalmi Jelen* is. És más lapok is élnek, megjelennek. És van olyan is — bár ritka —, nincs mögöttük állami, pályázati vagy megyei tanácsi finansz! Ezt ki kell mondani. Méltányolni kell a törekvést. Maga Kovács András Ferenc (engedtessek meg így) is csodálkozva ámul el a felsoroláson. „Ennyi? Öt lap?” Azt gondolom, annyi lapra van szükség, ahányat olvasnak, ahánynak a megjelenésére várakoznak, amelyek létezéséért drukkolnak az olvasók. Az, hogy a fizetési, hivatali apparátussal rendelkező szerkesztőségek milyen motivációs alapokból táplálkoznak, nem tiszttem taglalni, nem az én dolgom. Azt azonban el kell mondani, hogy nem venni észre a többiek törekvéseit, nemcsak luxus, veszélyes is. Nekünk itthon, Erdélyben minél szélesebb szcénumon kell láthatóvá tennünk magunkat, ez a feladatunk... mert vagyunk. És még valami: minden áron minőség, az anyanyelv tisztasága, az érték közvetítés, a hűség és a megmaradás érdekében (higgyék el, nem nagy szavak ezek, bár a posztmodern nem tolerálja).

A folyóiratok nyújtotta közlési lehetőségekre hatnak a fent elmondottak. Tisztelet a kivételnek. És a közlési lehetőségek segítenek az íróvá érésben. Nem lesz mindenki

író, akinek megjelenik egy írása valahol, de ami megjelenhet, annak meg kell jelennie. Bárdos László irodalomtörténész a kanadai *Kaláka* című online szépirodalmi folyóiratban ezt írja, „egyetlen művészet sem csupán a nagyokból táplálkozik. Ők sem nőhetnének meg a kisebbek nélkül, az irodalomtörténet folyamatosságát ezek az utóbb kevésbé ismert vagy elismert szerzők tartják fenn”. Aki még nem olvasta, íme, gondolkodhat rajta. Nem a minőségtelen művészet mellett tör pálcát, csak a nem egyenlők mellett, akik nélkül nem kerek a kerek. Hiszen mindennek csak valamihez viszonyítva van-lehet értéke, minősége.

A TULAJDONKÉPPENI KÖNYVTERJESZTÉSRŐL

Beke Sándor: *Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves évfordulóján*. Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról, sajtókiadványokról, irodalomról, könyvterjesztésről. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll. Székelyudvarhely, 2012 című interjú kötetemnek tárgya a következők voltak: *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó 1991–2012 között megjelent kötetei, Székely Útkereső. Irodalmi és művelődési folyóirat, Székely Útkereső Kiadványok, A Székely Útkereső Kiadványok bibliográfiája, Erdélyi Toll. Irodalmi és művelődési folyóirat*. Ezt követte a *Sajtókiadványok* című fejezet, melyben beszélgetések folytak az 1990–1999 között megjelent *Székely Útkereső* folyóirat szerepéről, szellemi örökségéről, s az 1989 utáni periódusban az erdélyi szerzőknek publikálási lehetőségként nyújtott alkotói segítségéről, és a 2009-től Székelyudvarhelyen megjelenő *Erdélyi Toll* című folyóiratról — az egész magyar nyelvterületre kiterjedő objektív és pártatlan „írott szellemi bástya”-ról. A II., *Könyvkiadás* című fejezet első alfejezetében az *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó 20 éves könyvterméséről*, a második alfejezet pedig az *Erdélyi könyvkiadásról* értekezik. A III. fejezet bepillantást enged az *Erdélyi könyvterjesztésbe*, ahol az interjúalanyok nyíltan, objektíven és őszintén nyilatkoztak e témáról.

A kötet interjúalanyai: Albert-Lőrincz Márton, Barabás István, Bertha Zoltán, Bölöni Domokos, Brauch Magda, Buksa Éva-Mária, Csire Gabriella, Demeter Attila, Jakobovits Miklós, Málnási Ferenc, P. Buzogány Árpád, Pomogáts Béla, Ráduly János.

A könyvesboltokban történő könyvterjesztésről

BEKE SÁNDOR: *Milyen tapasztalatai vannak az erdélyi könyvesboltokban történő könyvterjesztéssel kapcsolatban az 1989 és 2000 közötti és a 2000 utáni években?*

BÖLÖNI DOMOKOS: A könyvterjesztés fogalma mára elavult. A könyvet már nem terjesztik, hanem terítik, mint a drogot, ha ügyesek a kereskedők. (...) A könyvpiac cápái a kiadók és a könyvkereskedők, mögöttük lapulnak a kormánytámogatás dzsungeljében a különböző alapítványok, és mindenik leföli a magáét. (...)

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az utóbbi húsz esztendőben fokozatosan romlott a könyvterjesztés minősége. Egyrészt elárasztották a piacot az olcsó és innen-onnan másolt, ám hangzatos című könyvekkel, amelyeket jó pénzért megvásárolva az olvasónak szálnalmas véleménye alakul ki a jelenkori könyvkiadásról. Nagy hátrány, hogy a könyvüzletek száma fogy, ám ennek piaci okai vannak. Mégis a terjesztők nem szégyellik egyre nagyobb, 50-65 %-os árréssel továbbadni egy könyvön.

JAKOBOVITS MIKLÓS: A legfontosabbnak tartanám az író-olvasó találkozókat (a könyvesboltokban is). (...)

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: A könyvterjesztés katasztrofális. Szinte azt is mondhatnánk, hogy magának ír az ember, magának ad ki könyvet, mert magának kell gondoskodnia arról, hogy a könyv eljusson az olvasóhoz. (...) Érvényes a fenti megállapítás mind a szépírói, mind a szakmai művekre, legyen szó szerzői vagy támogatott finanszírozású könyvekről. A könyvterjesztésnek ma két

módozata terjedt el: sarokról sarokra járkálsz könyveiddel egy-egy könyvbemutatóra, ahol eladsz, illetve beadod a könyvesboltokba, ha kell nekik. Első esetet vagy vállalod, vagy nem. Ha némely „könyváruda” (mintha dohányáruda) vállalja a terjesztést (5-6 példányonként), a szerzői munka értékét semmibe veszik, csak azért, hogy a kereskedőnek megérje foglalkozni vele, az eladhatóság reményében. A könyvesbolt minimum 30 %-os forgalmi nyereséget kalkulál, de vannak, akik ennek dupláját, sőt. (...)

BARABÁS ISTVÁN: A jó könyv mindig gazdára talál, a gazda is a jó könyvre. Mégis, hiányzik egy központ, egy fajta őrtorony, amely értékítélet nélkül informáljon: hol, mi jelenik meg, miről szól, hol, milyen áron lehet hozzájutni?

BALÁZS SÁNDOR: A könyvterjesztésről általában (...) igen rossz a véleményem. Vannak ugyan könyvesbolti rendezvények, könyvbemutatók — néha egymást érik, s így a „sok” a telítettség érzése miatt visszájára fordul —, hiányzik azonban a sajtóban az egyes művek kellő beharangozása, a figyelem felkeltése. A recenzió igen hasznos műfaj, de ezt sem használják ki kellő mértékben az újságjaink, lapjaink.

BRAUCH MAGDA: (...) Az erdélyi könyvesboltok — magam inkább a két aradi, magyar könyveket forgalmazó boltról tudok érdemben nyilatkozni — semmiképpen sem nyújtanak elegendő lehetőséget a könyvterjesztésre. (Sokszor beszélgetek erről mindkét eladóval.) A vásárlók zöme a magyarországi bulvársajtó termékeiért látogatja a könyvesboltokat, amelyek ebből a forrásból — és nem a könyveladásból — tartják fenn magukat, ideig-óráig. Jóllehet e két könyváruda a város magyar értelmiségének amo-

lyan találkozóhelyévé vált — ami örvendetes tény —, könyvet csak kevesen és azok is ritkán vásárolnak. Ennek két oka van: anyagi (az ide látogatók zöme nyugdíjas, akiknek van idejük itt „kaszinózni”, de az anyagi lehetőségeik korlátozottak) és az a természetes körülmény, hogy a kínált könyvek jelentős részével már rendelkeznek házi könyvtárukban, vagy ha nem, akkor a megyei könyvtárat látogatják szorgalmasan. Következésképpen a könyvnek a könyvesboltban történő forgalmazása semmiképpen sem elegendő a művek népszerűsítésére és eladására.

SIPOS ERZSÉBET: Ami a könyvterjesztést illeti, nos, az igencsak betegeskedik. Kívülállónak nehéz elemezgetni ennek az okát, de minden bizonnyal az igen szerteágazó. Közülük való az elektronikus média térhódítása, a kapcsolatteremtés (kiadók és könyvesboltok között) gyenge lánc, az önkéntes terjesztők hiánya, az olvasók számának apadása, nem utolsósorban a lakosság elszegényedése okozza a legtöbb bajt. Orvoslására főleg az anyanyelvi iskolák, az érdekvédelmi szervezetek és a civil szervezetek vállalkozhatnak. Szerintem ők építhetik ki a legrövidebb utat az olvasók felé.

Bolti forgalmazás = biztos megmaradás?

BEKE SÁNDOR: *Tapasztalata szerint a könyv boltban történő forgalmazása jelenthet-e kizárólagos lehetőséget a megmaradásért küzdő könyvkiadóknak, vagy magának a napvilágot látott művek?*

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Egyértelműen nem.

BALÁZS SÁNDOR: Ez húsba vágó, hiszen arra kérdez rá, vajon a könyvek bolti árusítása *kizárólagos* lehetőséget jelent-e a könyvkiadóknak a megmaradásért folytatott küzdelemben. Szerintem nagy baj van akkor, ha a megmaradás ügye a *végponton*, az üzleti árusításon dől el. Ez sokkal ezelőtti probléma. Kezdődik mindenekelőtt azzal, hogy a kiadók rendelkezzenek-e kellő anyagi fedezettel a könyvek megjelentetéséhez. Ez szerintem előbbre valóbb még annál is, hogy legyenek magas színvonalon megírt kéziratok. Szent meggyőződésesem ugyanis, hogy Erdélyben nagyobb „mennyiségben” élnek kitűnő magyar írók, mint a könyvkiadáshoz szükséges „valuta mennyisége”. A könyvüzleti eladási dilemmától tehát visszafelé kell lapozni, egészen addig, hogy a könyvnyomtatásra vállalkozó közösségek milyen pénzalappal rendelkeznek, s hogyan lehetne bővíteni ezt. (...) De visszaulva a fentebb kiemelt szóra: nos, *kizárólag* a bolti árusításból aligha lehet remélni a megmaradást.

BÖLÖNI DOMOKOS: A könyvek máris kiszorultak a boltokból, Marosvásárhelyen egymás után szűntek meg az ilyen vállalkozások. Baráti vagy egyéb kapcsolatok alapján iskolákba, templomokba viszik könyveiket a kis kiadók, így próbálnak talpon maradni. A nagy kiadók saját hálózattal rendelkeznek, és mindenféle támogatással biztosítják fennmaradásukat. Lehet, hogy országos üggyé válik, a mindenkori kormányok gondja lesz megint a könyvellátás, és akkor ismét állami biznisszé dagad, csakúgy, mint a tankönyvkiadás és -eladás, amely (tisztelet a kivételnek!) jobbra máris a tehetségtelen, de jó kapcsolatokkal rendelkező, ügyesen forgolódó pedahiénák dús vadászterülete.

BEKE SÁNDOR: Bölöni Domokos válaszának első mondatát az alábbi észrevételekkel, gondolatokkal toldanám meg. Jelen pillanatban Erdélyben nem létezik egy olyan magyar könyvterjesztő bolt/hálózat, mely objektív módon kezelné a romániai magyar könyvkiadók által kiadott könyvtermést. Vagyis azt, hogy a sajtó, az irodalomkritika, az erdélyi értelmiségi elit, a széles olvasóréteg által is pontosan követhetően könyvespolcra helyezze és terjessze a megjelent könyveket. Egy ilyen könyvterjesztői hálózatra, mely még most is működik, volt már példa, a csíkszeredai központú, s Erdély többi városaiban is elismert és jól működő Corvina könyvterjesztő. Azonban az ilyen és hasonló könyvterjesztők jól megszervezett hálózatát az alkalmazottaikból kiválók — külön könyvesboltot alapítva — felaprózhatják.

Ez a jelenség jól ismert a mindennemű terméket tálaló „bolti” világban: a kiépített hálózatot vagy a saját alkalmazottak tehetik tönkre vagy a szemfüles szomszéd boltos lesi le lépésről lépésre, termékről termékre. Itt, a termék-megteremtő, -létrehozó mozzanat után, amikor az áru készen van, és eladásra kerül, a kereskedői világ legaljasabb íratlan törvényei érvényesülhetnek. Itt nem számít a végzettség, a tudás, az olvasottság, az alkotói teremtő munka, a késedelem nélkül lépésről lépésre befizetett illetékek, adók, ebben a kereskedői világban a félanalfabétáktól a pár osztályosokig, a pár osztályosoktól a két egyetemet végzettekig mindenki egyforma, ezért tettük/tesszük fel nap mind nap számtalanszor ezt a kérdést: ebben a „piaci” világban van-e törvény, van-e ember, van-e Isten? S hogy az egészséges konkurencia jóhiszemű emberi törvényein túl, van-e olyan része az üzletnek, a piacnak, mely valamilyen határt ismer?

(...) Számít, hogy ki kihez tartozik, ki merre tart, ki kinek a barátja, ki kinek az ismerőse? Például eszerint kerekedik majd ki az üzlet is: a könyvpénz támogatásban részesült tánrt hova, melyik könyvesbolthoz irányítják vásárolni?

Hogy melyik könyv megy a legjobban? Hamar kiderül: ebben az esetben a pénzhajhász rivális hasonló színű és témájú könyvvel zavarja meg a már befutott könyvcímet. Itt már nem az ismertebb erdélyi kiadóinkra gondolok, hanem azokra, akik e kiadóknak a munkáját egyéb megfontolásból vagy/és anyagi haszonért hivatottak megzavarni. Mindegy, hogy milyen a szerkesztése az ilyen amatőrök által megjelentetett kiadványnak, az is mindegy, hogy mennyire olvasható a szöveg, hogy soronként vagy két-soronként, legjobb esetben bekezdésként hemzsegek benne a mondat szerkesztési vagy helyesírási hibák. Az is mindegy, hogy sok esetben se a szerkesztő, se a lektor nincs feltüntetve. A könyvszakma minimális törvényeit be nem tartva lepik el az erdélyi magyar könyvpiacot is a förtelmes, igénytelen kiadványok. A lényeg az, hogy a hazai vagy a határon túli televízióban reklámozott könyvhöz, vagy a szájhagyomány útján megvásárlásra javasolt kiadványhoz hasonlítson a „remekmű”, s így tévessze meg a naiv, könnyen félrevezethető könyvbarátot.

A figyelmetlen olvasók másik hibája az, hogy kényelmükben még arra sem képesek, hogy az egymás mellett létrejött boltok ugyanazon termékeinek megnézzék az árát, s csak azután vásároljanak, mert az egyiknél egy áron, a másiknál akár 30 %-kal drágábban vásárolja meg a könyvet. De addig jó, amíg nem számít, hogy mennyibe kerül a kiadvány, mert a magyar embernek akkor bizony „jól telik az esztendeje”, élete: a médiában hangoztatott és a való világban sokak által tapasztalt gazdasági válság csak amolyan népi tréfás szóbeszéd neki. Bár így lenne!

BARABÁS ISTVÁN: A bolt nem lehet kizárólagos terjesztő és szerencsére nem is az. Postai rendeléssel, piacokon, mozgó standokon, egyházi intézményekben is árusítanak könyvet, a kiadók üzletelőinek találékonyságától függ, hogy termésük milyen utakon jut el a fogyasztóhoz.

CSIRE GABRIELLA: Szerintem könyvvásárok, kulturális rendezvények és nem utolsósorban író-olvasó találkozók nyújtanak leginkább alkalmat a hatékonyabb könyvterjesztésre. A gyermek- és ifjúsági irodalom, természetesen, kelendőbb, mint például egy szociográfiai tanulmánykötet vagy néprajzi monográfia. De már ezen a téren is zsugorodik a kereslet, a kínálat viszont (örvendetesen) nő. Az okok jól ismertek: az anyagi romlás meg a tévé, videó és világháló elvonó hatása. Hiszen a gyermek-honlapok bőven kínálnak mesét, játékot, rajzfilmet, „mi szem-szájnak ingere”. S ha belegondolunk abba, hogy kiskorú gyermekének a szülő a kínálatból kiválaszthat akár egy tündérmesét vagy tréfás mesét, helyben kinyomtathatja, és máris kezében tartja a felolvasásra kínálókozó esti mesét, elbizonytalanodunk. Az olcsó áron forgalmazott videokazetták pedig a klasszikus gyermek- és ifjúsági irodalom legnépszerűbb alkotásait is hozzáférhetővé teszik, s ezzel ki is ütik a jóval drágább meséskönyveket. (...)

DEMETER ATTILA: A könyv boltban történő forgalmazása ma már nem jelenthet kizárólagos lehetőséget a megmaradásáért küzdő könyvkiadónak, mert a magaskultúra hívei egyre kevesebben vannak. Ezért iskolákban, standok révén is kell terjeszteni, akár más eszközökkel is, és egyre több terjesztési módozatot ki kell találni (és ki kell próbálni).

A könyvterjesztő kiadót és terméket futtató szerepköre

BEKE SÁNDOR: *Véleménye szerint a könyvterjesztők mennyire befolyásolhatják egy-egy kötet, könyvkiadó vagy szellemi műhely „futtatását”?*

BÖLÖNI DOMOKOS: A könyvterjesztők csak akkor játszanak szerepet egy-egy könyv felfuttatásában, ha legalább akkorkák, mint a budapesti Alexandra. Erdélyben azt látjuk, hogy egymást érik a könyvbemutatók, megjelenik nagyjából ugyanaz a „törzsközönség”, többnyire nyugdíjasok, akik azért jönnek, hogy ha már nem tudják megvenni, legalább ismerjék meg a szerzőt és művét, aztán rokonok, barátok, ismerősök, hivatalos meghívottak... Lezajlik a „buli”, dedikálás, koccintgatás, végül megkérdezem a szerzőtől, hogy ugyanbizony hány kötetet adott el, és megsavanyodik a szájában a nemes ital. A novemberi könyvvásáron az egyik legnevesebb irodalomtörténészt is odaültette dedikálni büszke kiadója. Ott ücsörgött a jobb sorsra érdemes tudományos személyiség, elárvultan. Egyetlen kötetet sem vásároltak, így nem is dedikált senkinek.

BARABÁS ISTVÁN: A könyvterjesztőnek módjában áll futtatni a kiadót, ha van, mit futtatnia. Ilyen vonatkozásban a könyvtárosok szerepéről sajnos kevés szó esik nálunk, pedig nagymértékben függ tőlük, hogy egy-egy új könyv sikert arasson, vagy a feledés homályába merüljön.

DEMETER ATTILA: A könyvterjesztők érezhetően befolyásolhatják a könyvek, könyvkiadók vagy szellemi műhelyek futtatását. Elsősorban a lelemény és a kitartás a fontos, de nagy szerepet játszik az olvasók válasza is az adott időszakban (a ki-

adott művek időszerűsége), egyszerűen az adott művek fogadtatása, nem utolsó sorban pedig a művek népszerűsítési foka.

A legrövidebb útról — az olvasó felé

BEKE SÁNDOR: *Ön szerint melyik az erdélyi magyar könyv legrövidebb és leghatásosabb útja az olvasó felé?*

JAKOBOVITS MIKLÓS: Elsődlegesnek érezném az emberi közvetlen kontaktusok élő sugárzását, mert ez visz igazán közel a művészet, az irodalom művészi lényegéhez.

BALÁZS SÁNDOR: A fentiekből aforisztikus rövidséggel ki lehet hámozni, mi szerintem az erdélyi magyar könyv legrövidebb útja az olvasóhoz: 1. állomás: A szerző megírja a kéziratot, bár amikor a billentyűket pötyögtetni kezdi, még nem tudhatja, vajon ebből valóban könyv lesz-e; 2. állomás: A kiadóhoz eljuttatott szöveget megpályáztatja a szerkesztőség (feltéve, ha maga a vállalkozás nem rendelkezik megfelelő mennyiségű tőkével); 3. állomás: A kapott segítségből (amennyiben elegendő, ha nem, akkor más, talán saját hozzájárulással) kifizeti a költségeket, a szerkesztőtől, korrektoroktól a nyomdászokig; 4. állomás: Megindul a mű körüli zajcsapás, a reklámozás; 5. állomás: A könyvek a teherszállítás közlekedési szabályait betartó gépkocsikon eljutnak a boltokba; 6. állomás: Itt kerül most már tapinthatóan közvetlen kapcsolatba a könyv a vevővel, s ha a kötet (persze az előzetes behangozás nyomán is) megnyeri az olvasó tetszését, innen már egyenes az út az éjjeliszekrény olvasólámpája alá. Ki ne tudná, hogy ezen a pofonegyszerű pályán kerül a könyv a fogyasztóhoz? Egyvalami, ami talán többletfigyelmet ér-

demel: ez a szimplának tűnő vonal egymásba fonódó láncszemekből áll, ha közülük bármelyik meggyengül, az magának a láncolatnak meghibásodásához vezet.

BÖLÖNI DOMOKOS: Az erdélyi magyar könyv legrövidebb és leghatásosabb útja az olvasó felé az, amelyet magam is választottam, amíg jutott rá pénzem. A laptól, melynél dolgoztam, évente kaptam némi juttatást, nyereségrészesedést (ez még a nagy krízis beállta előtt volt így). Az összeg egy része a családot illette, a másik résszel megkerestem szövegszerkesztő barátomat, az meg maszek kiadó cimboráját, aztán hármasban kihoztunk egy-egy könyvet, és a példányokat eljuttattam olyan személyekhez, akikről tudom, hogy elolvassák, egyikük-másikuk még talán ír is róluk. A többivel néha kiruccantam kisvárosokba, nagyközségekbe, és találkozókön kínáltam eladásra. Az eladásból többnyire ajándékozás lett, úgyhogy egyetlen fillér hasznom sem származott a „vállalkozásból”. Az alacsony példányszám és a nem túl igényes kivitelezés ellenére viszont a könyv eljutott ahhoz a szűkebb „célközönséghez”, amelynek tulajdonképpen írok.

Ez persze nem igazán járható út — csak szomorúságos alkalmi változata a boldog emlékezetű Szilágyi Domokos ama mondásának, amely szerint két ember közt a legrövidebb út az egyenes beszéd.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: (...) Talán egyszer ismét lesz országos könyvterjesztő hálózat ebben a furcsa országban. Az alkalmi (falu- és városnapok, fesztiválok stb.) könyveladás azért nem megoldás, mert a tömeg ilyen alkalmakkor a sör helyett úgysem vesz könyvet. Aki célzatosan keres, az vagy a világhálón való keresgélésnél köt ki, vagy jobb esetben (városon) könyvtárból kölcsönzi ki azt, amit szeretne elolvasni.

Másrészt a kritika is nagyot mulaszt, amikor nemhogy feladatát betöltené, vagyis az újonnan megjelentetett irodalmi, tudományos stb. munkákat értékelné, bírálná, és a lapokban az olvasóval ismertetné, hanem éppen elhallgat művet, de nem bocsánatos dolog, hogy szerzőket is. Olvasóként, szerkesztőként, tollforgatók ismerőseként azt is tudom, hogy ezt néha felülről súgják, tehát a sajtó függetlenségén is erőszakot tesznek néha... Lelke rajta, aki az ilyet megírja, vagy aláírja. Alja újságíró, kritikus mindig volt és mindig lesz. Csak arra nem gondolnak, hogy az esetek legalább egy részét megírják, valamikor nyilvánosságra is hozzák... Itt tartva, azt is tudva tudjuk, hogy középszerű, illetve néha csapnivalóan rossz írásművekről ismerős, barát, lekötelezett újságíró, szerkesztő stb. dicshimnuszokat is zeng, és nem kerül, aki helyretenné a dolgokat. Ilyen „mintha-irodalmat” pumpálnak lufivá, dicsőítenek végtelenségig, minden szerénység és realitás nélkül. A szuperlatívuszok már nem is elég kifejezőeszközök a nyaló újságíróknak, kritikusoknak, szerkesztőknek.

A recept a régi, hiszen elődeink már tudták: a szerző megírja munkáját, a kiadó akkor adja ki, ha értékesnek és maradandónak tartja, a kritikus ismertetőt, kritikát ír róla, a könyvkereskedő eljuttatja az olvasóhoz, hogy meg is lehessen vásárolni. Ha a láncban mindegyik szem nem torzult volna el már régen, akkor olvasó is jóval több lenne!

DEMETER ATTILA: (...) A válasznak már az előbbiekből ki kell derülnie. Anélkül, hogy bármilyen receptet lehetne erre adni: a kiadó folytassa, amit elkezdett, ugyanazzal a hittel és szeretettel, a terjesztők pedig ne ismerjenek fáradságot. Be kell vonni ebbe a „szellemi családba” az iskolákat, a tanárokat, a szülőket, művészeket és támogatókat, minden magyart, minden székelyt.

BARABÁS ISTVÁN: A könyv legrövidebb útja az olvasó felé annak tartalma, akár sziporkázó stílus nélkül is. Vásárló számára fontos az ár is. Lehet akármilyen remekmű, a pulton csak sóváran lapozgatunk benne, és visszatesszük azzal a reménnyel, hogy majd kölcsönkapjuk olvasásra. De azért a könyv ára is bonyolultabb kérdés, mint gondolnánk. Egy barátom feltűnően olcsón kínálta kiadványait, mert ideiglenesen nagylelkű támogatókra tett szert. Csodálkozott, hogy a vártnál mégis kevesebben vásárolnak. Érdeklődése csakhamar fényt derített a rejtélyre: az olvasók azért vonakodtak megvenni portékáját, mert úgy gondolták, „olcsó húsnak híg a leve”. (...)

*

A 2012-ben megjelent interjúkötet végén köszönő és összegző sorokkal búcsúzott e sorok írója interjúalanyaitól és a kötet olvasóitól. Hadd idézzek a befejező részből: „Meggyőződése, hogy az elhangzott-leírt vélemények építő jelleggel lesznek-hatnak majd erre a szép, maradandó és nehéz „mesterségre”, a könyvszakmára. Beszélgetésünk főleg a 20. születésnapját ünneplő Erdélyi Gondolat Könyvkiadót helyezi a figyelem középpontjába, de — a szakmára nézve — több általános kérdés is jelzi, hogy a kérdező és rajta keresztül az általa vezetett székelyudvarhelyi könyvkiadó tiszteletben tartja erdélyi „pályatársait”. (...)

Ennek a beszélgetésnek egyetlenegy célja, üzenete van: az eredményfeltárás és -értékelés ünnepi vagy időnkénti szükségyszerűsége, az elkötelezett örökségmentés további lehetőségeinek a kifürkészése és követése, s az anyanyelv bűvös és megtartó erejében a maradandóság, s az érték tudatának értelmét hitszerűen tolmácsoló bizalomkeltés a 21. század elejének erdélyi magyar írójában, szerkesztőjében, olvasójában és minden értelmiségijében.

Beszélgetés

I.

„A könyv reményt, esélyt ad, örömet szerez, eleven életre szólít”

BEKE SÁNDOR: A 2014 és 2017 között készült beszélgetés során nem kutattam fel a 2000 utáni erdélyi magyar könyvkereskedelem összes képviselőit, interjúalanyaim között szerepel könyvterjesztő, valamint e szakmához is érő irodalomtörténész, író, újságíró, bibliográfus, költő, történész, könyvkiadó és lapszerkesztő, műfordító, tudományos kutatómérnök, könyvtáros, muzeológus, sajtómunkatárs, szociológus. Beszélgetőtársaim egy része a 2023. Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár könyvműhelyeinek képviselői. Mindannyiukat — akár így is mondhatom — egy művelődéstörténeti értékű beszélgetésre hívtam a könyvterjesztés szakmájáról, az erdélyi könyv sorsáról, a nyomdától a könyvterjesztésig és innen tovább, a könyvnek az olvasó felé vezető útjáról.

A könyvkereskedelem, véleményem szerint, üzlet, de hivatás is. Alkításommal mennyire ért egyet?

POMOGÁTS BÉLA: Az erdélyi magyar könyvkiadást én Budapestről figyelem, ugyanakkor évtizedek óta ennek a könyvkiadói munkának a közelében élek, már csak annak következtében is, hogy (ha jól számolom) tizenöt önálló könyvem jelent meg Erdélyben (illetve Romániában, mert a bukaresti Kriterion kiadónak is folyamatosan munkatársa lehettem, sőt ide kötöttek első könyvkiadói kapcsolataim, a jó emlékezetű Domokos Géza jóvoltából — ott még a hetvenes évek elején jelent meg első munkám, ugyanis sajtó alá rendeztem Kuncz Aladár tanulmányait) és további huszon-

nyolc általam összeállított versválogatás, irodalmi dokumentum-kiadvány látott napvilágot ugyancsak Erdélyben. Ez összesen negyvenhárom kötet, mondhatom, életművem egy jelentékeny fejezete. Itt és most külön meg szeretném említeni azt a másfél évtizedes munkatársi kapcsolatot, amely a csikszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadóhoz, illetve azt a barátságot, amely a kiadó nemrég eltávozott vezetőjéhez: Tőzsér Józsefhez fűzött. Tőzsér József munkájáról bizonyára az irodalomtörténet-írás is meg fog emlékezni, kevés olyan széles látókörű és mindig áldozatokra kész könyvkiadót ismertem (Magyarországon talán egyet sem), mint ő, aki rendületlenül mindig tevékenységre biztatott, így neki köszönhetem, hogy nem minden tétovázás nélkül vállalkoztam az erdélyi magyar irodalom történetének megírására. A nagy munkából ez ideig három terjedelmes kötet került az olvasók kezébe, a negyedik (a zárókötet) még hátra van, bevallom, hogy befejezését az a szomorúság is hátráltatja, amely Jóska barátom váratlan és korai távozása után elhatalmasodott rajtam.

De más erdélyi magyar könyvkiadókhoz is folyamatos közös munka és kölcsönös bizalom fűz, így a kolozsvári (korábban bukaresti) Kriterionhoz, a marosvásárhelyi Mentorhoz, a kolozsvári Kom-Presshez (a Korunk című folyóirat könyvkiadójához), a nagyváradi Pro Universitate Partium Alapítványhoz és természetesen a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolathoz — valamennyi egy vagy több könyvem gondozója volt. Hálás vagyok az erdélyi magyar könyvműhelyeknek, nélkülük jóval kevésbé eredményesen szolgálhattam volna az erdélyi irodalom, és ennek a szolgáltatnak a keretében a magyar nemzeti irodalom ügyét. Ezt a szolgáltatást ugyanis nagyon fiatalon vállaltam, még akkor, midőn az ötvenes évek közepén a budapesti egyetem bölcsészkarának hallgatója voltam.

BERTHA ZOLTÁN: Teljes mértékben. Sőt én még előrébb is helyezném, akár az üzlet elé is, a misszió szempontját. A magyarság megmaradásának, szellemi felemelkedésének, épülésének és gyarapodásának elengedhetetlen feltevése a nemzeti identitás megőrzése és gazdagítása. Kisebbségi sorban ez a törekvés pedig még inkább előtérbe helyeződik. A sajátos identitásértékeket — mint a nyelvi-kulturális önazonosság lényegi tartalmait — közvetítő könyvek terjesztése így azután valóban válhat egyenesen nemzetfeltő, értékmentő tevékenységgé és küldetéssé. A diktatúra idején vált legendássá a nemrégiben elhunyt csíkszeredai Tőzsér József — később aztán még évtizedekig folytatott — munkálkodása. „Tőzsér-postának” nevezték az őáltala megszerzett és sokakhoz eljuttatott könyvek (gyakran már tiltott, hozzáférhetetlen, így kincsként számon tartott és várt kiadványok) útját. Sütő Andrástól Kányádi Sándorig a legnagyobbak tisztelték és csodálták őt bátorságáért, ügyességéért. A fáradhatatlanságot és egyszerűséget dicséri benne Beke György is már 1972-es méltató írásában, s 2005-ben nagyszerű dokumentumkötet, díszkiadvány is összeállt ezekből a tisztelgő megnyilatkozásokból (*Aki a könyveknek szolgál*, szerkesztette Nagy Miklós Kund). Az ő példaértékű szorgalmát, elkötelezettségét, hivatástudatát igazán lehet követni a mai világban is — ezért is idéztem fel modellszerű alakját. Hiteles erdélyi értelmiséginek, írástudónak, rátermett, sorsvállaló szellemi mindenesnek — az évszázados hagyományok erre intő vonulatát folytatva — mindenkoron büszkén és önérzetesen vállalható dolga és erkölcsi feladata, hogy közössége életakarátát képviselve ilyen típusú erőfeszítéseket tegyen. A *Székely Útkereső*, az *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó*, az *Erdély Toll* folyóirat — Székelyudvarhelyről kisugározva hatókörét, s Beke Sándor elévülhetetlen érdemeinek köszönhetően — már szintén

évtizedek óta viszi tovább e legnemesebb tradíciókat, folytatja azt, amit szabadabb körülmények között (bár sok egyéb újkeletű nehézséggel szembetalálkozva) kell kibontakoztatni, kiteljesíteni. Elsősorban a magyar nép, az integer, vagyis lélekben megcsonkíthatatlan magyar nemzet értékvilágának megbecsülését, fenntartását, bővítését. A könyv reményt, esélyt ad, örömet szerez, eleven életre szólít, még keserű igazságaival is. A jó könyv igazságot táplál, és megerősíti olvasóját abban, hogy a magyarság kultúrája éppen az emberiség javára való tekintettel is: feladhatatlan.

KOZMA MÁRIA: A könyvkereskedelem történetében természetesen megkerülhetetlen a könyvek kiadásáról is beszélni. A könyvkiadás egy szellemi — írói — terméket tárgyasít, a kereskedelem pedig ennek eladásával foglalkozik. Közös vonásuk a közvetítő szerep az alkotó/alkotás és a befogadó között. A két tevékenység között nyilvánvaló az átfedés. Nagyon leegyszerűsítve a könyvkereskedelemnek három fő ága van:

1. az úgynevezett szortiment kereskedés, vagyis az új könyvek, friss megjelenések terjesztése, ebben az esetben ideális, ha a kiadó kereskedőként is működik, saját üzletei vannak stb.;

2. a kolportázs kereskedelem, vagyis házaló könyvterjesztés, ennek emlékét őrzi pl. a Kner Nyomda emblémája — a hátán könyves ládát vivő vándor. Magyar vonatkozásban talán legtragikusabb alakja, példája ennek Táncsics Mihály, aki szinte teljesen megvakulva saját könyveivel házalt, nagy nyomorúságban élt, miután a nyomdaköltségek miatt házát is elveszítette. Ma már a kereskedelemnek ez a formája, legalábbis a könyvek vonatkozásában, nagyjából elavult, talán az előfizetési rendszer próbálja ezt helyettesíteni, főleg a 19. században volt nagyon elterjedt;

3. az antikvár könyvkereskedés. Romániában az 1980-as években az állami könyvkiadók könyveinek példányszáma a könyvterjesztők megrendelésétől függött. Így, ahol nem voltak elhivatott magyar könyvterjesztők, ott hiányoztak a magyar könyvek. A Kriterion-könyvek, illetve a Dacia Könyvkiadó és a Ion Creangă Kiadó magyar könyvei példányszámának emeléséhez jelentősen hozzájárult rendelkezésével Tőzsér József, a Hargita Megyei Könyvterjesztő Vállalat kereskedelmi igazgatója. A könyvek eladása aztán egyrészt Hargita megye üzleteiben (a városokon kívül Tőzsér híres szervezőkészségével, de ugyanakkor óriási munkával félszáz községben alapított könyvesboltot) történt, másrészt az évi 50-60 író-olvasó találkozón is jelentős volt a könyveladás, valamint a róla elnevezett Tőzsér-postán keresztül évente 800-1000 olvasói/vásárlói levélre válaszolva mintegy 3000–3500 könyvet küldött szét az országba, ebből nagyon sokat a szóránymagyarország helységeibe. Az 1990-es évek közepéig a falusi könyvesbolt-hálózat szétzilálódott, megszűnt — mintegy járulékos áldozataként a régi intézményi formák felszámolódásának. „A művelődési élet egész struktúrájában kiszélesedett, átalakult — mondta Tőzsér a Nagy Miklós Kund készítette interjújában (*Aki a könyveknek szolgál*) —, és nyilván a lakosság anyagi helyzete is hordozza a könyvek megvásárlását, másfelől pedig az elektronikus információ, a számítógép, az internet előretörése. Véleményem szerint azonban a könyv, az mindig egyedi értéként marad meg, és amennyiben mi olcsóbban tudjuk előállítani és kínálni, mint a magyarországi kiadók — gondolok itt főleg a gyermekirodalomra, ifjúsági irodalomra, házi olvasmányokra stb. — hozzáférhetők lehetünk, megtarthatjuk a vásárlóközönséget, és ezekkel a sorozatokkal ugyanakkor nevelni és növelni tudjuk az eljövendő olvasótábort... A gazdasági válság nemcsak a könyvkiadást, hanem a könyv-

vásárlást is befolyásolja. Sokan féltik a könyvet az internet-től, de szerintem mindkettőnek megvan a maga helye és szerepe, nem ellenségek, egymást inkább kiegészítik, azt mondanám, hogy a két-háromszáz oldalas regény olvasásához ma még hozzátartozik a »nyomdaszag«.” Romániában ma (is) megoldatlan a szakszerű és összehangolt könyvterjesztés. Mindenekelőtt jó (volna) az, ha egy könyvkiadó üzlethálózattal rendelkezik, mert a kiadó a saját üzleteiben az olvasó figyelmét fel tudja kelteni a kiadványai iránt (ez anyagi érdeke is), vagyis az olvasó elébe menni. Ezt segíti az író-olvasó találkozók rendszeres megszervezése, a folyamatos reklámok, rövid könyvismertető, vagyis szakadatlanul olvasóközönségre hozni a szerzőt a könyvvel együtt.

SARÁNY ISTVÁN: Teljes mértékben egyetértek a kijelentéssel, miszerint a könyvkereskedő nem mesterséget űz, hanem hivatást gyakorol. Csak az tud eredményesen könyvet árulni, aki szenvedélyesen szereti a könyvet, aki szereti a kötetek illatát, tapintását. Én amolyan outsiderként cseppentem a könyvszakmába, újságírói-szerkesztői munkámban volt egy három éves megszakítás, ekkor lehettem a Pallas-Akadémia Könyvkiadó életének része. Változatos, eseménydús, élményekben gazdag, így felejtethetetlen időszak volt, az ott szerzett tapasztalatok mai napig meghatározóak számomra. Tózsér József keze alatt ismertem meg a könyv létrejöttének valamennyi állomását a kézirat — vagy kéziratötlet — felkutatásától a kéziratnak a szerzőtől való „kihagyatásáig”, a szerkesztéstől a korrektúráig, a könyvbemutatók szervezésétől és levezénylésétől az értékesítésig. Büszkén álltam mindig a Pallas-Akadémia standja mellett a budapesti vagy vásárhelyi könyves rendezvényeken — még akkor is, amikor volt újságíró kolléga azt kérdezte, hogy nem zseniális számomra, hogy korábban főszerkesztő voltál,

most meg könyvrikkancs? Nem hiszem, hogy ebben a munkában van valami megvetendő, ugyanis a hajdanán könyvkereskedőként is dolgozó Ferdinandy Györgytől tanultam meg, hogyan kell elhelyezni a könyves pultot egy könyvbemutatón, s Szávai Gézané és Bitó Lászlóné példáján láttam, hogyan kell „házalni”, ajánlani a számára kedves szerző művét-műveit.

DEMETER ATTILA: A válasz egyértelmű: mindkettő egyszerre. Én mégis arra hajlok, hogy az elhivatottságnak a könyvterjesztésben talán még nagyobb szerepe van, mint az üzletnek. Annak ellenére, hogy világunkban annyira eluralkodott a pénz hatalma, a profitorientált szemlélet, hogy az már-már ijesztő, az életben mégis maradtak néhol olyan szigetek, ahová még elvonulhat az ember. Ilyen a könyvkiadás is, bár csak az ágazatban dolgozók tudják igazán, mit jelent ez. A könyvkiadás olyan hivatás, amelynek szeretete nélkül nem lehet kiemelkedő eredményeket, sikereket elérni. A könyv nem egyszerűen egy tárgy, amelyet csak felteszünk a polcra, vagy becsomagoljuk, és elszállítjuk oda, ahonnan jött a rendelés. Az irodalmi alkotásnak lelke van, kulturális értéket közvetít, üzenetet, amely mindenki számára fontos lehet. Sajnos, a jövőt nem látom fényesnek, a fiatal nemzedék egyre kevesebbet olvas, és az iskolákban sem szorgalmazzák kellőképpen a minőségi irodalommal való ismerkedést. Egyre szűkül azoknak a köre, akik rendszeresen olvasnak (itt természetesen a szépirodalomra gondolok), de még azoknak is, akik esetleg járnak könyvtárba. Visszakanyarodva a kérdés üzleti oldalára, az volna jó, ha a könyvkiadás mindenhol nyereséges volna, mert ez egyben azt is jelentené, hogy sokan olvasnak, művelődnek, a könyvek ára pedig ennek köszönhetően csökkenhetne. Jelenleg viszont ott tartunk, hogy éppen az olvasás iránti igény meg-

csappanása okoz nagy szakadékot, mert az előállítási költségek többnyire nem teszik lehetővé az alacsony árakat kisebb példányszámok esetében. Nem ártana, ha a könyvkiadó cégek lényegesen több (lehetőleg rendszeres) állami támogatást kapnának, hogy többen jussanak olcsóbb könyvekhez. Az sem megkerülhető kérdés, hogy mekkora a tényleges olvasótábor, és melyek a mai valós igények? Jó lenne tudni, hogy hol és hogyan állunk...

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A könyvkereskedés, mint tisztos hivatás nagyot változott az utóbbi időszakban. A kereskedők nem áttallják akár 65 %-os felárral árusítani azokat a könyveket, melyeket a kiadók eladásra visznek hozzájuk. Az ilyen kapari, haszonleső kereskedők miatt válik egyre drágábbá a könyv, ami közvetett módon ahhoz is hozzájárul, hogy a nyomtatott szó iránt egyre kisebb az érdeklődés.

A könyvterjesztés nem tekinthető csupán üzletnek — annál több. Ha az üzleti oldalát nézzük, akkor éppen a sokak által lényegesnek tekintett tartalom sikkad el. Ugyanis könyvet kínálni egyrészt az igények kiszolgálását jelenti, másrészt azonban ennek az igénynek a változtatását, alakítását is. A hasznot pénzzel mérik, ám az olvasói ízlés alakítását — és elsősorban a fiatalokra, az olvasni kezdőkre, saját könyvtárat létrehozókra gondolva — csak hosszú távon lehet eredményesnek mondani.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: A könyvkereskedelem lehet üzletszerűen felfogott hivatás, de lehet hivatásszerű üzlet is, de mindenképpen üzlet.

KUSZÁLIK PÉTER: Kezdem én is Mátyás királlyal... Mátyás király korában drága volt a könyv és nem volt internet.

A 20. század bizonyos éveiben (1955–1990) olcsó volt a könyv (1965-ig pedig a tévé még luxuscikknek számított), ezért a nép szívesen olvasott. Leginkább azt, amit a hazai könyvkiadók adtak ki, de magyarországi könyvekhez is hozzá lehetett jutni.

2013-ban még én is előfizetői rendszerben gyűjtöttem össze a kiadáshoz szükséges pénzt a *Pábony és karzat* című könyvhöz (19. századi színháztörténet). Akkor tapasztaltam meg, hogy milyen nehéz dolog Marosvásárhelyen 200 előfizetőt felhajtani. 160 ezres város, 70 ezres magyarság (hozzávetőleges számok).

„*A könyvkereskedelem üzlet és hivatás.*”

A saját tapasztalatomat mondom el.

Az első könyvet ketten írtuk: erdészmérnök feleségem és én. 1984-ben jelent meg a Kritérionnál *Fák és cserjék* címmel, 8600 példányban, öt év munkájaként. A bolti ára 23,50 lej volt, s az általános szokás szerint a szerzők az eladási ár 8 %-át kapták, tehát kb. 2 lejt példányonként. A könyv április elején jelent meg a helyi könyvesboltokban, tíz napon belül a postás a kezünkbe számolt 17000 lejt (adó, áfa és egyéb cifraságok nem voltak akkoriban). A rá áldozott munkaórák számát tekintve *nem volt nagy üzlet*, de jólesett ennyi pénzt látni egy helyen, s a családi büdzsében is megvolt a helye. (Az akkori havi fizetésem kb. 2600 lej volt.)

Ebben az esetben próbatétel, tanulás, tapasztalatszerzés és szórakozás (= a jól végzett munka öröme) volt a ’múzsá’.

1996-ban jelent meg az első kötetem, 2014 novemberében a 20. (ha a társszerzőkkel írt munkákat is beszámolom).

A 20 kötetből kettő (1996, 2001) kapott Magyarországról kiadói támogatást. Az 1996-os kötet még hozott honoráriumot is, a második nem.

Két sajtóbibliográfia (1996, 2001) *megírásához* sikerült alapítványi támogatásokat szereznem — melyek szűk meg-

élhetést nyújtottak az adatgyűjtés idejére, a kiadást a Teleki László Alapítvány pénzelte. A harmadik bibliográfia (2009) merő ambícióból született meg, a kiadáshoz végül sikerült az OSzK-t megnyerni. — Honorárium nem volt, csak tiszteletpéldányokat kaptam, amiket eladtam, így pótoltam a költségeimet. Nem számoltam ki a nyereséget, az első két kötet kb. nullszaldós volt, a harmadik veszteséges, de nem juttatott az adósok börtönébe...

2001-ben megjelent egy 'regényem', amely az EKE pályázatán díjat nyert, 2009-ben pedig egy vitairat, amely az EMIL díját kapta meg, így ez a két könyv 'üzletként' is bevágott. — Ez utóbbinak köszönhetően hosszabb külföldi utat tehettem, sarokházra nem maradt.

A fennmaradó kötetszám az 'új idők új módszere' szerint született: megírtam, betördelte(tette)m, a kiadó kinyomatta, a kiadónak kifizettem az elhozott példányokat (az összpéldányszám 66-100 %-át). A bemutatókon és egyéb alkalmakkor elajándékoztam vagy eladtam a könyveket. Ha maradt valami apró nyereség, azt megette a következő kötek előkészítése. Nullszaldós, akár az élet. (Vesd össze: 'porból lettünk és porrá leszünk'.)

Tekintve, hogy elsősorban íróként és szerkesztőként tevékenykedem, csak a *könyvírásról* tudok mesélni: egyszerre jelent szórakoztató időtöltést meg munkát (öt esetben pedig szolgálatot is). A *kereskedés* pedig szükséges rossz (jobban szeretném, ha nem kellene házalnom a könyveimmel, de még egyik magyarországi kiadó sem keresett meg, hogy üljek nyugodtan a fotelben, ők majd értékesítik azt a 40 ezer kötetet, amit kinyomtattak).

Azt tudom csak, hogy

1. néhány erdélyi író piszkosul kevesellte a könyvéért kapott honoráriumot és hosszasan ecsetelte a kiadó-terjesztő zsványságát;

2. a piacon farkastörvények uralkodnak, s ha valaki nagyot kaszál egy könyvsorozattal, az majd a lyukak betömöködésére használja a nyereséget.

Ilyenformán a *kereskedés* üzlet, de a ráfizetések miatt néha hivatás jellege is van.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: A könyvkereskedelemnek az én meglátásom szerint is nemcsak üzletnek, hanem hivatásnak kellene lennie. De úgy gondolom, a mostani gazdasági mélyrepülésben az üzleti érdek sokszor háttérbe szorítja a hivatástudatot, a fennmaradás érdekében a tömegeknek tetsző, igénytelen alkotások felkínálására is vállalkozhat a könyvterjesztő. Szerintem ez bocsánatos bűn, mindaddig, amíg a ponyva mellett igazi értékek is felcsillannak, netán éppen a bulvárirodalom által biztosított anyagi lehetőségeknek köszönhetően. Ebben az esetben beszélhetünk szerintem üzlet és hivatás együttlétezéséről.

TAR KÁROLY: A könyvkereskedelem üzlet, de mindig többnek kell lennie az üzletnél, mert csak akkor töltheti be szerepét és lehet sikeres, amennyiben hivatás is!

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Az állítással egyetértek. Ismerve a jelenlegi folyamatokat, amikor egyre kevesebben olvasnak, a könyvkereskedelem elsősorban hivatás és elkötelezettség.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: Igen, kiegészítve, a könyvkereskedelem egy olyan hivatás, melynek hagyományápolási-fenntartási feladata van, Gutenberg óta kultúraterjesztő, de számos könyvterjesztő számára anyagi vonzata van.

BENCZE MIHÁLY: 1993-ban Brassóban megalapítottam a Fulgur Kiadót, aminek célja volt a Barcaság — és tágabban Erdély — olyan írásainak közlése, amik nem jelenhettek meg a román nemzeti szocializmus idején. Ezt a célt teljesítette is a Fulgur Kiadó, azzal a tíz fontos könyvvel, amit megjelentetett. Nem beszélve a többi sajtókiadványokról, amik a Fulgur Kiadó égisze alatt jelentek meg, mint például a *Brassói Füzetek*. Ekkor kellett Brassóban és környékén szembesülni azzal, hogy a könyvet nem elég előállítani, el is kell adni. 1990 lelkesedése már a múlté volt, aki a régi rendszerben megszenvedett a magyarságáért, az úgy vásárolta a könyveket, mint a meleg kenyeret. A fiatalabb generáció már a kivándorlást választotta, a kozmopolita irodalom felé hajlott. A könyvek eladását a téma motiválta, de az eladást a létező könyvkereskedés nem támogatta. Egy könyvesbolt forgalmazott Brassóban magyar könyveket, de az is megszűnt. A forgalmazásért a könyv árának a 60 %-át kérte. Kikerültem őket. Próbáltam a brassói magyarsággal megbeszélni egy magyar könyvesbolt létrehozását, de nem akadt vállalkozó. Az RMDSZ Tulipán üzlete próbálta forgalmazni a magyar könyveket, de ez az üzlet is csődöt mondott. Nem maradt más hátra, mint megszervezni a saját eladási hálózatodat. Ma is ez működik. Az üzlet fölött ott a hivatás. Amikor megjelent Horváth Ágoston *Az élet vasmarkában* című könyv (Fulgur Kiadó, 1996, Brassó, ISBN 973-96000-4-2, 200 oldal), örömnép kezdődött Budapestről Bukarestig, hisz egy olyan korszakot közölhetett, ami addig tilos volt. Egy rendszer szabadságától megfosztott embere kapta vissza a kárpát-medencei magyarság elismerését. Igen, ezt hivatás volt megcsinálni, most már egy komoly történelmi dokumentum. Hasonlóan teljesített a hivatás a Kalabér László *Kézdimártonfalvától Új-Zélandig a madarak nyomában* (Fulgur Kiadó, 1997, Brassó, ISBN 973-

96000-7-7, 158 oldal) című könyv megjelentetésével. Ez pedig most már egy nagyon fontos tudományos dokumentum. Egy másik fontos könyv Reiff István *Szent-Anna tavánál oly jó* (Fulgur Kiadó, 1997, Brassó, ISBN 973-96000-6-9, 141 oldal), ami a brassói magyarság és később a brassói magyar iskolák Szent-Anna tavánál tett kirándulásait örökítették meg az utókornak. Ezt is a szocialista Románia tiltotta be. Ez is egy fontos turisztikai dokumentum. Reiff István *Kék a búzavirág* (Fulgur Kiadó, 1999, Brassó, ISBN 973-98342-0-5, 236 oldal) könyve pedig a brassói magyar iskolák néptánc múltját örökítették meg. Szerencse, hogy a *Búzavirág* most is ropja a táncot, egy intézménnyé válhatott, túlélte a nehéz időket. Mina László *Úton* (Fulgur Kiadó, 2008, Brassó, ISBN 978-973-8825-3-6, 445 oldal) könyve pedig a Brassó megyei RMDSZ legfontosabb dokumentuma, az utóbbi 27 év legnehezebb történelmi időszakát tárgyalja. Szemlér Ferenc lányának a könyve Lendvay Éva *Árnyék a falon* (Fulgur Kiadó, 1994, Brassó, ISBN 973-96000-3-4, 136 oldal) a költőnő utolsó kötete. A fenti szerzők már az örök élet birodalmából szemlélik a mi földi küzdelmeinket. Ilyen értékes könyvek mellett sajnos a brassói magyarság lélekszáma az utóbbi 25 évben megfeleződött, az ifjúságnak más lett az ízlése, meggyengült a magyarság identitástudata. A számítógépes világ által úgy érzi, hogy nem szükséges könyvet vásárolnia. Ma Brassóban Marosi Piroska Kobak Könyvesboltja árulja a magyar könyveket, de a brassói magyar kiadók könyvei itt se találhatók meg, mert mindenki kialakította a saját hálózatát. Az üzlet és hivatás még szemben állnak, nem mindig segítik egymást.

2013-tól a bukaresti Ady Endre Elméleti Líceum igazgatója vagyok, és tapasztalhattam az 1968-as folyamat ellenétes megnyilvánulását. Ceaușescu ravasz politikus volt, az erdélyi magyar értelmiséget úgy osztotta meg, hogy 1968

után Bukarestbe több irodalmi és kulturális lap szerkesztőségét engedélyezte, a Kriterion Könyvkiadó mellett még tíz román kiadónak volt magyar tagozata. Itt a fővárosban egy olyan magyar oázis jöhetett létre, amit Erdélyből csak irigykedve néztünk. Olvashattuk a színvonalas írásokat, néha merészebb írások is megjelentek, az itt nyomtatott könyveket meg Erdélyben meleg kenyérként vettük. Mintha Bukarestben nem lett volna cenzúra. Erdélyben ezek a szabadságjogok nem léteztek, de ott magyarabb maradhatott mindenki. A fővárosban sokan asszimilálódtak, és a többi magyar szerkesztő meg szem előtt volt, a háttérhatalom követte őket. A rendszerváltás után ezek az irodalmi lapok sorozatosan megszűntek, a magyar könyvkiadókat felszámolták. A bukaresti magyarság nem rendelkezik egy magyar könyvesbolttal. Talán az Ady Endre Líceumban lehetne egy próbálkozás. 2013-tól szerkesztem a *Bukaresti Magyar Élet* havonta megjelenő lapot, ez az egyetlen írott magyar sajtó Bukarestben. A *Bukaresti Magyar Élet* 2014-ben megjelentette Béres Vivien Beatrix *Érzelmek* című első verseskötetét. A bukaresti magyarságot még az idősek képviselik, sajnos a fiatalság feladta a magyarságát. A 8000 Bukarestben élő magyar közül 3000 vallotta magát magyarnak az utolsó népszámláláskor, és ha akármilyen szintű rendezvényt szervezünk, 45 érdeklődőnél több nem jön el.

TÁCSI ERIKA: A felvetett problémák másként jelentkeznek a tömbmagyarság esetében s másként a szórványban, esetünkben Bánságról van szó.

A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásárról tulajdonképpen az internetről tudok, tanár lévén nem is voltam közvetlenül érdekelt, sajtóvisszhang sem volt létezéséről tájainkon.

Természetesen fontos a kiadók bemutatkozása az ilyen nemű vásárokon, s kiadványaiknak a terjesztése elsősorban. Itt nálunk, Temesváron, egyedül a Reflex Kft. kiadó forgalmaz magyar könyvet, igazgatója például valamikor tízenesztendővel ezelőtt vett részt két hasonló könyves rendezvényen, de azt is költségesnek tartotta.

A könyvkereskedelem üzlet, de nagyon nehezen lehet megélni belőle. Értesüléseim szerint a központi legnagyobb román könyvkereskedés is panaszkodik, sokkal kevesebbet árusítanak, mint valaha. '90 előtt itt kapható volt a magyar könyv, azóta nincsen. Valóban hivatás ez a szakma, de a siker az elárusító olvasottságától, rábeszélőkészségétől, lelkesedésétől, információitól, kapcsolataitól, elhivatottságától függ, mint minden olyan munkaterület, ahol emberekkel dolgoznak. Persze, itt is üzleti szellemre van szükség és megbízható partnerkapcsolatra.

Temesváron számos kisebb-nagyobb nyomda működik, de ezek nem rendelkeznek kiadói szakemberekkel (szerkesztővel, olvasó-műszaki-képszerkesztővel, korrektorral stb.). Itt a szerző feladata a korrektúrát elvégezni, a nyomdák többnyire pdf formátumban várják a nyomtatni való anyagot. A nyomdai vállalkozók magyarul nem tudnak, cégjük rendelkezik ugyan a kiadó megnevezéssel, de nem szívesen vállalnak kiadási munkákat. A szerző átveszi a megjelent könyvet, ott terjeszti, ahol és ahogy tudja.

A kiadói szakemberhiányt vidékünkön az alábbi példa mutatja: az egyik bánsági kisvárosban megjelent egy könyvecske, korrektúráját a szerző jó szándékú kollégája végezte, siralmas volt. Itt bárki, akinek pénze van, megjelentet(het) könyvet, meg is teszi, igaz, senki nem vállal semmilyen szakmai felelősséget érte, a minőségről ne is beszéljünk, meg arról se, hogy aztán nem is tudják eladni.

SZŐCS KATALIN: A könyv sorsa és a szellemi gyarapodás összekapcsolódik. A gondolatok és a tudás közlésének fontos eszközeihez tartozik a könyv. Ezt kiegészítik ugyan az előadással egybekötött találkozók, a sajtó, a médiák, az elektronikus könyvterjesztés, de nem helyettesíthetik egészen. A könyvkereskedelemnek üzleti jellege van, de csak hivatással volt végezhető régen és ma is. Az írás inkább hivatás, de a kéziratnak találkoznia kell a kiadás-eladás üzetével foglalkozó hálózattal. Az emberek tudatosodásához mindkettőre szükség van.

II.

Marosvásárhely — a magyar könyv fővárosa Erdélyben

BEKE SÁNDOR: *Marosvásárhelyen, a magyar könyv erdélyi fővárosában megrendezett Nemzetközi Könyvvásáron a könyvkiadás és a könyvterjesztés egybefonódik: a kiadók itt terjesztőkként is bemutatkoznak, szerepelnek. Mit tapasztalt ezen a téren?*

DEMETER ATTILA: Csak örülhetünk az ilyen rendezvényeknek! A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár valódi élmény, túlmutat a könyveken. Könyvkiadók és könyvterjesztők egyszerre vannak jelen. Ugyanakkor családok százai találkoznak itt, és szívesen beszélgetnek, érdeklődnek, tapasztalatot cserélnek, vagy egyszerűen csak csodálják a felhozatalt. Hogy a kiadók terjesztőkként is bemutatkoznak, teljesen természetes, a mostani „életforma” ezt megköveteli. A kultúra területén szükség van a bátorságra, a merészségre: nem elég elindulni, állandóan újat kell alkotni, kockázatot vállalni és — ami talán a leglényegesebb — fennmaradni. Ehhez pedig kitartás kell. Azt tapasztalom, hogy annak, aki ebben a szakmában dolgozik, meg kell tanulnia alkalmazkodni a mostani követelményekhez, már ami a dolog üzleti oldalát illeti. Ez nem minden esetben van ínyére az embernek, pedig az ilyen jellegű tudás is nélkülözhetetlen.

BERTHA ZOLTÁN: Valóban, könyvkiadás és könyvterjesztés egybekapcsolódik. De ez így nemcsak természetes, hanem az előbb emlegetett egyszerűetet közvetlen következménye is. Sőt a szerzők is tekinthetik magukat ter-

jesztőnek is, de ebben semmi megalázó nincs. Láttam például Dávid Gyulát vagy Cseke Pétert is táskában hozni könyveket Pesten a metrófeljáróban — mindnyájunk öröme, hiszen így hozzájuthattunk olyan művekhez, amelyek egyébként kiestek volna látóköreinkből. A budapesti rendezvények egyébként szintén olyan alkalmak, ahol íróval, költővel, szerkesztővel, kiadóval, terjesztővel bensőségesen el lehet beszélgetni is, tehát az összetartozás-élmény csak erősödhet író és olvasó, alkotó és közönsége között. Szellemi, morális szövetség ez is, értékelni és szilárdítani kell. S még annyit, hogy a pesti könyvhéten feltűnnek az emlegetett székelyudvarhelyi kiadványok is, így lehetőség nyílik nem csak az alkalmi kapcsolatteremtésre, de a folyamatos és kölcsönös figyelem megalapozására is. Azok körében is, akik először találkoznak e kötetekkel, de a már ismerősként üdvözölhető olvasóréteg vonzáskörzetében is.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Itt Marosvásárhelyen valóban láttam különféle kiadók standjainál máshol megjelent műveket is. Úgy gondolom, a könyvvásár így a szakmabeliek szerencsés egymásra találásának, segítségének színtere lehet.

KOZMA MÁRIA: A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár pozitívumairól nem kell különösebben értekezni, mindezt már a neve is hordozza. A baj csak az, hogy míg a kiadóknak és könyvkereskedőknek egyféle fórumot jelent — találkozhatnak, ismerkedhetnek, kapcsolatok épülhetnek, átélhetik a nemes vetélkedést, konkurenciát stb. — addig a közönség, az olvasótábor nagyon is behatárolt, mert valójában egyetlen városra korlátozódik. Szerzőként tulajdonképpen csak az „sikeres”, akinek már „neve van” vagy akinek sok az ismerőse Vásárhelyen, ám így egyféle

belterjesség alakul ki, bűvös kör, amiből kimaradhatnak pl. az induló írók, de az induló kiadók is. Ennek okozója sokszor nemcsak az ismeretlenség vagy kevésbé ismertség, hanem a hallatlan bőség zavara is. A szervezők persze mindig számadatokkal dicsekednek, hány ezer könyvcím, hány résztvevő kiadó, hány dedikáló szerző; a rendezvény végén hány látogató stb., ezeket állítva a siker mércéjének, de azt nem nagyon mondják el, sőt a kiadók is szinte szégyenkezve vallják be, hogy egy-egy író-olvasó találkozó közönsége átlagban úgy tíz ember — ehhez mért zajos sarkokban, elkerített zugokban. Ne feledjük, hogy ugyanazon órában akár 4-5 találkozó is lehet különböző helyszíneken — nemcsak a vásár területén, hanem a város más közönségtalálkozóra alkalmas termeiben is. A könyvolvasó és könyvvásárló pedig választ: természetesen a számára (jobban) ismertet. A szerző pedig? Sokszor négy-ötszáz kilométert utazik tucatnyi ismerősért — vigasza, hogy bekerül egy rangos rendezvény „protokoll-listájába”.

SARÁNY ISTVÁN: A könyvpiac torzulásai miatt kénytelen a kiadó kereskedőként is működni. S mikor könyvpiacot említek, akkor a hazai magyar könyvpiacra gondolok. A jelenlegi felállás szerint a könyvbiznisz csak a nyomdák és a kereskedők számára biznisz: a nyomda megkapja a nyomdaszámla értékét többnyire a kiadók által összekuporgatott pályázati pénzekből, a kereskedő megkapja a könyv árának 35–55 százalékát, s a fennmaradt összegből kifizetik az illusztrátor és a szerző, szerkesztő honoráriumát — ebben a sorrendben, ha marad még pénz. A kiadó marad a kiadás dicsőségével, a szerző a babérjaival és azzal, hogy elmondhatja: újabb könyve jelent meg. Torzulást említettem, mert a könyvkiadást nem a piac szabályozza mifelénk, hanem a pályázati kiírások. Így a könyvek a pályáztatók igényeinek

felelnek meg, s ez az igény nem biztos, hogy találkozik az olvasói igénnyel. A pályázatok igényeit meg tökéletesen megértem — s egyetértek vele! —, hiszen közpénzből a magas kultúrát kell támogatni, nem a populáris kultúrát, nem a ponyvát vagy a lektúrt — ha már könyvekről beszélünk. Ezek eltartják önmagukat. De ha jól körülnézünk az erdélyi könyvpiacra, csak „súlyos” könyvekkel jelentkeznek kiadóink, az eladott könyvek garmadáját jelentő lektúrt a magyarországi kiadók szállítják. Visszatérve a könyvkereskedés témakörére: azok a kiadók tudják értékesíteni kiadványaikat, akik saját kereskedelemmel rendelkeznek, így megtartják maguknak a kereskedők hasznát, s a lektúr forgalmazásából származó bevételből finanszírozni tudják a kiadó munkáját is. Tehát a kényszer viszi rá a kiadókat, hogy kereskedjenek is.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A kiadók itt, Marosvásárhelyen, ezen a rangos könyvvásáron nemcsak bemutatkoznak/szerepelnek, de célszerű eszmecserét is folytatnak, véleményt osztanak meg a szerzőkkel és az olvasókkal. Az olvasónak itt lehetősége nyílik megismerni a nevek mögött szereplő embereket, kiadókat, szerkesztőket és szerzőket.

BENCZE MIHÁLY: Sajnos a Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár a magas benevezési díj miatt a brassói kiadókat távol tartotta. Abban az esetben, ha a könyvkiadást, azaz a kiadót valaki támogatta, akkor annyit spórolhatott, hogy erre a rangos vásárra benevezzen. Egy kisebb méretű kiadó minden kell legyen: menedzser, eladó, terjesztő, szerző, nyomdász, könyvelő stb. Ezt hosszú ideig nem lehet bírni. Vagy megszűnik a kiadó, vagy egy nagyobb cápa felvásárolja.

KUSZÁLIK PÉTER: Meglátásom szerint Erdélyben a *könyvkiadás* és a *terjesztés* kéz a kézben jár — a kényszerűség miatt. Ha a könyvek árérése 30 és 60 % között mozog, akkor már megéri saját üzletet (vagy terjesztést) fenntartani, tekintve, hogy a terjesztőkből óriási munkát jelent kikönyörögni a pénzt.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Sajnos, a Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásáron nem tudtam jelen lenni, ezért nem tudok véleményt alkotni. Több mint 25 éve Magyarországon élek és évente csak 3-4 alkalommal tudok hazamenni Erdélybe.

SZŐCS KATALIN: Manapság egyre kevesebben olvasnak könyvet. Úgy vélem, hogy az elektronikus sajtó és könyv korában nagy szükség van a könyvkiadás és könyvterjesztés összefonódására.

III.

„A jó könyvhöz kell egy jó szerző,
jó téma, jó kézirat,
szakszerű szöveggondozás, szerkesztés”

BEKE SÁNDOR: *Véleménye szerint mennyire befolyásolja a könyvterjesztést s magát e mesterséget a könyvkiadók — a szerkesztőségek és a nyomdák — munkája?*

KOZMA MÁRIA: A kulcsmondat a mind tartalmilag, mind formailag minőségi könyv megjelenítése. Ennek megvalósítása elsősorban anyagi gátakba ütközik. Nem tisztem és nem célom a pályáztatási rendszerek mibenlétéről írni. A nagyobb gond, hogy rengeteg amatőr kiadvány, úgynevezett magánkiadás lát napvilágot: amatőr, önjelölt írók és amatőr, önjelölt szerkesztők (ez utóbbiak nemegyszer nincsenek is jelen, vagy nevük nem jelenik meg a kolo fonban) munkái. Az ilyen ponyva- vagy finomabban szólva lektűr szintű „alkotások” igénytelen tartalommal és kivitelezésben aztán többnyire könyvesboltok polcain hányódnak (ha egyáltalán eljutnak odáig!). Még szerencsésebb — a kiadónak és a nyomdának mindenképpen —, ha a szerző fizeti a kiadási költségeket, és elviszi „osztogatni” a teljes példányszámot. A szerkesztőségek talán spórlásból nem alkalmaznak olvasószerkesztőket, korrektorokat, így tulajdonképpen legtöbbször minden munka az irodalmi szerkesztéstől, esetleges stilizálástól a 2-3 korrektúráig, olykor még az adatellenőrzést is beleértve egy személyre hárul.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Ha az első kérdésre adott válaszból indulok ki, akkor a profitszerzés meghatározó.

Azaz nekem könyvterjesztőnek/forgalmazónak/kereskedőnek az a könyv a menő, ami eladható, amire van vásárlói igény.

a) A könyvkiadók, b) a szerkesztőségek és c) a nyomdák ugyanígy közelítik meg a dolgot, gondolom. Másképp nekik sem érné meg. Az a), b) és c) összefonódása, egy cégér alatti működése talán az ideális eset. Nem tudom, hány ilyen van...? Azaz, ha kiválogatom/felkérem csak a bestseller írókat, az épp divatos költőket, dramaturgokat, akkor esélyem lehet a befektetett pénzem megtérülésére. A csak a) és b) közössége a következő lehetőség, amely szintén optimális lehet, de ki van téve az éppen legolcsóbban dolgozó nyomda minőségi vagy gyatra munkájának. A nyomdára vonatkozó megállapítás az a) és b) külön utassága esetén is fennáll.

Ma elég gyakori, hogy a nyomdák kiadóként is jelentkeznek (nem tudom, hogy ez mennyire hivatalos, de nem ez a téma). Na, ez a lehető legrosszabb eset. Itt mindig a minőség rovására megy a dolog (formázatlan kiadványok, korrektúrazatlan szöveg, szerkesztési hiányosságok, alapvető könyvszerkesztői szabályok figyelmen kívül hagyása).

Ezek függvényében próbálhatom meg a kiadványt terjeszteni/forgalmazni/árusítani vagy remittendaként a zúzdába küldeni.

SARÁNY ISTVÁN: Nyilván, szoros összefüggésben áll egymással a kiadók, nyomdák és könyvkereskedések munkája. A jó könyvhöz kell egy jó szerző, jó téma, jó kézirat, szakszerű szöveggondozás, szerkesztés, esetenként kell a jó illusztrációs anyag, s ehhez adja hozzá a nyomda a tipográfiát, a papír és a nyomás minőségét, a köteteseti munka minőségét. Mert ugye, egy jó kéziratból is lehet rossz könyvet

készíteni, ha a készterméket csomagolópapírra, jellegtelen borítóval, szakszerűtlen, amatőr tipográfiai megoldásokkal készítik el. Ma az olvasók már igényesebbek, mint a rendszerváltás utáni pár esztendőben, immár nem elegendő a borítón a húzós név, ennél többet várnak el egy könyvtől. Mert hát a könyv több, mint egy egyszerű nyomdai termék: a könyv műalkotás. S mint olyan, varázslat, nimbusz övezi. A terjesztő is könnyebben vevőt talál a tartalmas, de ugyanakkor szép kivitelezésű könyvnek — akár kissé drágábban is —, mint egy igénytelenül elkészített, fapados fércmunkának.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Könyvkiadó és nyomda nélkül nincsen, nem lehet könyv, tehát az ő munkájuk alapvetően meghatározza a könyvterjesztés milyenségét, illetve az olvasói érdeklődést is irányítják azzal, milyen könyveket kiadnak. A könyv csupán egy kézzelfogható terméke a munkájuknak, amiből a könyvkereskedő megélni próbál.

A terjesztő nem tekinthet el a helyinek mondott könyvterméstől, vagyis az erdélyi kiadók által megjelentetett kiadványoktól. Ha ezzel nem számol, éppen annak a szellemi pezsgésnek a megismertetéséről mond le, amely a hazai magyar könyvkiadással függ össze, hiszen annak eredménye. A legtöbb kiadó saját arcélet alakított ki az idők során: eldöntötte, milyen témákat, szerzőket ad ki, persze számot vetve a lanyhuló vásárlói érdeklődéssel is. Emellett kitart vagy időközben felülbírálja korábbi elképzeléseit. De a könyveket elsősorban a hazai olvasóknak az asztalán szeretné látni. A hazai szerzők egyike sem mondana le arról, hogy munkáit megismerjék a környezetében élő olvasók. Ezt a célt a könyvterjesztők nélkül nem lehet megvalósítani...

KUSZÁLIK PÉTER: Ha jól értem a kérdést, akkor csak egy magától értetődő megjegyzést tudok tenni: a terjesztők imádják az eladható könyveket és olyan kiadókat, amelyek efféle könyveket adnak ki.

BENCZE MIHÁLY: Minden összefügg. Egy jutányosabb áron dolgozó, de jó minőségű nyomda, egy szakértőkből álló szerkesztőség, egy segítőkész terjesztő, egy nagy létszámú olvasni vágyó közönség körforgása csodákra képes a könyvkiadásban. Ha a fentiek közül valamelyik részcseke nem jól működik, akkor elindítja a problémák láncolatát.

BERTHA ZOLTÁN: Nyilván akkor a leghatékonyabban, ha az együttműködés közös érdek, s azzal az értéküttal van átszőve, áthatva, amiről egyetlen kérdés kapcsán sem feledkezhetünk el. Könyvárusként is szoktam olyan fiatal tehetséges erdélyiekkel találkozni, akik eladóként ajánlják a portékájukat, miközben maguk is publikálnak vagy doktorálnak, tehát a legmagasabb szintű szellemi tevékenységet is ugyanúgy folytatják. És örömmel állnak oda a könyvsátorba is, mert a kezük ügyében értéket tartanak, s értéket igyekeznek hirdetni, továbbítani, közvetíteni. A művelt nyomdászok pedig közismertek, és az is történelmi tapasztalat, hogy milyen presztízse lehet egy jó nyomdász-mesternek. — A könyvkiadás és -kereskedelem ma már igazán bőséges, s ezért megint csak az összefogás az, ami valóban segít az ügy előrelendítésén. Például hogy erdélyi kiadók összefogva is megjelenjenek a távolabbi — például magyarországi — piacokon is. De így juthatnak a más elszakított magyar területeken élő szeme elé is.

DEMETER ATTILA: A kérdés önmagában több kis kérdést tartalmaz. A szakmai, esztétikai, üzleti és más szempontok egyaránt meghatározzák a könyvterjesztést. A szerkesztőségek és nyomdák láthatóan befolyásolják az egész folyamatot. Az olvasóknak nem mindegy, hogy milyen minőségű könyvet tartanak a kezükben — akár esztétikailag, akár tartalmilag. Ezért a szellemi terméknek lehetőleg esztétikusnak is kell lennie, elérhető ár mellett. Persze könnyű „kívülről” okosnak lenni, ám azt is tudjuk, hogy mind a szerkesztőségi, mind pedig a nyomdai munkának (bizonyos fokú felszereltség és ellátottság mellett) megvannak a korlátai és nehézségei.

TÁCSI ERIKA: Attól függ. A temesvári Reflex kft. kiadó a bukaresti TipoMedia temesvári kirendeltségében nyomtatja a helyi lapot, a *Heti Új Szót*, a *Mindenki Kalendáriumát*, a helybeli szerzők könyveit, azonban a szerkesztők végzik az összes szerkesztéssel-kiadással járó szakmai feladatokat, ráadásul népszerűsítik is és terjesztik is kiadványaikat.

Temesváron több szerző támogatók segítségével vagy saját költségen jelenteti meg könyvét, felvállalva a kiadással járó összes feladatot egészen a terjesztésig.

Jellemző eset például egy volt tanítványomé, dr. Jancsó Árpádé, akinek eddig 31 kötete jelent meg s legalább ugyanannyiban társszerző. Út-híd-vasút témakörben jelentek meg tudományos munkái, szakmailag nagyra értékelik, számos hazai és külföldi kitüntetésben részesült, néha kap egy-egy ösztöndíjat kutatásra, de állandó gondja pályázni, támogatót találni a megjelentetéshez. Támogatói között szerepel a Herczeg Alapítvány, de a terén az EME, valamint a Bánsági Múzeum által megjelentetett könyvek esetében nem volt

ilyen gondja. Mondhatom, hogy minden egyes könyvének külön szomorú története van...

SZŐCS KATALIN: A kettő csak együttesen növelheti az eladást és adja a könyv árát. A könyvkiadó helyhez kötött és jobban felmérhető költségekkel rendelkezik. A könyvterjesztés mozgó jellegű, a kiadásai külső tényezőktől függően változóak, ezért bizonytalanabb költségekkel jár.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Bizonyára részben alaposan befolyásolja, hiszen nem mindegy, hogy milyen a téma, s milyen kivitelben jelennek meg a könyvek. Ugyanakkor bizonyára nagy befolyása lehet a nyílt vagy burkolt támogatásnak, mely jöhet az állami, vagy a magán-szféra részéről is.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A szerkesztőségek és a nyomdák az írott sajtó szolgálói, de Noé ezen bárkájának „hajtóművei”, hol eveznek, hol a vitorlákat irányítják, sokan közülük valóságos gályarabok, a szó legnemesebb értelmében.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: A könyvterjesztés szerintem a könyvkiadók, és természetesen a szerkesztőségek, nyomdák munkáján alapszik, a könyvterjesztőnek ugyanis a piacon megjelenő kínálatához kell alkalmazkodnia, abból válogathat a közönség elvárásai, igénye szerint.

IV.

„A magyarság, mint »olvasó nép«”

avagy

„Most nagy a kihívás: újra és újra
meg kell szólítani az olvasót!”

BEKE SÁNDOR: *Az emberi szellem írott termékei útjukra kelnek a könyvkereskedők pultjain. Lehetőséget kapnak az elolvasásra, a kettős végcélra: arra, hogy otthont találjanak az olvasó elméjében és könyvespolcán. Eddigi tapasztalatai alapján milyennek látja kategóriánként a mai olvasót?*

BERTHA ZOLTÁN: Erre igazán csak a társadalom teljes egészét ismerve lehetne megkísérelni a válaszadást. Olvasó is annyféle van, mint ahány ember. Szociológiai felmérésekre lenne szükség, de hát ilyenek is készülnek, s gondolom, most a nem tudományos igényű felelet is ráírnyíthatja valamire a figyelmet. Nevezetesen arra, amit persze mindnyájan érzékelhetünk, s amit a társadalomkutatás is vizsgálni szokott, hogy mennyire nagyon befolyásolja az olvasót az előzetes vagy párhuzamos reklám, s hogy így kérdés: mennyire kívülről vagy belülről vezérelt szokásrend alapján történik a könyvek közötti válogatás, milyenek a mediatizált társadalomban kialakuló érdeklődési formák. Csak a divatos vagy hírneves szerzőket, vagy az árnyékban maradottakat is keresik-e. Vannak tehát, akiket csupán a szenzáció érdekel, és vannak, akik elmélyültebben is keresgélnek. Felületesen ezt a két végletet emelném ki, nem fedkezve meg természetesen a kettő között elhelyezkedők sokaságáról és változatosságáról sem.

KOZMA MÁRIA: Az 1980-as években szlogen volt az olvasóvá nevelés. Bár van benne némi igazság, mondjuk félígazság, legtöbbször tényleg csak szépen hangzó művelődési jelszó, amit még ma is gyakran hangoztatnak a könyves intézmények, főleg a könyvtárak — a másik közvetítő intézmény az alkotó és befogadó között. Rengeteg olvasáslélektani és ezzel kapcsolatos szociológiai tanulmány született ebben a témában. Nehéz összefoglalni mindezt néhány mondatban, de nagyjából az az okadatolt végeredmény, hogy bár gyermekkorban bizonyos szintig lehet befolyásolni és irányítani az olvasási kedvet, a szó nemes és pártoszos értelmében nemigen lehet olvasóvá nevelni senkit, vagyis akiben felnőtt korában pl. nincs semmi érdeklődés a történelem iránt, azt semmilyen neveléssel nem lehet történelmi tanulmányok, vagy akár történelmi regények olvasására „nevelni”. Röviden: mind a gyerek, mind a felnőtt olvasó olvasási kedvét eleve meghatározza az illető ösztönös, vele született kíváncsisága, érdeklődési köre, és ebből ritkán lép ki saját akaratából.

POMOGÁTS BÉLA: Az irodalomtörténész munkája tulajdonképpen kiszolgáltatott, minthogy irodalomtörténeti, irodalomkritikai munkákat írni, ebben a műfajban tanulmányköteteket közre adni, valójában közvetítést jelent. Az irodalomtörténész, az irodalomkritikus, hogy így mondjam, a közvetítő szerepét tölti be az irodalmi alkotás és az ezt befogadó olvasó között. Ez a közvetítő szerep úgyszólván anakronisztikussá vált, minthogy az olvasási kultúra, ezt fájdalommal mondom, rendkívüli mértékben meggyengült az utóbbi két évtizedben. Ifjúkoromban szinte folyamatosan tanúja voltam annak, hogy a köznapi emberek milyen mohó érdeklődéssel hajolnak a szépirodalmi munkák vagy éppen a történelmi ismereteket terjesztő művek fölé. Fialat

tanárként és irodalomkutatóként minden nap hosszú fél-órát töltöttem budapesti villamosokon, autóbuszokon, gyakran utaztam vidékre, tehát szereztem tapasztalatokat a vasúti kocsik közönsége felől is. Mindenütt olvasó emberekkel találkoztam, emlékszem, Veres Péter, a kiváló író (aki maga is könyvekből és nem az egyetemi padsorokban szerzte imponáló műveltségét), a Magyar Írók Szövetségének elnökeként úgy határozta meg a magyarságot, mint „olvasó népet”. Tartalmas és tartós mozgalom fejlődött ki ennek a nemes szokásnak a következtében: az egyszerű emberek is rengeteget olvastak, magyar klasszikusokat, mint Jókai, Mikszáth, Móricz, kortárs magyar írókat, mint Illyés Gyula, Németh László, Kodolányi János, Déry Tibor, Sarkadi Imre vagy éppen erdélyi írókat, mint Sütő András, Kányádi Sándor, Szabó Gyula, Székely János, Páskándi Géza.

Mára ez az olvasási kedv nagymértékben elapadt, legalábbis megfogyatkozott. Időnként kapkodnom kell a fejem, midőn meglátom, hogy köznapi emberek, de művelt értelmiségiek is milyen silány könyveket tartanak a kezükben, milyen irodalmi senkikre hivatkoznak, s milyen fölényes közönnyel tekintenek át a valóban értékes irodalom felett. Az az „olvasó nép”, amellyel annak idején találkoztam, ma alig ad hírt magáról, és persze a könyvkiadás, a könyvkereskedelem is hibáztatható abban, hogy az olvasási kultúra ilyen mértékben lehanyatlott. Igaz, tömeges mértékű analfabétizmusról vagy műveltségiszonyról még nem kell beszélnünk, az azonban kétségtelen, hogy a harminc-negyven esztendővel korábban tapasztalt olvasási kultúra megroppant, és az „olvasó nép” fogalmát már csak nosztalgikus érzések kíséretében emlegethetjük. Úgy tetszik, hogy az elmúlt esztendőkből tapasztalt gazdasági válság és az olvasási kultúra nagymértékű leépülése igen szerencsét-

len módon hatott a magyar könyvkiadás intézményeire, gondolom, nemcsak Magyarországon, hanem Erdélyben is.

SARÁNY ISTVÁN: Sokan siratják — némelyek már el is siratták! — a könyvet, a Gutenberg-galaxist. Véleményem szerint idő előtt tették ezt meg, mert az emberek még mindig olvasnak. A magyar emberek körében nagyobb az olvasás igénye, mint pl. a románokéban, s ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a magyar nyelvű könyvpiac az elmúlt években a román nyelvű piac kétszerese volt — euróban kifejezve. Ha azt vesszük, hogy a magyarság lélekszáma fele a románságénak, megállapíthatjuk, hogy fejeként négyszer annyit olvasunk, mint román testvéreink. Ennek sokféle magyarázata lehet, többek között az, hogy a magyarság körében korábban felszámolták az írástudatlanságot, mint a román fejedelemségekben. Ebből a premiszszából kiindulva, nagyobb eséllyel kelnek el a hazai magyar könyvek, mint a román nyelvűek. A könyvesboltok pedig éppen azt a célt szolgálják, hogy eljuttassák a könyvet az olvasóhoz, a híd szerepét töltik be a szerző/kiadó és az olvasó között. Mint már említettem korábban, a hazai magyar könyvkiadás csak a magas kultúra iránti igényt igyekszik kielégíteni — éppen alulfinanszírozottsága, pályázati pénzekre való berendezkedése miatt —, ez az igény pedig jóval kevesebb olvasóban él, mint ahányan könyvet vásárolnak. Legjobb helyzetben talán a gyermekkönyvek vannak. Egyrészt azért, mert a gyermekkönyv a pályáztató szervezetek által preferált műfaj, másrészt pedig azért, mert a szülőknagyszülők áldoznak a gyermekkönyvekre, s örömdetesen a könyvpiacnak ez a szegmense évről évre növekszik — azzal együtt, hogy nagyon erős az igénytelen művek dömpingje. A jó gyermekkönyv iránti igényt jelzi az a tény, hogy a rendszerváltás után a legnagyobb példányszámban megje-

lent erdélyi magyar irodalmi alkotás Fodor Sándor Csipikéje, a csíkszeredai Pro Print kiadásában. Az erdélyi magyar olvasók másik rétege a klasszikusokat — s ezen belül a sokáig hozzáférhetetlen erdélyi magyar klasszikusokat — kedveli, nagy példányszámban keltek el Wass Albert, Nyirő József, Kós Károly, Bánffy Miklós, Reményik Sándor, Dsida Jenő vagy Ignác Rózsa művei. Az olvasók harmadik jelentős rétege az önmeghatározást, az identitást erősítő, alátámasztó történelmi, néprajzi munkákat vásárolja. Ezért kelt el nagy példányszámban Egyed Ákos székelység-története, amely a Pallas-Akadémia gondozásában jelent meg, de népszerűek általában az erdélyi magyarság történelme bizonyos vetületeivel foglalkozó munkák. Kiemelném a tudományos vagy tudománynépszerűsítő munkákat is, amelyek elnyerték az olvasók tetszését, mint például Zsigmond Győző gombáskönyvét vagy Balázs Lajosnak a népi nemiséggel foglalkozó monumentális kötetét, amelyek mind sikerkönyvek voltak. Aztán vannak az Erdély-sírató olvasók, akik sok színes képpel ellátott, kevés szöveget tartalmazó albumokat részesítenek előnyben. Kortárs íróink, költőink olvasóikat a hazai és a magyarországi — no meg a felvidéki — magyar kiadókon és a hozzájuk kötődő könyvterjesztői hálózatokon keresztül keresik.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A mai ember olvasási szokásaira és információszerzésének módjára is rányomta bélyegét a világméretű egységesülés, annak hátrányaival: sokat, gyorsan, olcsón. Az olvasás nem lehet normára végzett tevékenység, amit minél hamarabb le lehet vagy kell tudni (kivétel persze a diákok kötelező olvasmánya), hanem jóleső érzés, vágyott állapot. El kell ettől eléggé határozottan választani az információszerzés céljából történő olvasást, kutakodást, mert utóbbi lehet gyors, hatékony stb. Nem is

kategóriákat, hanem inkább célokat, viszonyulásokat meghatározva lehetne képzeletbeli osztályokba sorolni az olvasót: aki időtöltésből olvas, aki sznobságból bújja a divatossá váló könyveket, aki szeret, imád elmerülni egy jó könyv hangulatába, aki a nyomtatott betűk közt csupán valamilyen információt keres, a könyvek iránt közömbös embereket, a funkcionális analfabétákat és a nyomtatott betű utálóit.

A mai olvasót lehet szidni, ám inkább az olvasási szokások megváltozásához kell alkalmazkodni. Sok olyan információt elérnek az olvasók a virtuális térben, amelyek klasszikus hordozón, papíron is megjelentek, megjelennek. Ezzel számot kell vetni. A könyv szellemi termék, eszmei értéke van, és be kell töltenie valamilyen feladatot — attól függően, hogy a szerző, a kiadó, a terjesztő mit szánt neki.

A „mindenevők”, vagyis mindent olvasók táborra nagyon szűk rétegre csökkent. A szépirodalom iránti érdeklődés is nagyon visszafogott, még klasszikus szerzőink írásait tekintve is. A szakkönyvek — ide sorolva a társadalomtudományi, néprajzi, helyismereti jellegű kiadványokat — ára eléggé magas, ám az érdeklődő, a szakember ezekből vásárol leginkább, pénztárcájára nem gondolva.

Azt sem kell elfeledni, hogy a mai ember talán nem olvas kevesebbet, mint az előző nemzedékek, ugyanis az információ legnagyobb részt írott változatban jut el hozzá, csupán tekintetbe kell venni, hogy elektronikus változatban könnyebben és legtöbbször ingyen elérheti, megszerezheti azt, amit elolvasna, amire kíváncsi.

BENCZE MIHÁLY: Igen, az emberi szellem írott termékei útjukra kelnek a könyvkereskedők pultjain, és nagy részük ott is marad. Hiába csodálatos kivitelezésűek, hiába elérhető az ára. Megváltozott a világ. Az elektronika, az internet közbeszólt. Amit le tudnak tölteni a világhálóról,

azért nem kell pénzt kiadni. Ez még a jobbik eset. A fájdalmasabb pedig az, hogy a mai fiatalság nem akar könyvet olvasni. A háziolvasmányt is megkapja kijegyzetelve az interneten. Ellenben azt is tapasztalhattam, hogy a régi vágású, jó családi nevelésben részesülő diák szívesen vásárol könyvet. De ez a tábor egyre fogy. Az idősebbek generációja ellenben most is vásárol, nagy részük még az unokának is megveszi, reménykedve, hogy valamikor elolvassa. A kivándoroltak-kitántorgottak világa lassan feladja az anyanyelvet. De itt Bukarestben van olyan nagyszülő, aki megvásárolja a magyar könyveket az USA-ban élő unokának, mert ott egy jó magyar közösségbe került, és az ottani vásárnapi iskolába járva, kezdi igényelni a magyar könyveket. A bukaresti magyarság 10 %-a vásárol könyveket, néha magyar könyveket is. Főként olyan kiadóktól, akik postázzák is. Sajnos nem minden Bukarestben élő szülő adja magyar iskolába, azaz az Adyba a gyermekét. Ő úgy látja, hogy románként a gyereke jobban érvényesül. Sok olyan székelyföldi család van, ahol a szülők nem tudnak rendesen beszélni románul, de a gyereket már nem tanítják magyarul. mert az túlterhelés az egy szál gyermekük számára. Ez a család már nem fog magyar könyvet vásárolni. Olyan eset is van, hogy tiszta román szülők magyar iskolába, azaz az Adyba adták a gyereküket, mert tisztelik a magyar kultúrát. És gyerekük vásárol és olvas magyar könyveket.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: A mai rohanó világban hamarabb kapnak helyet a könyvespolcon, mintsem az elménkben. Megvesszük, hogy majd elolvassuk, hogy majd gyermekeink elolvassák, felületesen olvassuk el, nem tudatosan olvassuk, nem szövegértően, nem szövegértelmezően olvassuk el stb.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A mai világ olvasóit nem lehet kizárt módon kategorizálni. Bár nagy teret hódít a digitális megjelenítés, a könyv tradicionális formátuma legyőzhetetlen, jelen pillanatig. A legtöbb sok(k)oldalú olvasó használja a digitális vonalat, számítógépes, laptopos, tabbos avagy okos telefonos változatot. De mindezt rohanva teszi, beiktatva a meló vagy böngészés hálójában. De igénye van a nyugodt olvasásnak és ezt csak a könyv formátumban tudja elérni, ágyban fekvé vagy fotelban terpeszkedve. Inkább bevállalja, hogy ha elalszik, egy könyv essen az arcába, mint egy laptop, tab vagy akár okos telefon.

TÁCSI ERIKA: Hiteles válaszadásra elindultam Temesváron és felmérést készítettem. Íme: A Bánságban a fiatal értelmiségi szülők gyerekeiknek szép kivitelű klasszikus gyerekkönyveket vásárolnak. Erre gazdag választék van a Libris könyvesboltban. Vegyes házasságokban élők esetében a magyar fél magyar könyvet vásárol a gyereknek. A diákok az előírt könyvészetet igénylik, olvassák, de ők sem nagy számban vásárolnak. Az idősebbek az unokáknak szerzik be az általuk kiválasztott könyvet. Az itteni olvasók a helyi szerkesztőség könyvtárából kölcsönöznek könyvet. A nyugdíjas klub elnöke nyugalmazott tanítónő, önkéntes könyvtáros, aki a segélyekből begyűlt könyveket kölcsönzi hiányos, szegénykedő könyvtárából az idős olvasóknak.

Temesváron és környékén a középkorú vagy idősebb nemzedék előzetes ismeretek, vagy hallomás alapján vásárol. A Reflex Kft. kiadó, a Libris könyvesbolt tulajdonosa szerint mindenkor eladható, fogyó termék volt Wass Albert, Márai Sándor, Szabó Magda, Esterházy Péter, Ugron Zsolna, Csinta Samu, Müller Péter, a klasszikus írók, költők könyvei, a hazai kortárs szerzők munkái aligha. A Nobel-

díjasok közül Kertész Imre és Herta Müller könyvei voltak keresettek.

A helyi ismert magyar szerzők románra fordított munkái is eladhatatlanok, úgy, mint a közel tíz éve polcokon porosodó EMKE füzetek, a *Korunk*, az *Erdélyi Toll* folyóiratok, a könyvek közül a *Romániai magyar évkönyv*, a *Hősök gyerekszemmel — 1848* című kötet nagyon sok példánya, a *Nőszövetség kiadványai* stb.

A helyi Bartók Béla Elméleti Líceum negyven tizedikes diákját megkérdezve: tizenketten nem vásároltak könyvet az utóbbi időben, ha igen, főleg az ajánlott magyar és román könyvészetet, főleg prózát. A diákok főleg Magyarországon vásárolnak könyvet vagy ha nem, akkor az interneten rendelnek Budapestről. Egyharmadának nem ajándékoznak könyvet, s ha igen, akkor azt a családtól, a barátoktól, vagy díjként kapják az iskolától. A diákok többsége barátaival beszél olvasmányairól, többen a szülőkkel osszák meg olvasmányélményeiket, de nagy számmal vannak azonban azok, akik senkivel nem beszélnek a könyvről..

SZŐCS KATALIN: Régen is változó volt, hogy ki, mennyit olvas. Mindig voltak olvasni és tanulni szerető emberek. Olyanok is voltak, akik ezt kevésbé a könyveken keresztül kapták meg.

Ma az elektornikus sajtó uralkodik. Ez egy lerövidített, gyors és olcsó információátadást biztosít. A fiatalság egyre kevesebb hányada olvas. A digitalizált könyvek olvasása is kisebb méretű, mint régen. A korosodó emberek még mindig többet lapozzák a könyvet.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Szomorú tapasztalataim vannak. Azt látom, hogy egyre kevesebben olvasnak. Aki egyáltalán olvas, az zömében „kultúrszennyet” fo-

gyaszt. Szomorú látni naponta, hogy például az anyaországban könyvet alig olvasnak például a vonaton, metrón, s ha mégis könyvet lapoznak, azok jelentéktelen, értéktelen könyvcímek. Nem véletlen tehát, hogy az itteni magyar szinte semmit nem tud a magyar történelemről, irodalomról, kulturáról, de a saját családi gyökereikről sem.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Úgy gondolom, hogy a mai olvasók tábora nagyon sok szempont szerint különíthető el kisebb csoportokba. A legnyilvánvalóbb talán mégis az életkor szerinti kategorizálás, melynek értelmében beszélhetünk a könnyedebb olvasmányokat igénylő tizenévesekről, akik főleg külföldi szerzők sikersorozatai iránt vonzódnak, a szintén szórakoztató könyvek, illetve a szakirodalom iránt érdeklődő középkorúakról, akiknek az olvasás munka utáni kikapcsolódást, lazítást, illetve az érdeklődési körüknek megfelelő bűvárkodást jelent és a nyugdíjasokról, akik szívesen nosztalgiaznak a klasszikus magyar irodalom, főleg erdélyi szerzők műveivel. És természetesen nem szabad megelégedezni a legfiatalabb, friss olvasókról sem, a másodikos-negyedikes kisdíjakokról, akik az írott szó élményének hatása alatt talán a legszorgalmasabban lapozgatják a könyveket. Számukra a körülöttük levő világot tükröző gyermekirodalom és az ifjúsági művek a leginkább befogadhatóbbak, a klasszikus házi olvasmányok kényszere viszont megtörheti a varázst.

DEMETER ATTILA: A legfontosabb az, hogy az emberek minél többet olvassanak, és lehetőleg színvonalas olvasmányokat, de az is köztudott, hogy a könyvválasztást számos tényező befolyásolja. A társadalmi háttér, az élmények, a műveltségi és az olvasottsági szint nagy mértékben meghatározza az olvasói igényt. Igen ám, de ugyanakkor

egy sor kulturális „csapda” is létezik, ami megnehezíti az eligazodást a könyvek világában. A könyvbarátoknak végig kell járniuk az említett csapdákkal teli utat, hogy megtalálják a sajátjukat. Éppen azért nem sorolnám külön kategóriákba az olvasókat, mert az elhatárolódás nem egyértelmű. Inkább úgy fogalmaznék, hogy léteznek szemmel is észlelhető jelenségek, tendenciák. Az viszont biztos, hogy erősen jelen van a divatszellem, a médiának, a reklámoknak jól ismert hatása. Egyre inkább előtérbe kerül az igénytelen fogyasztói szemlélet, a megfelelési kényszer, ami az öltözködésben és az olvasásban hasonlóan nyilvánul meg. Különösen a fiatalabbak esnek áldozatául e jelenségnek, hisz éppen azáltal válnak tömeggé, hogy az individualizmus kényszerképzetében élnek. Hogy a kérdés lényegére visszatérjünk, ma már mindent újraértelmeznek, az embert, a szabadságot, és magát az irodalmat. Örök dilemma például, hogy mi számít világirodalomnak, melyek a klasszikus művek, melyek a „valódi” értékek, mi számít giccsnek, és mit kell tanítani az iskolában, de szinte senki sem foglalkozik azzal, hogyan tanítsuk meg a fiatalokat gondolkodni, értékelni, okosan választani. Több olyan személyt is ismerek, akinek irigylésre méltó könyvtára van, rengeteg értékes könyvvvel, és alig-alig olvas. A másik oldalon pedig van egy olvasóréteg, amely lényegében azonos témájú vagy műfajú könyveket olvas ezerszámra, ezért nem tud kikeveredni a saját maga állította kelepceből. Olyanok is szép számmal akadnak, akik „divatos” és klasszikus műveket egyaránt olvasnak. Örömteli jelenség, hogy egyre többen érdeklődnek az erdélyi identitás és a történelem iránt, legyen az akár szépirodalmi, akár tudományos, néprajzi munka. Bár a könyvkiadás helyzete egészében nem rózsás, és az olvasók száma csökkenőben van, a jelzés egyértelmű: van igény a könyvre. Most nagy a kihívás: újra és újra meg kell szólítani az olvasót!

V.

„Erdélyben az identitás- és sorskérdések még mindig érdeklik az olvasót”

BEKE SÁNDOR: *Milyen témát-műfajt kedvel leginkább ma az erdélyi magyar olvasó? Ha lehet, az 1989 utáni egész periódusra kitérhet.*

POMOGÁTS BÉLA: Bizakodva mondhatom, hogy az úgynevezett „peremvidéken”, tehát Erdélyben, Kárpátalján, Felvidéken, Vajdaságban sokkal jobbak a tapasztalataim. A kisebbségi magyar kiadók általában tartózkodnak a súlytalan művektől, a lélekromboló kiadványoktól, és a kisebbségi magyar olvasó is biztosabb igényességgel fordul a könyvekhez. Erre vall az is, hogy az általam ismert (maradjunk most meg csupán az erdélyi olvasói kultúránál) kiadók, azok, amelyeket az imént emlegettem, nagyrészt tartózkodnak is az olcsó sikerektől. Erdélyben igen sok olyan szépirodalmi, tudományos: történelmi, irodalom- és művészettörténeti, néprajzi, szociológiai munka lát napvilágot, amely joggal tart igényt az egész magyar olvasói társadalom érdeklődésére és elismerésére. (Ehhez képest elégedetlen vagyok a magyarországi-budapesti „könyves eseményeken” tapasztaltakkal. A határokon túl működő magyar kiadók csak igen ritkán részesülnek azokban az elismerésekben, díjakban, amelyeket olykor igen kétséges színvonalon működő magyarországi kiadók zsebelnek be.) Az erdélyi szépirodalmi és tudományos munkák és persze az ezeket közre adó kiadói vállalkozások igen fontos helyet töltenek be a magyar könyvkultúrában, nem csak arról van szó, hogy méltó versenytársai a magyaror-

szági könyves céheknek, hanem talán arról is, hogy jóval kisebb pénzügyi lehetőségek birtokában érnek el a magyarországi könyvkiadás teljesítményét és értékét meghaladó eredményeket. Természetesen ennek a felismerésnek a nyomán ítélem meg és értékelem nagyra mindazt, amit a *Székelv Útkereső*, illetve az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó tesz hozzá a magyar nyelvű könyvkiadáshoz, egyáltalán nemzeti kultúránk gondozásához.

BERTHA ZOLTÁN: Először azt említeném, hogy a hetvenes években például a Sütő-, Kányádi-kötetek voltak a legkelendőbbek, meg a néprajzi, történelmi témájú könyvek, de ez egy külön könyv-, irodalom- és kultúrtörténeti hőskorszaknak tekinthető elsősorban a Kritérium Könyvkiadó jóvoltából (és a néhány további kisebb kiadó — Dacia, Albatrosz, Facla stb. — közreműködésével). Mert ezek a könyvek, még a verseskötetek is Szilágyi Domokostól Farkas Árpádig a lelket tartották a fenyegetett kisebbségi magyarok tömegeiben. A fordulat után a kánon is megváltozott, s például Magyarországon hirtelen Kovács András Ferenc, Visky András, valamivel később Orbán János Dénes is nagyon keresetté vált. De aztán meg mindenütt a sokáig elhallgatott, elfelejtett vagy ismeretlennek számító Wass Albert lett talán a legnépszerűbb, persze megint másféle olvasóközönség soraiban. Mi mindig azt mondtuk persze, hogy a teljes szellemi kultúrára kell figyelniük, és túlzott „sztárolások” helyett az összes értéket megbecsülni. Ma nyilván vegyesebb, egyenletesebb az eloszlás, a történelmi, etnográfiai témák még mindig érdekesnek számítanak, a költészet hátrébb szorult, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó sok székelv humorral foglalkozó gyűjteményes vagy művelődéstörténeti kiadványa pedig eléggé ismert és kedvelt tematikai, műfaji csoportot képez.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A klasszikusok (Mikszáth, Móra, Gárdonyi stb.) jól szerkesztett meseszövéssű történetei élményt jelentenek idősnek és fiatalnak, sokan újraolvassák őket időnként. A cselekménnyel bíró történet élhelyen van, ezzel a műfajt is meghatározva: elbeszélés, novella, regény. Ezt követi a lektűr, a könnyed, lebilincselő témájú, meseszövéssű olvasmány meg az útleírás és a tudományos-fantasztikus irodalom. A sor végére szorul a modern regény, a jelenkori líra termésének nagyja (mert amit az emberek már nem tartanak irodalomnak, költészetnek, azt nyilván nem is olvassák el). Témákat tekintve az élet-történetek, a riportok valóságvonatkozásuk miatt kerülnek élhelyre.

Kelendőek a szakkönyvek minden korban, az általános tudást hordozó lexikonok, egy- vagy többnyelvű szótárak, a helyismereti kiadványok, a gyermekirodalom.

SARÁNY ISTVÁN: Az előző kérdésre adott válaszomban erre is kitértem. Talán még annyit fűznék hozzá, hogy eleinte a korábban tiltott könyvek és a nagy klasszikusok voltak a kelendőbbek. Reneszánszukat élték a tudományos publikációk is, ma viszont ez utóbbiak — éppen az internet-hozzáférhetőség egyre elérhetőbbé válása, a virtuális könyvtárak egyre nagyobb gazdagsága és a tudományok egyre rohamosabb változása révén — mindinkább a virtuális térbe költöznek. A nyomtatott könyvnek a gyermekirodalom, a szépirodalom és a lektűr maradt.

KOZMA MÁRIA: Ennek a kérdésnek a tisztességes megválaszolása szociológiai felmérést igényel.

BENCZE MIHÁLY: A rendszerváltás után a barcasági olvasó minden magyar nyelvű könyvet megvásárolt, mert ki

volt szellemileg éheztetve az előző rendszerben. Elvártuk volna, hogy a fiatalság a történelmi múltját tisztázza, és több ilyen témájú könyvet olvasna. De furcsa helyzet alakult ki. Brassóban elszórványosodott a magyarság. Fogaras elveszítette a magyar iskoláját, még megmaradt a magyar egyháza, de ez már csak temetkezési vállalat. Ez a rákos fene egyre jobban kikezdi az egykori színtiszta magyar falvakat is. Az elvándorlás és az asszimiláció felmorzsol. Kevés magyar gyerek születik. Itt már csak sírfeliratot olvasnak, azt is a turisták. A megmaradt magyar fiatalság nyugatimádó, angolul olvas, és mindenféle virtuális világról szóló badarságot, amit a média felmagasztal. Nem kell nekik Petőfi, Ady, József Attila. Ez nem forradalmi nemzedék, McDonalds generáció, címkéket és reklámokat olvas. Manele zene dübörög a brassói kicsengetett diákok bankettjén. A csárdást már nem ismerik. Az okostelefonok világában, csak SMS, ékezet nélküli rövidített szövegtorzók társalgása, olvasása a mérvadó, a menő. A facebookon már magyarul se tudnak írni, itt is a párbeszéd románul folyik. Brassóban a magyar helytörténeti, helyi irodalmi könyveket ismerősök vásárolják, vagy szeretetből és érdeklő is őket, vagy udvariasságból. De a tömeg a szerzőktől is ajándékként várja el a könyvet. Az, aki könyvet ír, a saját költségén adja ki, és a fenti okok miatt biztos veszteséges, mert kiadását senki se támogatja. A szerző az eladás kellemetlenségeivel és megalázásával is találkozhat, olyan gyerekkori barátja, akivel együtt nőtt fel, nem veszi meg a könyvét, sőt azt is mondja, hogy engem ilyen hülyeség, amit írsz, nem érdekel. Bukarestben a diákoknak még a tanárok vásárolnak magyar nyelvű jutalomkönyvet, de itt is 50 diákból 6 diák, ha olvas magyar könyvet. Azt is lehet tapasztalni, ahol a családok jól mentették az elődök történelmi tapasztalatait, ott olvasnak könyvet. Amit lát a gyereke a családban, azt fogja ő is csi-

nálni. Erdélyi magyarok sokan jönnek fel a fővárosba egy jobb kereset miatt, de gyerekeit nem mindenki adja az itteni magyar iskolába. Magyar orvosok nagy csapata dolgozik itt a fővárosban, 1-2 gyerekes családok, de gyerekeik a Mark Twain angol nyelvű magániskolába járnak. Nem kell nekik a magyar nyelv, ők már világproletárok lesznek, angolul gondolkoznak, angolul beszélnek a szegény nagyszülőkkel. Hát ilyen finomvegyes ez a magyar nép. Kinek kell még magyar könyv? Sokat tanulhatna a magyarság a cigányságtól, ők gyerekszeretők és gyerekvállalók, anyanyelvükre megtanítták a csemetéjüket, és a fajtájuk tiszteletére, összetartozásra.

KUSZÁLIK PÉTER: A mai erdélyi vásárló olyan, mint a kismagyarországi: a kedvenceit *veszi meg* vagy azt, amit agyonreklámoznak (nagy hatása van a divatnak!).

Megveszi még a politikusok (vagy politikusfeleségek) szakácskönyveit (nagy hatása van a sznobságnak, az örökös magyar szervilizmusnak).

Vigyázat: *vásárló* és *olvasó* között számbeli eltérés van!

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A mai erdélyi magyar olvasótáborban egyre kevesebb a regény-olvasó, a rövidebb műfajokat, karcokat, novellákat, esszéket, rövid, célratoró tanulmányokat és a verseket kedvelik. Olyan írásokat, amelyeket rövid idő alatt el lehet olvasni, de élménnyel is gazdagodhatnak belőle.

SZŐCS KATALIN: Az idősebb korosztály a népünk történelmével foglalkozó könyveket kedveli inkább. A fiatalabbak — diákok, egyetemisták — inkább az önismerettel és a tananyaggal kapcsolatos könyveket vásárolják meg.

TÁCSI ERIKA: Ismét csak bánsági helyzetről, főleg a temesváiról beszélhetek.

A fent jelzett temesvári kiadó és könyvet forgalmazó Libris könyvesbolt képviselője, Makkai Zoltán szerint nagy volt az érdeklődés a marosvásárhelyi Mentor kiadó kiadványai, főleg a Wass Albert életműsorozat, illetve a csíkszeredai Pro Print kiadó kiadványai iránt.

A Bánságon a könyvek 80 százalékát internetes portálokról rendelik meg, utánvétellel, főleg a Móra Kiadó akciós ajánlataiból, de napjainkban rendszeresen igényelnek könyvet a Kriterion és a Koinónia kiadótól is.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Fülednek kedves választ szeretnél kapni, vagy realist...? Ha az utóbbit, akkor komoly intézményes szociológiai felmérésre lenne szükség...!

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Az erdélyi magyar olvasó a rendszerváltás utáni években bizonyára a korábban betiltott témák, illetve művek iránt érdeklődött. Úgy gondolom, az ilyen jellegű alkotások iránt csökkent a kereslet az elmúlt 25 év alatt, a hagyományok világába vezető és a művészeti, például építészeti kincseket feltáró könyvek viszont ma is nagyon keresettek. Műfajilag véleményem szerint a prózai alkotásoknak, regényeknek, novellás köteteknek, illetve a meseregényeknek van nagyobb keletje, de a gyermekverses könyvek iránt is van kereslet.

DEMETER ATTILA: Ha az 1989-től mostanig eltelt időszakot nézzük, egyértelmű, hogy tematikailag és műfajilag is „kinyílt” a világ, sok olyan mű is megjelenhetett, amely azelőtt évekig, évtizedekig a fiókban szomorkodott. Azt azonban nehéz megmondani, hogy az erdélyi olvasó

mit részesít előnyben, hiszen eléggé megosztott a tábor. Az bizonyos, hogy a prózai művek előnyben vannak a lírai alkotásokkal szemben, és egy kissé viaszorult a nagy klaszszikusok népszerűsége. Érezhetően előtérbe kerültek a szociográfiák, a történelmű témájú művek. Ez érthető, hisz Erdélyben az identitás- és sorskérdések még mindig érdeklik az olvasót — vagy helyesebben — még csak most foglalkoztatják igazán!

VI.

„A haszonlesés, a gyors pénzszerzés visszataszító, elriasztja a vásárlót”

BEKE SÁNDOR: Kókay György *A könyvkereskedelem Magyarországon* című művének *A magyarországi könyvkultúra kezdetei* című fejezetében megjegyzi: „Jelentősen megváltozott a könyvek ára a könyvnyomtatás elterjedése után. A mechanikusan sokszorosított könyv kéziratos elődéhez képest lényegesen olcsóbb lett, és ezáltal jóval többen engedhették meg maguknak a könyvvásárlást. Igaz, a kódex csak lassan adta át helyét az új módon előállított könyvnek. Bártfa városa 1493-ban jelentős költséggel még mindig másoltatta az antiphonalét. A nagy árkülönbséget jól jelzi, hogy Joannes Henckel, Mária királyné udvari papja 1516-ban Budán Alexander de Hales *Summa universae philosophiae* című művének 1482. évi nürnbergi kiadását már 6 forintért meg tudta vásárolni. Pelei Tamás gyulafehérvári kanonok pedig Erasmus közmondás-gyűjteményének, az *Adagiának* 1508-i kiadását — ugyancsak Budán — 1515-ben mindössze 2 forintért szerezte meg.”

Ez a középkori példa jól érzékelteti, hogy a nyomtatás elterjedése milyen jelentősen befolyásolta a könyvek árát jó irányban. Nos, Erdélyben a 2000-es évektől napjainkig azt tapasztaljuk, hogy hiába szaporodtak el a nyomdák, a könyvek ára még mindig emelkedő tendenciát mutat... Tudom, hogy a könyvterjesztésre szánt helyiség bére nagy, a könyvesboltok villany- és fűtésszámlái is „emelnek” a könyv árán.

Ön szerint még milyen faktorok nehezítik a könyv eladását?

SARÁNY ISTVÁN: Valóban sok a nyomda, s ez azt jelzi, hogy van nyomdai munka is. De nem minden nyomda alkalmas könyvnyomtatásra, nem mindenki tud szép könyvet készíteni. Ugyanis nem elegendő a könyvkészítéshez egy jobbféle síknyomógép, kellenek hozzá a megfelelő ívösszehordó, kötészeti gépek, gerincdomborító gép, prések, varró- és fűzőgépek, kell az értő kézi munka a kasírozáshoz. S mindenekelőtt kell az igényes tipográfiai munka. Sajnos — s ez nagyon sok nyomda kiadványain meglátszik — ezen a téren nagyon messze állunk még a magyarországi nyomdaktól is. Ritkán látok olyan könyvet, amelyben a szövegtükör megtervezésénél tiszteletben tartották volna az arany metszés szabályait, betartották volna a legalapvetőbb tipográfiai szabályokat, eleget tettek volna az olvashatóság legelemibb kívánalmainak. Aki ismeri az egyszerű számítógépes szövegszerkesztőt, már azt hiszi, hogy könyvet is tud csinálni. Holott nem lehet könyvet készíteni tipográfiai ismeretek nélkül. Nos, kevés nyomda tud ilyen szinten is minőséget biztosítani, mert mások nem rendelkeznek a megfelelő szakértelemmel, s ezt a szakértelmet kell megfizetni. Sajnos, a kiadók nem engedhetik meg maguknak, hogy állandó tördelőszerkesztőket foglalkoztassanak, ezért arra kényszerülnek, hogy a tördelést is elvégző nyomdák szolgáltatásait vegyék igénybe — akár drágábban is. Innen a magasabb nyomdai árak. De a nagy érvágást a kiadóknak — s végső soron az olvasóknak — maguk a könyvkereskedők ejtik az által, hogy a könyv árának akár 55-60 százalékát is bezsebelik. A támogatási rendszer — ami uralja a hazai magyar könyvpiacot — az olvasót kellene támogassa. Úgy, ahogy azt a román Nemzeti Kulturális Alap (AFCN) teszi: nemcsak a nyomdaszámlát állja, hanem más költségeket is fedez, de a támogatás fejében megszabja a könyv árát.

Amíg a finanszírozó szervezetek csak a nyomdai költségeket fizetik, nehéz előteremteni a többi költségételt.

KOZMA MÁRIA: Félrevezető az idézet, mármint az, hogy a könyvnyomtatás után a könyvek olcsóbbak lettek. Ez ugyanis nem egyszerre következett be, az ősnymtatványokban, a nyomtatott könyv „bölcsőjében” pl. még sok kézzel festett iniciálé, margódísz s hasonlóak voltak. A papír is rendkívül drága volt, a nagy nyomdák működtetése úgyszintén — itt nem beszélek az úgynevezett egyszemélyes kézisajtókról —, mert negyven, ötven, sőt száz embert (szedők, betűöntők, az ólomszedés-táblákat szétszedők és beolvasztók stb.) kellett foglalkoztatni. A tömegtermelés forradalmasító hatása sokáig szinte egyáltalán nem érvényesült, a haladás majd egy évszázadig lényegében annyi, hogy az „írást” nagyobb példányszámban terjeszti. Az „olcsóságot” inkább az jelentette, hogy sokáig értéktelenebbnek tartották, mint a kézzel írott könyveket, sőt lenézéssel kezelték, hiszen a könyvnyomtatás kezdetben hatalmas ellenállást, lebecsülő véleményt váltott ki a kéziratmásoló és kéziratárus céhek és kolostorok, könyvgyűjtők körében, de persze meg nem akadályozhatták a gép diadalútját. A kiadványok példányszáma ritkán haladta meg a 300-at (Luther Kiáltványának 5000 példányban való kinyomtatása és egy hónap alatti eladása világcsofának számított). A nyomtatott könyv még a 17. században is komoly vagyontárgyat jelentett. A 16-17. században 100-150 kötet tulajdona már jelentős magánkönyvtárnak számított. De hát ennek több könyvtárat kitevő irodalma van... A 16-17. században pl. a „könyv” nem tévesztendő össze a „népkönyvekkel” — szórólapszerű kis füzetek, naptárak, nyelvtankönyvecskék, gyakorlati gazdasági tanácsok — amelyeknek a megjelenése valóban demokratizálta a könyvkereskedést, amennyiben az

olvasni tudók megvásárolták. Ezek a kiadványok tényleg olcsók, illetve hozzáférhető áruk van, de silány papíron készülnek, kopott fadúccokkal, hibás, igénytelen szövegekkel. Majd a 18-19. század és a polgári felvilágosodás előretörése alakítja a maihoz sokban hasonlító könyvpiacot.

BERTHA ZOLTÁN: Sajnos ezt egy igen egyszerű és látványos helyzet vagy tendencia határozza meg főként: a magyar lakosság rohamos elszegényedése, elnyomorodása. A megélhetés olyan súlyos problémává vált, hogy a könyvvásárlás abszolút luxusnak számít, szinte az éhezés szörnyű helyzetébe került a magyar roncs társadalom jelentős szegmense. Akik még szeretnének könyvet venni — a művelt középosztály, a kisértelmiségi réteg tagjai —, azoknak már csakugyan nincs pénze erre, még ha fele árban vásárolhatná is őket. És nincs hova tennie, kis betonlakásokban már nem fér a könyvtől (a könyvhagyatékokat már a könyvtárak sem tudják elfogadni adományként sem), s amit felhalmozott például egy tanár a régebbi évtizedekben, szinte nincs energiája, elfáradt, még olvasni sincs ideje, egyfolytában az állásvesztéstől retteg, az egzisztenciális kínok között vergődő nyugdíjasokról nem is beszélve. A fiatalság meg tömegesen vándorol Nyugatra. A szociális tönkremenetel és lerongyolódás általános állapota szomorúságra ad okot, a kilábalás nagyon nehéz lesz, a demográfiai adatok is végtelenül lehangelőek, de ezt nincs értelme tovább részletezni. Viszont nem lehet megkerülni, és hiába az apróbb-nagyobb tervezések özöne vagy rengetege a könyvkiadás és könyvkereskedelem frontján, ha a környező társadalmi közállapotok százszor súlyosabban érintik a könyvszakma egész ügyét is, mint az esetleges belső szakszerű elképzelések akármilyen javítást célzó koncepcióinak hatása. Emlékszem, bő évtizede lehetett, erdélyi könyveket árusító standot is felállított-

tak a debreceni könyvfesztiválon, Közép-Európa leggyönyörűbb egyetemi épületében, közel a díszbejárathoz. Impozáns kínálattal. És az árusító kiadóvezető, író, terjesztő erdélyi barátaim, akik átjöttek nagy reménységgel, azt tapasztalhatták, hogy az ország második legnagyobb városában se egyetemista, se egyetemi tanár nem veszi a könyveket, az utazás többre került ide Marosvásárhelyről, mint a bevétel, hiába kapták jutányosan a helyet is a könyvbemutatóra. Ez a valóság, lehet, hogy ez évről évre valamit változik, de szerintem a lényeget illetően aligha.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A magas nyomdai árakat mesterségesen tartják fenn. Kínában, Indiában roppant olcsón képesek nyomdai munkákat végezni, és nem gyengébb minőségben, mint amit a hazai piac termel. A másik ok, ami miatt nehéz könyvet eladni, hogy a kereskedő hatalmas árréssel dolgozik, emiatt a roppant drágává tett könyvek egy részét sosem tudja eladni.

A könyvterjesztő nem tévesztheti össze saját magát az olvasóval, tehát ami őt érdekli, nem biztos, hogy nagy(obb) példányszámban elkél. Megváltozott a fiatalok olvasási szokása is. Mindemellett a szerzők és a kiadók dolgát is nehezíti, hogy nincs országos könyvterjesztői hálózat, így például csak utólag látjuk, mekkora könnyebbiséget jelentett a csíkszeredai Könyvet postán megoldás. A könyvkiadás útjából elhárultak a korábbi, cenzúra jelentette akadályok, ám ezzel nyakunkba szakadt a kétes vagy kevés értékkel bíró kéziratok kiadása, ami sok esetben csalódást okoz a könyv vásárlójának, hiszen a cím és borító meg az egyoldalú dicséretet tartalmazó ajánlás nem jelent biztos fogódzót. A lapok is mintha leszoktak volna a könyvismertetések, kritikák közléséről.

Az előállítás megnövekedett költségei a könyv árának és főleg a kereskedői haszonnak az indokolatlan emelését eredményezték. A terjesztő olyan áron teszi a pultra a könyvet, hogy az ő haszna messze meghaladja a szerző és a kiadó munkájának pénzben kifejezhető értékét. Ezzel annyira megdrágítja a könyvet, hogy szinte eladhatatlanná válik, mégis azon panaszkodnak egyes terjesztők, hogy senki nem akar könyvet vásárolni... A haszonlesés, a gyors pénz-szerzés visszataszító, elriasztja a vásárlót, a kialakult helyzet pedig már szinte tarthatatlan. Ám a könyves szakma, ha túlélésre rendezkedik be, nem teljesítheti feladatát.

BENCZE MIHÁLY: A fenti érvek nemcsak Erdélyre, de Bukarestre is érvényesek. Sajnos szembe kell nézni azzal, hogy a tanügy így ebben a formájában állami butító intézmény. A média elnevelte a társadalmat, reklámokkal eteti, virtuális világba kergeti. És az új templomokba hajtja vásárolni. A pénz lett az Isten, és az óriási bevásárló központok lettek a mai modern templomok. Ezekben a központokban angol nyelvű zagyvaságok vásárolhatók, persze modern, tetszetős könyvként kivitelezve. Könyv helyett 16 négyzetméteres TV-t vásárolnak az emberek, hogy egy üveg sörrel legyen mi előtt bambuljanak. De itt a fővárosban látni olyan időseket, és fiatalokat is, akik a metrón, villamoson, buszon, trolin, ha kapnak egy ülőhelyet, előveszik a könyvet és olvasnak. Tehát valami reménysége lehet a könyvkiadásnak.

SZŐCS KATALIN: A gyors információáramlásban a kisebb szövegek olvasása részesül előnyben. Egyre kevesebben olvasnak könyvet. A gazdasági tényezők — papír, áram, fűtés ára — nehezítik a könyv eladását, mind a nyomtatás, mind az eladás során.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Az én, a mi fizetésünk nem engedi meg, hogy ugyanannyit áldozzunk a könyvre, mint régen. Többségünk vásárlóereje igencsak megcsappant...! Mondjam, hogy mi lehetne a megoldás...?!

KUSZÁLIK PÉTER: A könyv drága, a nyugdíj meg kicsi.

Más faktor?

Az érdeklődés csökkenése vagy az érdektelenség növekedése. A kettő ugyanaz, melyiket mondjam?

TAR KÁROLY: Miért drága a könyv? A könyvnyomtatás ára függ a kiadott mű példányszámától? Miért nem kifizetődő a könyvgyártás? Miért nem lehetséges eladható áron könyvet támogatás nélkül megjelentetni? — kérdések, amelyekre nehéz válaszolni. Tény az, hogy a kiadók a támogatás mértékétől függnek. Egyébként szabadok, nem áll fölöttük cenzúra. Éppen csak ki vannak szolgáltatva a támogató(k)nak. Pályázhatnak és ha nyernek, az még nem biztos, hogy hasznukra válik. Az egyszerű ember hajlik rá, hogy a kiadók fölötti atyai gondoskodás helyett a réges-régi módon, tehát a kiadók saját felelősségükre adjanak ki műveket. Feltehetően így kevesebb, de értékesíthető könyvek és könyvsorozatok születnének. De az is lehetséges, hogy csődbe menne minden kiadó. Mert ma már egyre kevesebb az olvasó, és még ennél is kevesebben vásárolnak könyvet. Mi a megoldás? Azt hiszem, a korszerűsödés folyamatában, amely ma már elkezdődött az elektronikus könyvtárak ingyenességével, eljön annak az ideje, hogy ne a papír alapú könyvek dominálják a könyvpiacot, hanem a jóval olcsóbb elektronikai felszereltséggel készült irodalmi és egyéb szövegterjesztés.

Ma a könyv árának kiszámításakor a kiadók a szerkesztési, a szöveggondozási és adminisztratív munkán kívül a nyomdai munkát (a papír ára+nyomás+fűzés/kötés) és a terjesztést számítják. A szerzői díjat is persze, de csak úgy mellékesen. Ezzel összefüggésben a könyv példányszáma csak akkor jön számításba, ha az író szerződésben kikötöten százalékot kap minden eladott könyvéből.

A kiadói és a nyomdai munkák díja, minél nagyobb a példányszám, annál kisebb egy könyvre számítva. Így volt ez a régi felszereltségű nyomdák esetében. De nem a korszerű gépekkel működő nyomdáknak, ahol gombnyomásra, a megrendelő igényeinek megfelelően akár egyetlen példányszámot nyomtathatnak. A második példányszám árába számított előkészítői munkabér tiszta haszon. Még csak meg sem kell nyomni még egyszer az elektronikus könyvnyomtató vezérlőgombját. Ezért aztán a kiadó és a nyomda érdeke, hogy minél nagyobb példányszámban készüljön a könyv.

Láttam már olyat, hogy valaki olyan megfizethető könyvet rendelt és kapott az Egyesült Államokból, amit kérésére nyomtattak egyetlen példányban. Bízom abban, hogy ez lesz a jövőben. Feltehetően akkor, amikor a papír alapú könyvek helyét átveszik az elektronikus módon tárolt szövegek, amelyek könyvtári mennyiségben tárolhatók már ma is, bársonyos tapintású és lapozható, a betűk nagyságát tetszés szerint nagyítható e-könyveinkben. Gyorsuló életünkben ehhez már csak évek, legfentebb egy évtized további rohamos korszerűsítés szükséges a könyvkészítésben is.

Három évtizeddel ezelőtt írtam egyik egypercesemben:

Ismételten felszólítjuk a lakosságot, hogy mátol kezdődően mindenkinék kötelessége annyi verset, regényt és más rövidebb műfajú írást alkotnia, amennyivel a saját maga szükségletét megfelelően kielégítheti.

Azok, akik a kelletténél többet írnak, kötelesek a kiadóknak beszállítani a fölösleget, hogy azt a megszokott módon nyomtatott könyvek formájában, idejében és folyamatosan eljuttathassák az orvosi igazolvánnyal rendelkező betegekhez és a csökkent képességű írástudókhoz.

Akciónk jelmondata:

AZ IRODALOM ÚGY KELL, MINT A FALAT KENYÉR!

A jövőben szigorúan felelősségre vonják mindazokat, akik könyv nélkül élnek vagy könyveket titkolnak.

A plagizálás továbbra is szigorúan tilos!

Az *Ághegy* — a skandináviai magyar irodalmi és művészeti — és a *Magyar Liget* — skandináviai magyar családok lapja — mellett könyvsorozatot indítottam *Ághegy Könyvek* címmel. Közel félszáz skandináviai magyar szerző könyvét sikerült, igaz kis példányszámban, kihozunk. Az olvasószerkesztő munkán kívül az elektronikus szerkesztést és tördelést is többnyire magam végeztem ellenszolgáltatás nélkül s adtam nyomdába készen. A nyomtatás költségét a szerző(k) állták. Ugyanígy jártam el az *Ághegy* tíz vaskos kötetbe tördelt 50 számával és a családi lap negyedévenként megjelentetett számaival is. Svédországban megfizethetetlen a nyomdai munka. Budapesten és Kolozsváron találtam nyomdára. Így az *Ághegy* 650-750 oldalas nyomtatott kötetait olvasóink 100-125 koronáért kapták. Meddig lehet ezt csinálni? Ha nem kaptunk volna némi magyarországi és a

Svédországi Magyarok Szövetsége tagjaként az általam alapított Ághegy-Liget Baráti társaságnak kiutalt, összesen 30-50 példány nyomtatására elegendő támogatást, az Ághegynek ma nem volna csak elektronikus változata. Az idén be kellett látnom, hogy egy ember ereje nem elegendő két lap munkájának elvégzésére, a nyomtatás pedig nem oldható meg kolduspénzből. A kultúra, és ezen belül a magyar kultúra Svédországban is pénzbe kerül. Támogatás nélkül a gazdagnak minősített svédországi magyarok sem lehetnek meg, pedig anyanyelvük és hagyományaik ugyanúgy közérdek, mint az anyaországban, a Kárpát-medencében. Megkockáztatom, hogy az itt élő, egykor kitántorgott és a mai munkavállalók felkészültségük, nyelvismeretük, egyszóval műveltségük révén nem kevesebbek, mint a világ bármelyik részén élő magyarok. Talán még többek is. Olyanok, akiknek éltetése, erejük gyarapítása, hídszerepük hasznossága miatt megérdemelné az anyaország erkölcsi és anyagi támogatást is. Ehhez évek óta javaslom: szemléletváltásra lenne szükség. Kezdhetnénk ezt a magyarok földrajzi helyzetének jövőbe mutató, a jelenleginél használhatóbb megnevezésével.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A könyv árát befolyásoló faktorok között meg kell említeni a szellemi és a kivitelezési minőségnek aspektusait, amikor egy Coelho-kötet előállításának és piacra dobásának költségei egy celeb könyv kiadásának anyagi szintjén van, csak az utóbbi a pletykapiac miatt keresettebb, így az árát megemelik, amikor szellemi értéke a zérót közelíti, de ennek ellenére emeli a piaci árat, így nehezebb a valódi értékeket eladni.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Úgy gondolom, hogy a piaci helyzet is fontos szerepet játszik abban, hogy sokszor

nehezen megy a könyvek értékesítése. Egyrészt a széles kínálat, másrészt a gyenge vásárerő miatt maradhatnak az eladásra kínált kiadványok hosszú ideig a könyvesboltok polcain. Ma már sokan inkább csak ajándékozás céljából engedhetik meg maguknak a könyvvásárlást, saját használatra kevésbé vesznek könyveket, így míg bizonyos időszakokban, karácsony táján, ballagáskor fellendülhet a kereslet, az év többi részében többnyire „szélcsend” van.

DEMETER ATIILA: Két alapvető gond van. Az egyik az olvasó szemléletmódjából, anyagi helyzetéből vagy olvasói minőségéből ered. Viszonylag kevesen vannak, akik igényes olvasmányra vágnak. Ha pedig megtalálják a „kedvencüket”, nem biztos, hogy elérhető áron megkaphatják azt. Persze könnyen érvelhetünk amellett, hogy egy szenvedélyes olvasónak nem számít az ár, a valóság az, hogy nem mindenki látja ezt egyformán, és szinte mindenki más helyzetben van. Azt sem kell elfelednünk, hogy az on-line irodalom és az elektronikus olvasókönyvek léte is nehezíti a hagyományos könyvek eladását. Nem elhanyagolható azoknak a száma, akik szinte minden információt az internetről szereznek, tehát inkább csak tájékozási jelleggel olvasnak. Ezek az „olvasók” sohasem olvasnak végig egy könyvet, róluk biztosra vehető, hogy nem vásárolnak. Számuk pedig egyre nő. A másik gond éppen a gazdasági berendezkedés mikéntje. Ahogy a kérdés előtti felvezetőből is kitűnik, hiába szaporodtak el a nyomdák, az árak nem csökkentek, sőt! A csapdából nehéz lesz kijutni, mert a kultúrát nálunk általában mostohagyerekként kezelik. Legyünk őszinték: hányan vannak (tisztelet a kevés kivételnek!), akiket valóban foglalkoztat a kultúra, a könyvek sorsa? Miközben irtatlan nagy pénzek folynak be és folynak el különféle ágazatokban, a könyv- vagy lapkiadás profitja sokkal jelentéktel-

nebb, ennél fogva nem sok olyan embert érdekel, aki valóban „helyzetben” van. Ezt jó néhány évvel ezelőtt magam is többször megtapasztaltam, amikor egy tartalmilag színvonalas gyereklapot próbáltunk életben tartani szinte minden támogatás nélkül — néhány évig sikerült is, aztán fel kellett adnunk. Komoly és rendszeres támogatottság nélkül nagyon nehéz eredményes munkát végezni ebben az ágazatban...

VII.

„A legnagyobb válság a fejekben van”

S

„Csak azt reklámozzák, ami valamilyen szempontból érdekükhöz fűződik”

BEKE SÁNDOR: *A gazdasági válság és a mass media jelenléte mindennapi életünkben mennyiben befolyásolja a könyvforgalmat?*

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az erdélyi magyar könyvvásárló és olvasó anyagi helyzetének folyamatos romlása mindenképpen látszik, kitűnik, már csak az eladott könyvek számából is. Furcsa melegség, hogy kevesebb pénzből éppen a szellemi táplálékról mond le az olvasó.

A lapok, újságok még pár évvel ezelőtt is felvállalták a frissen megjelent könyvek népszerűsítését. Ma már ez nem így van. Csak azt reklámozzák, ami valamilyen szempontból érdekükhöz fűződik. Azt aztán nagyon... Vannak szerzők, akiknek neve kiszorult ezekből az ajánlásokból. Mintha nem képviselnék a hazai szellemi-tudományos életet. Nagy reklámkampányokkal hatnak oda, hogy egy-egy kétes értékű, silány minőségű kiadványt nagy példányszámban eladjanak. Nem korrekt sem a szerzőt, sem az olvasót tekintve: mindkettőt becsapják. A jó példák száma meg sem közelíti a rosszakét. Kiadók közt is néha elvtelen vetélkedés folyik, hogy a szerzőkről ne is beszéljünk. Persze minden korban voltak divatos, ma meg azzá tett szerzők, de ha ezt a korábbi évtizedek vagy az évszázados erdélyi hagyományok távlatából nézzük, bizony szégyellnünk kell néha magunkat. Nem melegség erre az sem, hogy a piac, a pénz diktál.

A gazdasági válságnak nevezett jelenségről ma már minden ép eszű ember tudja, hogy mesterségesen létrehozott helyzet volt, azzal a céllal, hogy valakik nagyot veszítsenek és valakik nagyot nyerjenek, illetve a közembert beállítsák abba a mókuskerékbe, ami a szinte napról napra való éleést jelenti. Tehát az előre kiszámított hatásoknak annyi következménye volt, hogy a tömeg megrémült és igyekezett kevesebbet költeni. A Maslow-piramis szükséglettrangsorolásából sejthető volt, hogy az élelmiszerek vásárlása nem csökken, a könyveké viszont meredeken.

A sajtó egy-egy kiadványt okkal vagy éppen ok nélkül felmagasztal, kiragadva a sok kiadvány közül, aztán azok eladási mutatói jelentősen megjavulnak. Vannak viszont olyan könyvek, melyek szerzőik, témáik miatt egy sornyi, mondatnyi figyelmet sem kaphatnak a médiában, és az elmúlt időszak konkrét példáiból is tudhatja az olvasó, hogy ez felső (szerkesztői, tulajdonosi stb.) parancsra történik. Tehát ezt a sajtóbeli ajánlást, figyelmet sem kell túl komolyan vennie az olvasónak... Amit túlbuzgó módon dicsérnek, az feltűnő, és el kell messzi kerülni, amit szidnak, azt azért érdemes megvásárolni, mert ha annyira nem tetszik valakinek, akkor már érdekes lehet.

BERTHA ZOLTÁN: Az előbb éppen ezt próbáltam ecsetelni, a gazdasági, anyagi válság terjedését, a másik szemponthoz pedig annyit, hogy az internet valóban elvonja a figyelmet a könyvekről. Diákok, egyetemisták is inkább az internetről olvassák a kötelező olvasmányokat is, minthogy könyvet vennének a kezükbe. Hiba unszolom őket, hogy ha egy tanulmánykötetet megnéznék, abból sokkal jobban tájékozódhatnak egy-egy tématerületről, mert nemcsak a kijelölt szakaszt látják, hanem a téma egész környezetéről is benyomásokat szerezhetnek. Magát a kultúra

levegőjét szívhatnák magukba a könyvek által. Ez éltető légkör, és mégsem élnek vele. De hiszen nekik sincs hova tenni otthon a könyvet, a nyugdíjas szüleik pedig még a vil-lanszámlát se tudják kifizetni. Volt olyan szakdolgozóm, aki a témájába vágó akkor egyetlen legfontosabb szakkönyvet, amely pontosan abban az időben frissen jelent meg és kiváló újdonságnak számított, még leárazva sem vette meg, még emlékebe se igyekezett beszerezni. Érdektelenség, közöny egyik oldalon, viszont látom az állandó mobiltelefonálgatásokat, elektronikus levelezéseket, facebookozásokat másfelől. Arra hogyan jut pénz? Meg lelkes aktivitás? A hatalmas információáradat is valamiképpen lassan a csömörig juttatja az embereket. Az, hogy egy könyv másféle minőség, keveseket izgat, úgy érzik, az abban rejlő — és számukra esetleg leegyszerűsítve hasznosítható legfontosabb — üzenetek másféleképpen, a számítógépen is gyorsan elérhetőek. Mert mindent gyorsan, kapkodva kell végezni, mindenütt az elviselhetetlen bürokrácia, az adminisztráció duzzadt fel, a humaniórakkal foglalkozó diáknak is egyfolytában a tantárgyai kódját, kreditjeit kell számolgatni olvasás helyett, szóval tényleg nincs már lehetőség elmélyülni a hagyományos könyvek világában. Kivételek lehetnek, de általában mégis ezeket a jelenségeket érzem legnyilvánvalóbbaknak.

SARÁNY ISTVÁN: A gazdasági válság hál' Istennek lassan véget ért — még akkor is, ha ez a Székelyföldről nem úgy látszik. Ha gonosz lennék, azt mondanám, hogy itt nem volt gazdasági válság, mert nem volt ami válságba kerüljön. Ha a média jelenlétét vizsgáljuk, előbb fel kell tennünk a kérdést, hogy mit nevezünk médiának? Ha azt nézzük, hogy az emberek zöme milyen információkra vevő, megállapíthatjuk, hogy a számunkra érdekes közönség körében a

magyar kereskedelmi adók a legnézettebbek, s ezek nem magas kultúrát népszerűsítene, hanem a celebekről ontják a híreket. Szomszédjaink többet tudnak a magyar bulvár-történetekről, mint a belpolitikai helyzetről, a *Barátok közt* vagy a *Budapest éjjel-nappal* szereplőivel jobban azonosulnak, mint bármi mással. Azt is mondhatnánk, hogy a Kárpát-medence magyarsága egyesült a virtuális térben, s egyre kevésbé érti — de talán nem is érdekli! —, mi történik vele a valós életben. Nos, ez a média egyik fele. A másik a közösségi média, amely szerkesztetlen tartalmával ugyancsak egy virtuális világot teremtett, s ennek a világnak sincs köze a valósághoz. Mindezeket egybevetve: a szegénység nem kedvez a könyvforgalomnak, s nem kedvez a tévé és a közösségi média sem, mert elvonja az embert a könyv által kínált tartalmak böngészésétől.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: A gazdasági válság fokozottan sújtja a könyvforgalmat, mert amikor a betevő falat, az energiaárak stb. elviszi az emberek jövedelmének nagy részét, nem áldoznak a könyvre.

Persze mindig akad néhány megszállott ember, aki inkább kevesebbet fogyaszt, de könyvet is vesz. A gond ott van, hogy a jelentős jövedelemmel rendelkezők nagy része — tisztelet a kivételnek — inkább áldoz új autójára, új és nagyobb házára, értéktelen „divatos” dolgokra, mint a kultúra értékeire.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Gazdasági válság hol van, hol nincs..., mass media viszont mindenkor, mindenhol, mindenkinél jelen van.

Főleg az elektronikusnak hódolunk. A TV-nek, PC-nek, tabletnek, okos telefonnak van múzsa...?! Többségünket ez a Nevesincs múzsa csókolt homlokon...

BENCZE MIHÁLY: Az előbb már részben válaszoltam erre. A TV nem a könyvet reklámozza, hanem a sört. A TV nem az értelmes embert reklámozza, hanem azt, aki a foci pályán üvöltözik. Nem azt a diákot reklámozza, aki jól tanul, hanem azt, aki tekereg, és szembeköpi a tanárt. Egy ilyen fordított világban mi a kiút?

KUSZÁLIK PÉTER: Az újságeladás is csökkent! Marosvásárhelyen nemcsak könyvüzleteket zártak be, hanem újságos bódékat is. (Nyílnak meg újak is, de hogy meddig élnek, azt nem lehet megjósolni.)

Az olvasókat a tévé és az internet szoktatja le az olvasásról (szociológusok a megmondhatóí, hogy mely vidékeken milyen mértékben).

Egy könyv ára = egy havi kábeltévé-előfizetés.

SZŐCS KATALIN: Az életkörülmények karcsúsodása legalább annyira fékezi a könyvvásárlást, mind az információk agyat beborító felhője.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A gazdasági válság az élet minden területén nyomot hagyott és nyomot hagy. Kevesebb lett a bevétel, a kiadást kétszer is újra gondolta mindenki. Aki csak magát az időtöltő olvasást tartotta és tarja szem előtt, annak jó a reklám, a bulvársajtó. Így ez egyre nagyobb teret hódít, holott a média szerepe az információ futtatása, a hírek, a közszolgálat és természetesen a reklámozás, s azt is tudjuk, hogy ezen a téren kik a főszereplők.

TÁCSI ERIKA: A mass mediának nagyon nagy szerepe van, az írott vagy elektronikus sajtó tájékoztat, felhívja a figyelmet, ha könyvet reklámoz, s akkor ez pozitívan befolyásolja a könyvforgalmat.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Mint már említettem, a gazdasági válság mindenképpen kedvezőtlenül hat a vásárlóerőre. Éppen ezért a médiának fontos szerepe lehet bizonyos kiadványok népszerűsítésében. Ez a válogatás felelősségét, azt az elkötelezettséget is jelenti, hogy üzleti érdekek nélkül kínáljon a média képviselője igényes olvasmányt, tehát a médiacsatorna ne egyszerű reklámfelületként, hanem iránytűként szolgáljon a könyváradatban.

DEMETER ATTILA: A gazdasági válságot gyakran emlegetik, valósággal átszövi életünket már 5-6 éve. Szinte mindenki gazdasági-pénzügyi válságról beszél, pedig a legnagyobb válság a fejekben van. Hamvas Béla többször is megfogalmazta műveiben, hogy állandóan válság van és lesz, az idők végezetéig, ha úgy tetszik. Én azt látom, hogy az erkölcsi, az érték- és identitásválság korunk legnagyobb veszedelme, ezért tud a gazdasági válságnak nevezett folyamat ekkora károkat okozni. A mass media csak mélyíti ezt a válságot. Az eluralkodó szellemi igénytelenség, az arcatalanság, a semmit mondás és az állandó szenzáció- és félelemkeltés bőven megteszi hatását. A könyvforgalom pedig — bár közvetett módon — erősen függ e szomorú jelenség következményeitől. Egyre több a „tömegember” és kevés a valódi egyéniség. Én mégis szeretném hinni, hogy a hanyatlás megáll. A könyvkiadók nem kis erőfeszítést tesznek azért, hogy e folyamatot ellensúlyozni tudják, remélem, lesz is sikerük ebben. Az idő most nem a könyveknek dolgozik. Folyamatos az elszegényedés, lassan a könyv is luxuscikknek számít, manapság már nem mindenki számára elérhető. Ez nagy baj.

VIII.

„Erdélyi könyvkultúránk Európa szintű”

BEKE SÁNDOR: *Az 1989-es fordulat utáni erdélyi magyar könyvkultúránk mennyire lépte át az országhatárokat, Európa, esetleg a többi kontinens felé?*

BERTHA ZOLTÁN: Elvileg mindenfelé eljuthatnak a könyvek, gyakorlatilag nehézkesen, szórványosan, esetlegesen történik ez. Nemhogy Erdélyen kívül más országokba, de mondjuk még Sepsiszentgyörgyről Nagyváradra (és viszont) sem viszik el a könyveket. Tehát egy országon vagy tájegységen belül sem vagy alig lehet megszerezni a kiadványokat. Minden kiadónak van külön katalógusa, de az együttes, egységes, összefogott terjesztés csak szinte néhány ember erőn felüli törekvésének arányában működik. Megint csak interneten böngészve lehet egyáltalán tudomást szerezni a kínálatról, s úgy utánamenni egy-egy könyvnek. Régen elmúlt az idő, amikor akár egy-egy könyvesboltban a teljes paletta áttekinthető volt. A kiadók külön könyves hálózatot szerveznek, s így aki nagyon figyelmes, célzottan és egyesével járhat utána a kívánt kiadványnak. Ez egyébként jellemző az összes határon túli magyar területre, de az egész Kárpát-medencére is. A valódi magyar állami feladat egy hatalmas árusítóhely létrehozása lehetne, ahova kötelező lenne minden könyvből beküldeni (mint az Országos Széchényi Könyvtárba a kötelezpéldányokat), s ott lehetne az érdeklődőnek akármit beszerezni. De tudom, vannak kiadványok, amelyeknek még például ISBN számuk sincs, vagy aki megjelentette, nem küld belőle még az OSZK-ba sem. A hivatásos kiadókon kívül sok egyéb fajta intéz-

ménytípus ad ki könyvet (múzeumok, egyetemek, színházak, egyesületek, társaságok stb.), nagyon keserves a számontartás is. A könyvtáraknak küldött központi ajánlójegyzék (az *Új Könyvek* listája) sem lehet már teljes. Vagyis amikor végeredményben virágzik a könyvkiadás, mert a közétett tételek számát tekintve hatalmas kínálat keletkezett, azonközben a színes kavalkád inkább áttekinthetetlennek és kaotikusnak bizonyul. Egyébként Erdélyre is jellemző, ami az egész magyar nyelvterületre: tulajdonképpen óriási resztanciát kell a friss termés közreadásával egyidejűleg felszámolni, tehát az időrétegek egymásra halmozódása miatt rengeteg a pótolnivaló. A magyar kultúra megszakított történelmi folytonossága miatt (a diktatorikus elnyomás fél évszázada után) most mindent, amit annak idején nem lehetett publikálni, újra elő kell venni és közkinccsá tenni, a szabad szellemi közeg kívánalmainak megfelelően az eltiltott, az elhallgatott, az elfelejtett művek rengetegét kell nyilvánosságra hozni, közben folyamatosan klasszikusokat, világkultúrát közvetíteni, és a jelenkor fejleményeit is nyomon követni. Ez a megtöbbszörözött, összetorlódott feladat meghaladja a kultúrateremtő és -fenntartó szellemi elit erejét, noha az ilyen hősies erőfeszítések özőnére meg történelmi szükség van. Ez is a kommunizmus átka, hogy nemcsak valóságos idejének az életlehetőségeit korlátozta, nemcsak akkor végezte pusztító munkáját, hanem az utóidők helyreállítási tevékenységét is nehezíti, már csak azzal, hogy tatárjárásszerűen letarolta legalább a fél magyar kultúrát, s aztán itt hagyta a leszegényedett nemzetre a vákuumot. Csak a cenzúrázott klasszikusok szövegeinek restaurálása hatalmas erőfeszítést igényel. Egy szerves kultúra kontinuitását nem lehet következmények nélkül széjjeltépni; most ennek a keserű levét isszuk még mindig.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Nem annyira, mint gondoltuk, reméltük valamikor. Egyrészt a gazdasági helyzet, a folyamatos pénzszűke állapot határolta be a lehetőségeket. Ez többek közt azt is jelenti, hogy egy kiadandó könyv tervezésekor igyekszik a kiadó minél kevesebbet költeni rá (elmaradnak pl. a színes illusztrációk, a kemény tábla, a védőborító stb.), mert a drága könyv sosem volt kelendő hazánkban. Tehát jó minőségű könyvként kevés kiadvány indulhatott egy ilyen versenyen a határokon túl, bár a hazai kiadók is képesek lennének szép könyveket tervezni és nyomtatni.

Másrészt témáik miatt is háttérbe szorulnak, hiszen a hazai könyvek többsége hazai helyzetről, állapotokról szól, és az erdélyi magyar probléma egész Európában régóta olyan, mint a kísértet. Tehát bármely nyelvre lefordítva a mi történelmi panaszainkat, a közösségeinket ért igazságtalanságokat senki nem fogja hatalmas lelkesedéssel olvasni...

Kevés kivételtől eltekintve a hazai könyvtermés nem lett kapós sem az anyaországban, sem földrészünk más államaiban az utóbbi negyedszázadban. Európát tekintve nagy hátránnyal kell számolnunk, ugyanis egy-egy jó kézirat, megjelentetett könyv lefordítása — esetleg több nyelvre is — annyira költséges, hogy se a kiadók, se a szerzők nem vállalják. Mindez hátránnyként jelentkezik, mert nem mindegy, hogy egy kiadványt egymillió erdélyi magyarnak, vagy több tízmillió olvasónak kínálnak-e.

BENCZE MIHÁLY: Az erdélyi könyvkultúránk Európa szintű. Úgy tartalomban, mint kivitelezésben. Csak egy baj van: Európát nem érdekli az erdélyi magyar ember sorsa, múltja, kultúrája, szellemi terméke. Őt az érdekli, hogy az erdélyi magyar hagyja el szülőföldjét, telepedjen le egy nyugati államban, és legyen modern rabszolga, minél hamarabb felejtse el az anyanyelvét. A földkerekségen élő magya-

rok ellenben szívesen vásárolnak magyar nyelvű könyvet, jobban értékelik, mint a hazai virtuális vevők.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Igen, átlépi, de, hogy nagy kitörés ezen a téren nincs, az biztos!

KUSZÁLIK PÉTER: Még Budapesten se figyelnek az erdélyi könyvekre. München? London? — Ne vicceljünk.

KOZMA MÁRIA: Adatok nélkül erre nem tudok válaszolni.

SARÁNY ISTVÁN: A könyvkultúra — véleményem szerint — viszonylag egységes volt, sőt, az olvasási szokások is hasonlóak voltak. A különbségek inkább a könyvek minőségéből adódtak, ugyanis a nyolcvanas évek végén készült hazai könyveket olyan silány papírra nyomták, hogy azok a könyvek már nem voltak ember elejébe valók. Annak idején örvendtünk azoknak is, s ennek az örömnak a hozadéka az volt, hogy megelégedtünk a ponyva minőségű könyvekkel, miközben Magyarországon a nyomdák és a kiadói igény felzárkózott a nyugati lehetőségekhez, irányzatokhoz. Lassan-lassan itt is megjelentek igényes munka végzésére képes nyomdák, s ez hozta magával a szebb, piacosabb könyvek megjelenését is. A baj inkább a támogatáspolitikának betudható tartalmi egyszínűséggel van...

SZŐCS KATALIN: A kevés információm szerint kultúránkat inkább a fordítások képviselik.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A '89-es fordulat után, a könyvkultúrában volt egy visszaesés, eltűntek a jelen időben megírt diktatúraellenes írások. A múlt időben leírt történetek nagyon érdekesek kellett legyenek, hogy fussanak a pia-

con. Jött egy stagnálás, aminek az volt pozitív töltete, hogy szerkesztők, kiadók a minőség felé fordultak, ahol nemcsak a „csomagolás” számított, erre megjelentek az érdeklődők is. Ezekből telíteni a szűz piacot még a mai napig is érény. Az „ez az író eddig hol volt?” mozgalom sokat segített a külföldi piacokon, itt természetesen a magyarulterületeket értjük. Ezt sok kiadó észlelte és elkezdődött a tehetség feltérképezése, a sorozatok, az antológiák világa, amit külföldön is igényeltek, igényelnek.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Úgy gondolom, hogy a rendszerváltás után sikerült új tereket meghódítani az erdélyi magyar könyvkultúrának, egyrészt a fordításoknak, másrészt az országhatárokon túl, esetleg más kontinenseken — Amerikában, Ausztráliában — élő magyar közösségek érdeklődésének, nyitottságának köszönhetően.

DEMETÉR ATTILA: A változás után az erdélyi magyar könyvek gyorsan „kiléptek a porondra”, elsősorban Magyarországon volt sikerük, mint ahogy az természetes is. Később, ahogy az internet kezdett teret nyerni, Európa más országaiban, majd a tengeren túl is egyre jobban megismerhették az erdélyi írókat, költőket. A ma sokat vitatott internet rendkívül hasznos volt abban, hogy a legtávolabbi területekre is eljussanak az erdélyi magyar művek. A világháló ebből a szempontból tényleg forradalmi lehetőségeket kínált! Az emigrációban élő magyarok nagy része (nemcsak az erdélyi származásúak) figyelemmel kísérte az erdélyi irodalmat, és ugyanezt teszi ma is. Több olyan külföldön élő ismerősöm is van, aki a világhálón napi rendszerességgel követi a kulturális eseményeket, könyvbemutatókat, s ha teheti, megvásárolja vagy megrendeli a rendelkezésére álló könyveket.

IX.

„Ki lehet hivatásos könyvkereskedő?”

BEKE SÁNDOR: A *Székely Útkereső* — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2007, Székelyudvarhely) sajtótörténeti jellegű könyvben jegyeztem meg az 1990 és 1999 között megjelent folyóirat terjesztését ismertetve: „A *Székely Útkereső* többnyire magánterjesztők révén jutott az olvasókhoz Erdélyben, a Partiumban és Bánság kisebb-nagyobb településein. A folyóiratot Székelyudvarhelyen a Hídfő Kft., a csíkszeredai Alutus Kft., Orion Kisvállalat és Zenit Rt. pedig országszerte terjesztette. Besegítettek történelmi egyházaink lelkészei is, akik szívvel-lélekkel forgalmazták lapszámainkat”.

Folyóiratot, napilapot, vagy bármely más sajtóterméket természetesen sokkal könnyebben kezel a terjesztő. A könyv viszont terjedelménél, súlyánál fogva, és egyébként is különb „szellemi kategória révén” aligha terjeszthető folyóiratként. Különleges szellemi aura-köntös veszi körül, helyiséget, könyvesboltot, kellemes küllemű polcot, vagy elegánsan, bársonnyal, vagy más tetszetős anyaggal leterített asztalt igényel találásakor-terjesztésekor. Nem is beszélve arról, hogy ami talán még a legfontosabb: általános műveltséggel rendelkező eladót igényel, talán olyant, mint amilyenről a már korábban is említett Kókay György *A könyvkereskedelem Magyarországon* című könyvében ír a XVIII. századi könyvforgalmazásról és az 1772-es évben e szakmát folytató személyek feltételeiről: „Hatévi tanulóidőhöz, négyévi gyakorlathoz és megfelelő nyelvtudáshoz, valamint bizonyos pénzalaphoz kötötte a könyvkereskedői szakma művelését. ... A rendelet nem korlátozta a könyvkereskedők

számát, de annak a kívánságának adott kifejezést, hogy a szükségesnél többen ne legyenek. E rendelkezésből az egész 1848 előtti időszakban, a privilégiumok fennállásáig inkább az előbbi mondat második felét tartották szem előtt, s ezáltal a céhbeli vetélytársak befolyására, mégiscsak a korlátozásra törekedtek. A könyvkereskedők jogai közé tartozott bármilyen, nem tiltott, kötött vagy kötetlen könyvvel kereskedni és könyvet nyomtatni is. Ugyanakkor megtiltották a jogosulatlanoknak falvakban és városokban egyaránt a könyvekkel való kereskedést. ... Az idegen könyvkereskedőknek azt írta elő a rendelkezés, hogy csak a vásárok idején árulhatnak, a megmaradt könyveket pedig el kellett szállítaniuk más városba és külföldre.

A rendelkezés a könyvkereskedés és antikvárium nyitását engedélyhez kötötte. Az engedélyek számát ugyan az ígénytől tette függővé, de kifejezte azt az elvárását, hogy számuk inkább csökkenjen, mint szükségtelenül szaporodjék. Míg a könyvkereskedő egyaránt kereskedhetett régi és új, kötött és kötetlen, hazai és külföldi könyvekkel, továbbá kiadói jogokkal is rendelkezett, addig az antikvárius kizárólag régi és bekötött könyveket árusíthatott, kiadói jogai nem voltak. A szerzők saját kiadású műveiket otthon árulhatták.

Noha e rendelet részben előrelépés volt, hiszen az állandó, hivatásos könyvkereskedők érdekeit és jogait törekedett biztosítani, másrészt azonban elősegítette a privilégiumokon alapuló könyvkereskedelem fenntartását és így a fejlődés visszafogását is.”

Véleménye szerint ma ki vállalkozhat eredményes könyvterjesztésre? Ki lehet hivatásos könyvkereskedő?

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Megfelelő gazdasági-pénzügyi háttér nélkül nem lehet ilyenbe belevágni, bármennyire csábító is ez a szakma valaki számára. Tapasztalat is szük-

ségeltetik, az általános műveltségről nem is beszélve. A könyvárus felvilágosult és jól tájékozott ember legyen, aki bármilyen igényt képes adott esetben kielégíteni, hiszen az „áru” valahonnan való megszerzése ma már nem lehetetlen.

Vállalkozni bárki vállalkozhat, ám semmi sem szavatolja a sikert. Könyvet ma már az ásó és a gyógyszer mellett is árusítanak, vagyis mindenféle termékkel összevegyítve. A könyvnek lehetne annyi méltósága, értéke, hogy ne így legyen... Ma már hivatásos nincsen: vagy önmagát nevezi hivatásosnak, vagy attól hivatásos, hogy abból él. Egyik sem külső személyek értéktétele.

Akiben megvan a figyelmesség, a törődés, és állandóan tájékozódik, előjegyez, értesít stb., az biztosan tud könyvet értékesíteni.

BERTHA ZOLTÁN: Ma minden csak pénzkérdés. Ha van olyan, aki sok pénzzel akár egész könyvesbolt-hálózatot is létre tud hozni, és abban hozzáértés nélkül árusít, üzleti céllal, akkor megteheti. Sajnos vége annak, amikor szerző, kiadó, terjesztő, nyomdász: mind a műveltségéről, hozzáértéséről, elhivatottságáról, ügybuzgalmáról volt híres. A szabad piacon nemigen várhatunk komoly előírásokat, nem lehet feltételeket szabni, pontosabban lehetne, csak betartatni volna még nehezebb. A monopóliumok a pénzeszközök révén alakulnak ki, s aztán ezek alakítják az öngerjesztő kánont; a teljes magyar kultúra értékrendjének érvényesülése pedig így háttérbe szorul. A legrátermettebbeknek éppen a pénzeszközök szűkösek vagy hiányoznak. Ezen a területen is pontosan az az igazságtalanság alakul ki, mint egyébként: aki közel van a tényleges értékteremtő munkához, az nyomorog, s aki minél távolabb tőle, az zsebeli be a profitot. A fordított arányosság elve — a társadalmi méltánytalanság elhatalmasodása — mutatkozik. Az már megint messze vezetne, de tény, hogy a földgolyó anyagi ja-

vainak a túlnyomó részét egy számarányában voltaképpen elképesztően kicsi gazdag réteg birtokolja. Néhány millió dúsgazdag és mellette több milliárdos lélekszámú mélysze-
génység, éhezés, fullasztó elnyomorodás.

DEMETER ATTILA: Itt egyértelműen szükség van az elhivatottságra. Túl azon, hogy bizonyos üzleti és jogi ke-
reket szigorúan be kell tartani, a szenvedélyes munka, a
kitartás, az információk megszerzése, a trendek ismerete
szintén elengedhetetlen. Hivatásos könyvkereskedő (és
eredményes könyvterjesztő) szerintem csak az lehet, aki
felvállalja és végzi is rendületlenül ezt a feladatot... egész
napos programban. Ez egy „egész” embert igénylő hivatás!

KUSZÁLIK PÉTER: Ki lehet hivatásos könyvkeres-
kedő? Mint miniszterelnök — bárki.

Ki vállalkozhat eredményes könyvterjesztésre?

1. Aki a más hibájából próbál tanulni és nem a saját bu-
kásából.

2. Aki a magyar ordasok módszereit alkalmazza: nem fi-
zet a kiadónak, csak a hatodik felszólításra; addig ő forgatja
a hasznót.

SARÁNY ISTVÁN: Aki elkötelezett a könyv iránt, s
van némi pénze is ahhoz, hogy megengedhesse magának
azt, hogy könyvekben álljon a tőkéje, s csak lassan forogjon
az, térüljön meg a befektetése. Tudomásul kell venni, hogy
a könyvkereskedelemben egyesülnie kell az üzleti szemlé-
letnek a könyvszeretettel, mindkettő elengedhetetlen...

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Bárki, aki kedvet, erőt,
anyagiakat, esetleg még diplomát is tud a tarsolyában. Vál-
tozó 50 %-os eséllyel: vagy összejön, vagy sem.

SZŐCS KATALIN: Először is szeresse a könyveket. Mint minden szakmát, a könyvkereskedést is meg kell tanulni. Nemcsak valamely tudományhoz kell vonzódnia, hanem a kiadás-eladás gazdasági oldalát is ismernie kell. Véleményem szerint mind a tanulásnál, mind a gazdasági művelet irányításánál a jó könyvkereskedő a gazdasági tudás emlelt szívbéli adománnyal is kell rendelkezzen.

TÁCSI ERIKA: Ma az üzletemberek „több lábon álló” üzletben gondolkodnak, vállalkozó szellemű bárki vállalkozhat (a gyakorlat azt bizonyítja: a vállalkozónak szinte semmilyen területen nem kell szakembernek lennie), de aki konkrétan az üzletben van, az legalább legyen kompetens. A már jelzett temesvári Libris könyvesboltban fél normával alkalmazott, de szerencsére olvasott nyugdíjas árusítja a könyveket. Az üzlet jövedelmezőségét a könyvek mellett árusított magyarországi folyóiratok, keresztretjvények biztosítják. Hét végén, hála Istennek, sokan betérnek ebbe a könyvesboltba.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: Eredményes könyvkiadónak és könyvterjesztőnek lenni nagyon nehéz, szinte lehetlen, mindezt csak az tudja, aki próbálkozott vele, aki benne van az üzletben.

BENCZE MIHÁLY: Erdély szintjén már rég ki kellett volna építeni egy magyar könyveket terjesztő hálózatot. Tároló helyiségekkel nem lehet minden városban rendelkezni, de postai megrendeléssel küldhető lenne, és alacsonyabb áron lehetne forgalmazni. Ezt a hálózatot minden kiadó felépítette magának. Csak össze kéne adni egy nagy egységbe.

X.

„Kevés az antikvárium, de vajon van-e valódi igény rá?”

BEKE SÁNDOR: *Egyre kevesebb az antikvárium Erdélyben...*

POMOGÁTS BÉLA: Végül szólnék pár szót az általam tapasztalt gondokról is. Évente több alkalommal is járok Erdélyben (pár napja tértem haza Kolozsvárról és néhány hete Szatmárnémetiből), és erdélyi útjaimon mindig felkeresem a magyar kiadványokat forgalmazó könyvesboltokat és antikváriumokat (ezekben időnként egészen kivételes értékekkel lehet találkozni). Valóban, fogyatkoznak a magyar könyvesboltok és antikváriumok (Kolozsváron például ma már csak egyetlen magyar antikvárium: a Röszer-féle található). Következésképp erőteljesebben kellene támogatniuk mind az erdélyi, mind a magyarországi intézményeknek (például a kulturális támogatásokról döntést hozó szervezeteknek) azt, hogy Erdélyben minden nagyvárosban, minden fontosabb kulturális központban hozzá lehessen férni az erdélyi és a magyarországi (meg a többi elszakított országrész) könyves műhelyeinek produktumaihoz. Vonatkozik ez arra is hogy Magyarországon: Budapesten, Pécsen, Győrben, Szegeden, Kecskeméten, Debrecenben, Miskolcon természetes módon hozzá lehessen jutni az erdélyi (és a többi határon túli) könyvkiadók termékeihez. Mi több, az erdélyi kiadványoknak elérhetőeknek kellene lenniük Pozsonyban és Kassán, Ungváron és Szabadkán is, mindenütt a magyar nyelvterületen (meg persze a nagyvilágban szétszórta élő magyarok között!)

Ez ma még nincsen így, holott jelennek meg igen fontos könyvek, például Erdélyben, amelyek Budapesten megszerzhetetlenek, a nagyobb vidéki városokba pedig még a híruk sem jutott el.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Pedig a régi könyv is értéket képvisel, és korábbi kiadást jóval nehezebb megszerezni, mint a frisset. A régi könyvek egy részét lemásolják (szkennerrel, fényképezőgéppel) és a világhálón megtalálható, ám a facebook-nemzedéknek nevezett fiatalokat könnyű megteveszteni és beadagolni nekik, hogy ne hátra nézzenek, hanem csupán előre... Ennélfogva legjobb esetben a jelen a fontos, meg a következő perc. Ez tömegméretekben látszik manapság, ám remélhető, hogy két évtized múlva, mikor egy mondókát nem fognak tudni elmondani a gyermekeiknek, rájönnek, hogy a könyv tényleg ismeretek táráként is figyelemre méltó.

Az antikváriumokra azért is szükség van, mert onnan szerezhetjük be a korábban üzletből mind felvásárolt címek egyikét-másikát. Jól szervezett hálózatra van szükség, az igények, kérések nyilvántartására, hogy egy kérést hasznos időben teljesíthessenek.

Másrészt pedig a múlt könyvtermését az antikváriumok gyűjtik be és kínálják a mai olvasónak. Megmentik az elmúlástól, a fizikai megsemmisüléstől is a régi könyvet, és újra bekapcsolják a szellemi vérkeringésbe — legalábbis azéba, aki onnan vásárol.

KOZMA MÁRIA: Az antikváriumok helyzetéről, tevékenységéről nincsenek átfogó adataim. Gondolom, hogy jelentősen csökkent az enciklopédiák, lexikonok, tanulmánykötetek, életrajzi könyvek kereslete, minden, ami gyorsan megkereshető az interneten. A könyvgyűjtők bibli-

ofil könyvekre „vadásznak”, esetleg szakkönyvekre, érdekességekre, vagy rég megjelent különlegességekre a saját szakterületükön.

DEMETER ATTILA: A kijelentésben máris ott a csapda. Kevés az antikvárium, de vajon van-e valódi igény rá? Többször is megdöbbenten tapasztaltam, hogy negyven, akár ötven éven túli emberek nem tudják, hol a könyvtár (tehát életükben nem jártak ott!). Ez persze nem általános jelenség. A fiatalabb nemzedék jóval kevesebbet olvas, mint az előző, akár új, akár régi könyvekről van szó. Városunkban például nem is létezik hagyományos értelemben vett antikvárium, hanem csak az egyik könyvesboltban különítettek el néhány polcot régebbi könyvek részére. Áruk csupán szimbolikus, az olvasók így sem kapkodják el őket, hónapokig ott porosodnak a polcokon! Szomorú a helyzet, és egyelőre nem látom a javulás esélyét.

BERTHA ZOLTÁN: És máshol is. Onnan is alig vesznek már könyveket, helyiség sincs hagyatékokat megvásárolni vagy tárolni. Ez a típusú könyvkultúra, amelyben az antikváriumok is főszerepet játszottak, véleményem szerint szintén végképpen a múlté.

SARÁNY ISTVÁN: Nem csoda, hiszen a valóban értékes könyvek már rég Magyarországon kötöttek ki, s a nyolcvanas évek már említett silány kivitelezésű könyvtermése — s ebből van a legtöbb a felszámolt magánkönyvtárakban — érdektelen a gyűjtők, a potenciális vásárlók szempontjából.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Egyre kevesebb az antikvárium..., de egyre kevesebb is a könyv, amit be lehetne adni.

Egy részét otthon őrizzük, egy részéért majdnem nem adnak semmit, az antikvárium csak utólag fizet, ott sem alacsony az árak. Talán csak részlegként/mellékesként érdemes foglalkozni vele. És ott vannak az elektronikus adatbázisok, e-könyvek stb.

SZŐCS KATALIN: Gazdasági okai vannak. Egyre kevesebb a vásárló is.

TÁCSI ERIKA: Temesváron magyar nyelven árusító antikvárium nincs, román nyelvű könyveket egy utcai állványon árusítanak, kedvező időjárás esetén, de évek óta ritkán láttam valakit megállni ott, pár évvel ezelőtt megkérdeztem tulajdonosától, magyar könyvet vállal-e, azt válaszolta, hogy nem, mert nincs érdeklődés a magyar antikváriumi könyvek iránt.

A temesvári szerkesztőség folyosóján egy asztalon ingyen elvihető könyvek találhatók, innen főleg a nyugdíjas klub tagjai szereznek be egy-egy lapozható szellemi táplálékot.

A helyi líceum folyosóján szintén egy asztalról beszerezhető egy-egy példány, aki akar, egy dobozba tehet érte egy tetszés szerinti összeget, úgy láttam, ez inkább működik.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A feltett kérdés nemcsak ténymegállapítás, hanem tragédia is. Régebb azért is ejtettük útba Nagyszebent — s nemcsak —, mert volt ott egy antikvárium. Ma nagyon sokan azért megyünk ki az ócskapiacra, hogy ötven bani, egy lej értékben megvegyünk egy régi könyvet vagy akár egy réztáblát.

KUSZÁLIK PÉTER: A kolozsvári antikvárus, Röser Feri bácsi, 2013 óta nem jött el a Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásárra...

A Múzeum körúti antikváriumok nincsenek túl messze, s az internetes boltok is szállítanak Erdélybe...

BENCZE MIHÁLY: Az értékes könyveket a rendszerváltás után ügyeskedő magyarországi kereskedők aprópénzért felvásárolták, most ott kint tőlük meg lehet vásárolni égbekiáltó összegért. Az antikvárium már nem jövedelmező a könyveknek. Inkább a nagyon régi, unikum-példányokat keresik a vásárlók. Ezek már elfogytak, de ne feledjük: a román szocializmus a drága régi magyar könyveket elpusztította.

XI.

„...Ezért hallgatnak el szándékosan szerzőket,
kiadványokat erdélyi magyar dzsungelünkben”

avagy

„Amit nagyon szidnak, arra is érdemes
odafigyelni... és amit nyálasan dicsérnek,
annak jobb békét hagyni”

BEKE SÁNDOR: *Véleménye szerint a pulton eladásra ké-
nált mű sajtóvisszhangja — jó vagy rossz kritikája — mennyire be-
folyásolja a könyv eladását?*

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Egy új kiadványnak nem sok esélye van arra, hogy létéről sokan tudomást szerezzenek. A kritika inkább abban az esetben fontos, ha az olvasó már hallott a kiadványról, de még nem döntötte el, hogy megvásárolja-e. Ha már foglalkoznak egy újabb könyvvel a sajtóban, annak több esélye van az olvasó könyvespolcára felkerülni (ezért hallgatnak el szándékosan szerzőket, kiadványokat erdélyi magyar dzsungelünkben, áldhatjuk érte a támogatási rendszert, a magánkézbe került újságokat, lapokat). Amit nagyon szidnak, arra is érdemes odafigyelni... és amit nyálasan dicsérnek, annak jobb békét hagyni.

A sajtóban megjelenő ismertető, kritikák meglátásom szerint eléggé kevés olvasót, könyvvásárlót befolyásolnak. A közvetlen információszerzés, a könyvtáros, a barátok, családtagok, jó ismerősök ajánlása talán éppen ennyire fontos lehet. Ebbe, sajnos, belejátszik az a nem kívánt tény is, hogy bizonyos szerzőket, könyveket néha nyakló nélkül dicsérnek, érdemtelenül. Aki így ajánl, óhatatlanul úgy jár, mint a mesék juhászbojtára, aki vagy kétszer rászedte a ju-

hos gazdákat, farkast kiáltván, harmadikszor azonban már nem hittek neki.

KOZMA MÁRIA: Gyakorlatilag nem beszélhetünk rendszeres értékelési visszajelzésekről, kritikákról. A legtöbb kiadvány, irodalmi mű észrevétlen marad ilyen szempontból, legfennebb egy-két interjú jelenik meg a szerzővel a helyi lapokban — a szakmai díjak, kitüntetések több sajátvisszhangot hoznak, mint könyvének értő elemzése. Az eladást nyilván befolyásolja a reklám, de a rövid könyvismertetők sokkal inkább, mint a szaklapokban, folyóiratokban megjelenő szakmai kritikák, amit csak kevesen olvasnak.

BERTHA ZOLTÁN: Ez a kánonalakítás része, vagyis a válasz: nagyon. De még inkább az elektronikus sajtóban, vagyis a médiában keltett visszhang, a fogadtatás, a recepció, a reklámozás mértéke a döntő. Amit reklámoznak, azt megveszik. Amit nem, az mintha meg sem jelent volna. Olyan mennyiségű egyébként az írott anyag, hogy könyvtártudományi felmérések szerint csupán néhány százaléknyi az belőle, amit egyáltalán valaki kézbe vesz, beleértve a könyvtárost is, aki a polcra felteszi. A többi mintha nem is lenne, pontosabban: csak a helyet foglalja. Az írásbeliség határai szinte elérték a hajdani szóbeliség fokát; az, hogy valami írásban létezik, nem jelenti automatikusan a publicitást. Ha senki nem tud róla, akkor már például egy költő, ha szeretné, hogy rajta kívül másvalaki is értesüljön a verséről, egyszerűbb, ha felolvassa a rokonainak, azok máris nagyobb számot tesznek ki, mint az olvasói, ha papírra fekteti művét. De nem akarom elviccelni a dolgot: az irdatlan mennyiségből megint privilegizált monopolmechanizmusok szelektálnak és hoznak napvilágra műveket, amelyek eljut-

nak a befogadóközönségig. Aki kiszorul ebből, az hátrányba kerül nyilvánvalóan. Az írásbeliség ma már éppoly anonimitást vonhat maga után, mint régen az oralitás, amiből éppen az írásbeliség emelte ki a fontosabbat. Ma az írásbeliség tengere alig jelent kiemelkedési esélyt. Nem véletlen a fiatalság körében a szóbeli megnyilatkozás preferálása például a slam poetry műfajában. Akárhogy viszonyulunk hozzá, akárhogy értékeljük — s most nem is ilyen szempontból említem —, a lényege ennek: a szóbeli kultúrához való visszatérés, mint remény, az írásbeliség dömpingjének szándékos hátrahagyásával, belátva az előbb vázolt tendenciákat.

SARÁNY ISTVÁN: Nem beszélhetünk olyasmiről, ami nincs. Mármint kritikáról. Nem igazán olvastam olyasmit mostanában, hogy ez a könyv csapnivaló, hogy kritikán aluli a tartalma, pocsék a tipográfiája, szerkesztetlen stb. Ami a könyvekről megjelenik, az általában baráti vállveregetés. S ezt bizonyára tudja — s ha nem tudja, akkor érzi — az olvasó is, így a könyvforgalomra nem sok hatással lehet, ha írnak róla. Legfennebb az újdonságokra figyelnek így fel az emberek.

KUSZÁLIK PÉTER: Tapasztalatom szerint:

— az újságok (és a tévé) *ismertetői* még 5 % növekedést sem hoznak (6,12 %-ot, ha botrány övezi a kötetet);

— többet jelentenek a barátok egymás közötti ajánlásai (több hónap késéssel érnek be).

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Miért, van ma sajtóvisszhang — jó vagy rossz kritika...?! Szerintem nincs. Inkább könyvismertetőik vannak, kevésbé kritikák. A könyvbemutatók is nagyon rendszertelenek.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: Nem kell azt mondani, hogy pocsék, de szinte szerep nélküli, és itt van egy előbbi kérdésnek a kiegészítője, a mass média nem áll a hivatása, küldetése legmagasabb, vagy akár magas fokán sem. A sajtóvisszhang legjobb esetben addig megy el, hogy ekkor és ekkor bemutatták, ennek vagy annak ezt vagy azt a könyvét, sokan voltak, kevesen voltak, bemutatta, fellépett, hozzászólt ez, az, ja és a kiadó, a szerkesztő és a szerző is mondott ezt, vagy azt.

BENCZE MIHÁLY: A reklám már mindenkit befolyásol. Vagy jó irányba, és akkor vásárolják. Ha meg rossz a visszhangja a könyvnek, akkor csőd a kiadónak. De egy kicsi kiadó, akinek megvan a klientúrája, az tudja függetleníteni magát az ilyen hóbortos TV-s reklámtól.

SZÖCS KATALIN: Elvileg a sajtóvisszhang mindig jót tesz. Felhívja a könyvre a figyelmet.

TÁCSI ERIKA: A sajtóvisszhangnak nagy szepe van. A *Heti Új Szó* időnként hirdeti a Librisben megjelent könyveket. Előfordulnak „kedvcsináló” részletek a megjelent/megjelenő könyvekből. Író-olvasó találkozókat sokféle rendeznek eladással, dedikálással egybekötve, ilyenkor megjelenik a baráti kör, megjelennek az érdeklődők, esetenként a „hivatalosságok.”

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Jó bornak is kell a cégér, tartja a régi mondás. Természetesen nagy szerepe van a kritakának, a könyvismertetésnek, mert ha szépen csomagolnak valamit, sokszor a csomogolás miatt is megveszik a terméket.

Én magam nem egy olyan könyvet vásároltam korábban pl. Székelyudvarhelyen, hogy szépen reklámozták, s mivel nem volt időm alaposan beleolvasni, bizony egy felületes, nagyotmondó, de alapjában semmitmondó könyvet vettem meg.

TAR KÁROLY: Svédországban élek, ide csak elvétve jut magyar — ezen belül erdélyi — könyv. Az itt élő magyarok általában évenként egyszer-kétszer látogatnak haza, s az ilyen alkalmakkor adódik lehetőségük könyvüzletbe, könyvtárba betérni, tájékozódni az új könyvekről. Nem tájékozódhatnak a könyvtermésről sem a napilapokból, sem más irodalmi kiadványokból, nem tudok arról, hogy a Skandináviában élő magyarok járatnak-e napilapokat, esetleg irodalmi folyóiratokat. De azon kevesek, akiket érdekelnek az erdélyi magyar könyvek, könnyen tájékozódhatnak a különféle lapok internetes közléseiből. Külön kérdés, hogy az ott megjelent könyvismertetőkné és kritikáknak mennyire sikerül átfogniuk a könyvkiadás egészét, nekem úgy tűnik, hogy ezek az írások véletlenszerűen és ilyen-olyan okból elkötelezetten pásztáznak az újdonságok között, szubjektivitásuk nem mindig jó kalauz, a valamiért felkapott írók munkáinak bemutatásakor kiolvashatóak írásaikból a baráti gesztus, valamiféle csoportszellem. Természetesen lemérhetetlen az egyes irodalmi lapok kritikai rovatainak tervezettsége, de úgy tűnik, a szerzőktől függ, tehát nagyon esetleges, kiknek a könyvét népszerűsítik, megalapozott szakszerű kritikák helyett inkább csak vállveregető hangú biztatásokról olvashatunk. Érdemes volna erről — legalább az irodalmi folyóiratok háza táján — felmérés készíteni, és ennek alapján valamivel átfogóbb, az egész erdélyi magyar irodalomra tervszerűen figyelő kritikai rovatmunkát általánosítani, hiszen irodalomkritikával behatóan foglalkozó ifjú szerzőkből Erdélyben sincs hiány. Ha kritikai rovatok valóban befolyásolni akarják az egyre zsugorodó olvasótábort, netán megfordulna a szerkesz-

tők fejében az olvasók nevelésének mostanság nem divatos feladata, akkor ezt valamiféle távlati tervszerűsítés nélkül nehéz elképzelni. Ez is olyan sziszifuszi munka, amit farmernadrágzsebből szerkesztett lapokkal elérni lehetetlen.

Ha már a könyvek ismertetéséről mondok véleményt, nem hagyhatom szó nélkül azt, hogy az egyre terebélyesedő Magyar Elektronikus Könyvtárban és egyéb elektronikus könyvtárakban megjelenő könyveknek nincs, vagy alig akad népszerűsítője. Ha pedig a könyvcsinálásban kevésbé, vagy egyáltalán nem támogatott írók ott megjelenő, és csakis onnan olvasható könyveiről nem szólnak az irodalmi berkek, pedig százával akadnak olyan írók, akiknek nem jut papír, nyomdafesték és honorárium sem, de a korszerűsödésének köszönhetően nem kell íróasztalfiókban porosodnia műveiknek, mert a MEK-re ingyen feltehetik, és onnan bárki letöltheti, a gyorsan szaporodó e-könyvekben pedig tárolhatja az erre kíváncsi olvasó. Itt az ideje, hogy az irodalmi lapokban, de akár a napilapok művelődési rovataiban is helyet kapjanak ezek a nyomdafestékre váró könyvek.

Az olvasmányos könyvek terjesztését különben maguk az olvasók végzik olyan önkéntes munkában, ami egyben kellems, hiszen megosztani könyvélményünket olyan, mintha egymásra mosolyognánk, a jó hír szinte magától terjed, a jó könyvet egymásnak adják az olvasók. Erre példát is tudok. Környezetemben kézzől kézre járt például a Magyar Tivadar *Megszokás első látásra* című könyve. Ismerőseim közül, Kolozsváron járva keresték kisregényeit és egyéb könyveit. Ennek a kolozsvári nyomdában készült A5-ös formátumúnál kisebb, 180 oldalas, fűzött könyvnek 25 lej, vagy 2200 forint az ára.

DEMETER ATTILA: Magától értetődik, hogy a sajátóvisszhang és a kritika befolyásolja a könyvek eladását. Az olvasók kíváncsiak, és tájékozódni akarnak. Ez így van

rendjén. Az már más kérdés, hogy a szóban forgó művek kritikája miért pozitív vagy éppen negatív. Itt a dolgok már nem annyira egyértelműek, mint ahogy kívülről látszanak. Ismét oda jutunk, hogy feltesszük a kérdést: melyek az igazi értékek, mi az, ami úgyszólván divatos, melyek a mostani irányzatok, amelyeket az alkotónak „illik” követni, ha fenn akar maradni a pályán, vagy éppen népszerűséget akar szerezni magának. Ilyen példákat elég gyakran látunk. Nekem két okból lehet (néha) fenntatásom a kritikával szemben: az egyik, hogy alapjában véve szkeptikus alkat vagyok. Képes vagyok elolvasni egy könyvet azért, mert nagyon rossz a kritikája, és lehet, hogy megéri elolvasni. Vagy azért olvasom el, mert ódákat zengnek róla, s meglehet, hogy csalódnom kell. A valódi ok viszont az, hogy a művek elemzése nem érdekel igazán. Különösen érvényes ez a lírai alkotásokra, ahol az egyetlen igazán fontos dolog az üzenet, ami az olvasóhoz eljut. Az író vagy a költő az olvasóknak ír, nem a kritikusoknak. Ha pedig nekik ír, az már régen rossz. Ha nincs ott a szív, az ész teljesen hiábavaló! Napjainkban egyebet nem hallunk, csak a kommunikációról és a kreativitásról beszélnek. Pont arról, ami tulajdonképpen hiánycikk. Ez a szlogen átjárja a tanügyet, a munkahelyeket, az egyetemeket, miközben uniformizálják a gondolkodást, robot- és tömegembereket nevelnek, kiölik a szépérzéket és a szeretetet az emberekből. Az alkotó igenis mondja ki azt, amire gondol, legyen kíméletlenül őszinte, ne érdekelje a kritika. Valahol biztosan sikere lesz! A művésznek, az írónak épp az a feladata, hogy megfogalmazza, amit az olvasó nem tud kimondani, pedig nagyon szeretné. Én magam is ilyen írásokat szeretnék olvasni! Mindazonáltal a műveknek időnként szüksége van a kritikára, mert maga a tény is — hogy foglalkoznak velük — növelheti az olvasók érdeklődését.

XII.

„Minden magyar könyv egy ünnep”

BEKE SÁNDOR: *Jelen pillanatban az erdélyi könyvkiadók terméséből mit emelne ki mint valóban „menős”, nagy példányszámban eladott könyvet, mely valóban hasznót is hozott?*

KOZMA MÁRIA: Két helyi kiadó viszonylatában tudok erre válaszolni, mert mindkettőhöz személyes kapcsolat fűz. Kiemelem a Pallas-Akadémia gondozásában Egyed Ákos *A székegyek története* című munkáját, ami több utánnyomást, bővített kiadást is megért és folyamatosan fog, valamint Balázs Lajos Csíkszentdomokosról írt néprajzi könyveit. Ugyancsak hasonló siker a Gutenberg Könyvkiadó erdélyi udvarházakról, kúriákról megjelent monográfiája és a *Ragyog a mindenség* illusztrált gyermekvers-antológiája kortárs költőktől.

BERTHA ZOLTÁN: Ugyan már lefutóban van a kereslete, de Wass Albert regényeit bizonyára sokan vették és olvasták, többen, mint más írók műveit. S egy másik jelenség: a fiatal, sikeres csángómagyar költőnő, Iancu Laura köteteit dedikáltatni hosszú sorok álltak a budapesti Vörösmarty téri könyvheteken az elmúlt néhány évben.

SARÁNY ISTVÁN: Az erdélyi magyar könyvkiadás rendszerváltás utáni zászlóshajója minden bizonnyal a Pro Print kiadó *Csipikéje*. Nagy példányszámban keltek el a Wass Albert és a Nyíró József életműsorozatok kötetei, valamint egy-két szakácskönyv.

DEMETER ATTILA: A statisztikákat nem ismerem, így nem tudnék „rangsorolni”. Az viszont biztos, hogy a Wass Albert életmű egészében vezeti a listát. Ezt többen is megerősítették.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az utóbbi években több ezer példányban adták el *A székekség története* című könyvet. Bizonyítottan ennyi példányszámban eladott erdélyi magyar könyvről másról nem tudok.

KUSZÁLIK PÉTER: Passz. A terjesztők nem dicsekednek vele, hanem megszámlálják a zsetonokat.

TÁCSI ERIKA: „Menő” könyv volt néhány évvel ezelőtt a Mentor kiadványa, az említett Wass Albert sorozat. Nálunk, Temesváron, mindig haszonnal adható el a *Mindenki Kalendárium*a, 2000 példányban jelenik meg, valamint a *Hehlytörténeti Évkönyv*. A szerkesztőség kiszáll vidékre író-olvasó találkozóra, néhány szerző is jelen van, dedikál. Van a Librisben még néhány az előbbi számokból is, de veszik, sőt dokumentumként keresik külföldön is, egyik-másik írásáért.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: Itt a haszonnál disztíngválni kell az anyagi és a szellemi haszon között. A disztíngválásnak nem is kellene léteznie, hisz egyiknek automatikusan maga után kellene vonnia a másikat. De nem így történik, sokszor a „menő” viszi a prímet, legyen az celebregény, botránytörténet, műfajtól függetlenül, hisz sokszor ez nem is létezik.

BENCZE MIHÁLY: Én minden kiadó munkáját tisztelem, és nagyra értékelem próbálkozásukat. Minden magyar könyv egy ünnep, így nem tudok egyet se a másik felé emelni, nem tudok ünneprontó lenni.

XIII.

„A magyarországi könyvek nemcsak
a finanszírozói igényekre ráfelelő könyvek,
hanem olvasói igényeket is szolgálnak”,

de

„A magyarországi és hazai könyvdömping
megtalálta az egyensúlyát”

BEKE SÁNDOR: *A nálunk forgalmazott magyarországi könyvek mennyire befolyásol(hat)ják az erdélyi könyvek eladását? Egyáltalán milyen különbséget lát a magyarországi és erdélyi kiadók munkájában — a terjesztés szempontjából is?*

DEMETER ATTILA: Bár az olvasók szempontjából nézve a magyarországi és az erdélyi könyvek „kiegészítik” egymást, az eladás szempontjából versenyhelyzet van. Ez egyrészt jó, mert a kiadókat arra ösztönzi, hogy a könyvek minőségét állandóan javítsák. A magyarországi könyvkiadás persze előnyben van az erdélyivel szemben, mind az anyagi szempontokat tekintve, mind a hagyományokat. Az erdélyi kiadóknak keményen küzdeniük kell minden szinten. Több anyagi támogatásra lenne szükség, de ez nem minden. Ismét oda lyukadok ki, amit már többször említettünk: az olvasótábort iskola szinten kell kinevelni, tudatosan. Itt Erdélyben is rengeteg jó könyv jelenik meg, de az emberek többsége egyre kevesebbet olvas. Nagyon furcsa helyzetben van a könyvkiadás, és a kultúra általában. Olyan ez, mint amikor az ember bemegy a bevásárlóközpontba: a polcok roskadoznak az árutól, és a hihetetlen jólét látszatát keltik. Pedig a vásárlás kizárólag két tényezőtől függ. Az egyik a pénz, a másik az igény. A könyvkiadók is biztosan szeret-

nék, hogy az olvasótábor igényesebb legyen, és az is jó lenne, ha egyre több igényes olvasó megengedhetné magának, hogy könyveket vásároljon. Ördögi kör... és hogy az eredeti kérdés lényegére visszatérjünk — ez a jelenség erősen befolyásolja a könyvterjesztést is.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az anyaországi piacra termelő kiadó sokkal jobb helyzetben van, mint az erdélyi, ugyanis itthon már túlzás az 500-as példányszám is, a magyarországiak most is több ezres példányszámban nyomtatnak ki könyveket. Emiatt áraikkal uralják az erdélyi piacot is (szépirodalom, klasszikusok, szakkönyvek). Még azzal együtt is, hogy könyvkereskedőink többsége hatalmas árrésszel növeli a könyvek árát, ezzel gyakorlatilag eleve eladhatatlanná téve azokat. Egy anyaországi piacon meglévő könyvet a jól szervezett piac miatt bármelyik erdélyi kisváros könyvkereskedése rövid időn belül meg tud hozatni, ám arra nem vállalkoznak, hogy a saját városkájukban élő szerző kiadványát az érdeklődőnek megszerezzék, már a többség.

Az anyaországi nagyobb kiadók abban a helyzetben vannak, hogy bármelyik idegen nyelvről akár rövid idő alatt is magyarra fordíthatnak egy-egy olyan könyvet, amelyről sejthető, hogy témája, szerzője miatt kelendő lesz a magyar anyanyelvű olvasó számára. A hazai kiadók nincsenek ebben az anyagi helyzetben, ugyanis ők csupán pár százezer lehetséges vásárló számára dolgoznak.

BERTHA ZOLTÁN: A magyarországi kánon exportálása napi jelenség, látok sokakat, akik jobban ismerik a legújabb pesti divatot, mint saját vidékük kultúráját. Természetesen nem árt a nyitottság és a tájékozottság, de egyetemisták körében mégis feladatnak tekintetem mindig, hogy

elérjem: egy határon túli, például erdélyi származású fiatal ne csupán arról halljon, ami Pesten ömlik a fülébe, hanem a saját szülőföldjének íróiról is legyen információja. Elégge bizarr, de megesett, hogy székelyföldi vagy kolozsvári fiatalokat én tanítottam Tamási Áron vagy Sütő András tiszteletére, mert otthon róluk szinte nem is hallottak. Felfordult kicsit a világrend, de a dohogásnak nincs értelme. A kiadók munkája pedig az emlegetett mai körülmények között nagyjából hasonlóan tekinthető bárhol a Kárpát-hazában: ugyanazok a gondok, ugyanazok a szándékok. S általában: a tőkeerősebb kiadók triumfálnak, ha egyáltalán lehet még ilyesmiről szó. Az áldozatkész értékteremtés pedig teljességgel bizonytalan, hogy eljut-e a valódi hasznosulás fázisába.

SARÁNY ISTVÁN: A magyarországi könyvek nemcsak a finanszírozói igényekre ráfelelő könyvek — mint az erdélyi magyar kiadványok zöme —, hanem olvasói igényeket is szolgálnak. Akkor lenne összehasonlítható, összemérhető a két könyvtermés, ha azonos szerkezete lenne műfaji szempontból.

KUSZÁLIK PÉTER: Az egyik ilyen, a másik olyan. A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásáron például szépen fogytak a magyarországi Tinta Kiadó kézikönyvei. ...Mert a kiadónak nincs erdélyi megfelelője.

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Elég nagy mennyiségi és minőségi különbség van közöttük, Nagyobb/régebbi/ismertebb kiadók nagyobb példányszámmal jelentkezhetnek. Külföldön is nagyobb reklámozást kellene biztosítani az erdélyi könyveknek...

SZŐCS KATALIN: Egy szűkzsebű olvasókörnél a könyvvásárt befolyásolják a könnyen hozzáférhető magyarországi könyvek. Terjesztés szempontjából nem látok különbséget: a könyvesboltban árusítják egymás mellett. A magánkiadások nagy részét bemutatók, előadások alkalmából a helyszínen lehet megvenni, az előadó hovatarozásától függetlenül.

TÁCSI ERIKA: A mi tájainkon semmivel sem hatékonyabb az erdélyi könyvek népszerűsítése, mint a magyarországiaké. Persze a helyi szerző többet tesz könyvéért, a sajátót is beleértve. Meglátásom szerint, a vásárlót nem érdekli, hol jelent meg a könyv, ha éppen az érdekli. Az internet mindkét esetben tájékoztat. A fentiekben jeleztem, milyen alapon, hogyan történik a rendelés.

NAGY LÁSZLÓ MIHÁLY: A nálunk forgalmazott magyarországi könyveknek már megvan az előzetes marketingje, egy jó piackutatás után, jó az előreklám, a reklám, meg sok esetben a „rádiósánc” — hallottad-e, hogy megjelent, a sógorom már olvata és azt mondta, „ez valahol rólunk is szól, láttam az xyz csatornán egy interjút a szerzővel”. De mindezek mellett ott vannak a valódi értékek is, ha csak Müller Pétert említjük is.

BENCZE MIHÁLY: A magyarországi és hazai könyvdömping megtalálta az egyensúlyát. A vevő már tudja, hogy melyik kiadótól érdemes megvenni valamit. Nem látok lényeges különbséget.

XIV.

„Mi magyarok közös gondolkodást és közös cselekvési programot dolgozzunk ki”

BEKE SÁNDOR: *A Székely Útkereső levelezés és dokumentumok tükrében* (Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2011) az általam 2010-ben közzétett *A Székely Útkereső levelesládája 1990–2000* című kötet (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2010) feldolgozásaként megjelent könyvem III. *Pillanatképek magánterjesztőink munkájáról* című fejezetéből idézek: [1991. szeptember] „21-én különleges körlevél érkezett szerkesztőségünk postaládájába. Feladója nem volt más, mint *Horváth Alpár*, a Sepsiszentgyörgyön megjelenő *Európai Idő* független emberjogi-kisebbségvédelmi és kritikai hetilap főszerkesztője, aki a romániai, többnyire a független magyar sajtó »egyre súlyosbodó gondjai okán« kereste fel a magyar lapok szerkesztőseit, azzal a kéréssel, hogy csatlakozzanak az általuk elképzelt erdélyi terjesztőhálózat működtetéséhez: »Tisztelt szerkesztő/kiadó kollégák! A romániai (és különösen a független) magyar sajtó egyre súlyosbodó gondjai okán ezúton értesítjük, hogy szándékunkban áll egy erdélyi (és elsősorban magyar) terjesztőhálózat létrehozása, ill. talpra állítása, melyet — elképzeléseink szerint a létrehozandó romániai magyar lapkiadók szövetsége támogatna: anyagilag-erkölcsileg egyaránt. (...)«

A főszerkesztő mellékelte a terjesztőhálózat kiépítését vállaló Pakó Oszkár levelét is, valamint az erdélyi és a partiumi terjesztési hálózat kézzel rajzolt térképét. Innen, e levélből is világosan kitűnik, hogy a '89-es rendszerváltozás

után két évre, a fennmaradásért vívott harcban mennyire fontos volt az erdélyi magyar lapkiadás számára egy megbízhatóan működő terjesztőhálózat üzemeltetése. És az ok világos volt: a sajtószabadság és a demokrácia kezdeti éveit lehetőséget teremtettek a romániai magyar sajtó vállalkozóinak, mecénásainak az újságok, a lapok és kiadványok megjelentetésére, de egyben — a papír és a nyomdai költségek robbanásszerű növekedésével — a sajtó szakadékba juttatásához is.”

A kötetben a Pakó Oszkár-féle terjesztési hálózat tervének ismertetése után közöltem a terjesztési hálózat talpra állításának programját és az előfizetői rendszer kialakításának javaslatát.

Szükségesnek látja-e még egy teljes erdélyi — vagy a szórványvidéket is beleértve — fedettségű könyvterjesztési hálózat kialakítását, amely a szülőföldünk könyvtermését megkülönböztetés nélkül kínálná olvasóinak bármelyik könyvesboltjában?

DEMETER ATTILA: Az előző kérdésekre adott válaszokból már körvonalazódik, amit erről gondolok. Természetes, hogy támogatom az ötletet, és nagyszerű dolognak tartanám, hogy egy teljes erdélyi lefedettségű terjesztőhálózat alakuljon ki. Ezzel együtt viszont figyelembe kell vennünk a valós tényeket, az anyagi lehetőségeket, az olvasótábor mai igényeit és a kulturális közeget. Szeretnék derűlátó lenni, de a jelenlegi helyzetet összességében szemlélve nem vagyok az...

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Jó lenne, ha ez létezne. Ám már a folyóiratokat sem tudják egységesen terjeszteni régóta, a Román Posta nem vállalta megyei lapok kézbesítését egy másik megyébe évtizeddel korábban sem. Magánkezdemenyzésként ezt úgy látom megvalósíthatónak, ha va-

lamegy gazdasági csoport majd úgy véli, tartozik azzal az erdélyi magyar vásárlónak, hogy könyveket is ajánljon neki. Belátható időn belüli megvalósulásában nem hiszek, nem is remélek. Pedig a mai technikai feltételek lehetővé teszik a gyors információszerzést, illetve a gyorsabb ügyintézés is. Nem biztos, hogy könyvbeszerzés esetén is a gyorspostára kellene hagyatkoznunk...

A hazai és az anyaországban kiadott könyvek megvásárlását hazánkban nagyban serkentené egy országos terjesztői hálózat kialakítása. Még akkor is, ha minden városkában nem nyithatna könyvesüzletet. A hazai magyar nyelvű könyvkiadásnak talán ez lehetne a felrázója. Régi élmény, hogy a csíkszeredai nem tud a székelyudvarhelyi, a gyergyói a sepsiszentgyörgyi kiadványokról. Ennélfogva alig juthatunk hozzá ahhoz, ami tőlünk földrajzilag távol került ki a nyomdából. A szerzők pedig arra kényszerülnek, hogy saját könyveiket találkozókon, más alkalmakkor kínálják, mutassák be. A szerzőnek írni, a kiadónak könyvet szerkeszteni és nyomtatni kellene, a terjesztőnek pedig eladnia a kész könyvet. Mára összezavarodott ez már egészen. Mindenki mindennel foglalkozik, kényszerűségből.

Ha egyetlen jól szervezett könyvterjesztői hálózat beindulna, meglátásom szerint nagyot lendítene nem csupán az értékesítésen, hanem a hazai magyar nyelvű könyvkiadáson is.

KOZMA MÁRIA: Lehet, hogy ma már anakronisztikus, idejétmúlt egy központi könyvraktár, lerakat — akár-hogyan is nevezzük — alapítása. Viszont jó lehetne egy internetes „könyvraktár”, ahol folyamatosan megtalálnánk az újdonságokat, amit napra készen frissítenének. Természetesen minden kiadónak van honlapja, de ez az „egy helyen mindent” böngészője lehetne, a könyvkiadás heti, havi összegzője.

BERTHA ZOLTÁN: A válaszem: feltétlenül igen. Minden szempontból fontos lenne ez, amit eddig elmondtam, az mind ide konkludálhat. Legalább akit érdekel, az megtalálhasson mindent. Hogy tudomása legyen mindenről, hogy minden értéket számon lehessen tartani. Hogy ne primitív fizikai oka legyen az információhiánynak. Hogy ne csak a szabad verseny farkastörvényei érvényesüljenek. Hogy az autentikus szellemi hon- és értékvédelem is méltó megbecsülést kaphasson. A széles körű magyar kultúra organizmusának revitalizálása, újjáélnkítése pedig végső soron: jövődő sorsunk záloga. A megmaradás, a szellemi felemelkedés kulcsa.

SARÁNY ISTVÁN: Üdvösnek tartanám egy erdélyi magyar könyvelosztó, könyvtárellátó rendszer létrehozását — üzleti alapon, de közpénzekből fenntartva. Célja pedig nem lenne más, mint eljuttatni a könyvet az olvasóhoz...

KUSZÁLIK PÉTER: Hol van már Horváth Alpár Orbán Balázs-sorozata és Szőcs Géza új Szépmíves Céhe? A magyarországi Könyvklubot kell megkérdezni, ha még élnek...

Terjesztőhálózatot szervezni? Mit mond erről a Könyves Céh?

Én csak annyit mondok: mindenki vigyázzon magára, nézzon szét, mielőtt lelépne a járdáról!

RÓTH ANDRÁS LAJOS: Ez megoldhatatlan (emberi/gazdasági/kulturális tényezők hiánya).

SZŐCS KATALIN: Az átfogó gondolkodás és összefogás véleményem szerint segíthetne a könyvterjesztésen is. Ezen tovább kell dolgozni.

BENCZE MIHÁLY: Amint már jeleztem, 25 évvel ezelőtt már létre kellett volna jönnie ennek az erdélyi terjesztő hálózatnak. Most talán azt is meg kéne csinálni, hogy egy egész Kárpát-medencét lefedő magyar könyvterjesztést hozzunk létre. És ez minden régiónak segítene. Háttha meghallják szavamat, illetve elolvassák soraimat a fontosabb politikusaink, és megvalósítják az álmomat.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Szükségesnek tartom egy erdélyi könyvhálózat kialakítását. Itt be kellene vonni a támogatókat, nemcsak Erdélyből és Magyarországból, hanem az egész világ magyarságából. Fontos szerepe lenne Magyarország intézményeinek, az állami költségvetésnek, a magyar kultúrára fordított támogatásnak. Ha mi magyarok nem támogatjuk eléggé saját kulturánkat, helyettünk senki nem fogja megtenni.

TAR KÁROLY: Ha nem egymást, legalább a könyveket szeretni kell. Mert érdemes! A hátralévő rövid időben tovább folytathatjuk küszködésünk a könyvellátás javítására, az olvasók számának gyarapítására és az írók munkájának megbecsüléséért. Különösen lelombozó ez a küzdelem a végeken, a szórványoknak nevezett foszlányokban.

POMOGÁTS BÉLA: Valójában nincs igazán megoldva az a feladat, hogy a magyar könyv, bárhol jelenjék is meg a nagyvilágban (de különösen a szomszédságban), minden érdeklődő olvasó számára hozzáférhető legyen. Annak idején, amikor én töltöttem be az Illyés Közalapítvány elnöki tisztségét, létrehoztunk egy valóban nagyszabású programot annak a méltatlan helyzetnek az orvoslására, miszerint a magyar kiadványok nem jutnak el minden érdeklődő olvasóhoz. Ez persze egy jó évtizede történt, az-

óta az Illyés Közalapítványnak régen vége van, és nem tudok arról, hogy a korábban bizony eredményesen végzett kulturális feladatokat más intézmény magára vállalta volna. Nemzetiségvédelmező retorikával folyamatosan találkozom, eredményes programokkal és olyan anyagi ráfordításokkal, amelyek valóban a kisebbségi sorban élő magyarság anyanyelvi-kulturális gondozását vállalnák magukra, jóval kevésbé. Meggyőződésem, hogy valamiféle kulturális (és ezen belül könyvkereskedelmi) hálózatot volna szükséges kialakítani, amely kidolgozza a magyar könyvterjesztés átfogó stratégiáját, majd létrehozza a kapcsolatokat az igényesebb magyar (magyarországi és határokon túli) könyvkiadók és könyvterjesztők között. Közös stratégia és cselekvés (meg persze állami felelősség- és áldozatvállalás) nélkül ne számítsunk arra, hogy a jelenlegi nem igazán kedvező állapotok javulni fognak.

Megoldásra váró súlyos kérdésekre kell felelnünk — a könyvkiadás és a könyvkereskedelem területén is. Ezekre a kérdésekre csak közösen: közös jószándékkal, közösen kidolgozott tervekkel, közös erőfeszítésekkel tudunk válaszolni. Egy okkal több, hogy mi: Magyarországon, Erdélyben, Felvidéken, Vajdaságban, Kárpátalján, akár a nyugati világban élő magyarok közös gondolkodást és közös cselekvési programot dolgozzunk ki. Minden olyan eszmecserének szívből örülök, amely ezt a közös munkát segíti, a közösen kialakított terveket segít megvalósítani.

BEKE SÁNDOR: *Mindannyiunknak köszönöm a beszélgetést!*

(2014—2017)

IRODALOM

BEKE Sándor:

Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben. Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007.

BEKE Sándor — BRAUCH Magda:

Székely Útkereső (1990–1999). Laptörténet és sajtóvisszhang. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

BEKE Sándor — RÁDULY János:

Szépirodalom, néprajz, rovásírás. Két íróbarát beszélgetése életpályájukról és munkásságukról. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

BEKE Sándor (közzéteszi):

A Székely Útkereső levelesládája 1990–2000. Közzéteszi, az előszót és a jegyzeteket írta, a levelek mutatóit összeállította Beke Sándor. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2010.

BEKE Sándor:

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves évfordulóján. Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról, sajtókiadványokról, irodalomról, könyvtérjesztésről. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll, Székelyudvarhely, 2012.

BEKE Sándor:

Erdélyi Toll — az egyetemes magyar irodalom és művelődés szolgálatában. Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal az *Erdélyi Toll* öt éves évfordulóján. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll, Székelyudvarhely, 2016

Erdélyi Magyar Ki Kicsoda 2010. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a BMC Kiadó közös kiadványa, Nagyvárad, 2010.

KÓKAY György:

A könyvkereskedelem Magyarországon. Balassi Kiadó, Budapest, 1997.

Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. IV. N–R. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest—Kolozsvár, 2002.

Székely Útkereső Antológia 1990–1999. Válogatás a Székely Útkereső 1990–1999-es évfolyamaiból. Válogatta, összeállította, a bevezető tanulmányt írta Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat 1990–1999. I–X. évfolyam. (1–53. szám). Reprint kiadás. Sajtó alá rendezte: Beke Sándor. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6nyvterjeszt%C3%A9s_Erd%C3%A9lyben

BEKE SÁNDOR ÉLETRAJZI ADATAI

Beke Sándor 1961. október 3-án született Brassóban. Szülővárosában érettségizett az Unirea Elméleti Líceum történelem-filológia profilú osztályában (1981). Tizenhat éves korában jelenik meg első verse a **Brassói Lapokban**. Középiskolás diákként a Brassói Lapok Irodalmi Körének a tagja. Három éven át szerkeszti az **Orizonturi** (Horizontok) című diáklap magyar nyelvű oldalait.

A Kolozsvári Protestáns Teológiára felvételizik. Tanulmányait félbeszakítva családot alapít és Székelyudvarhelyre költözik. Újságírói képesítést a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE) és a Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ) által szervezett újságíró képzőn szerez Nagyváradon 1990-ben, s még ebben az évben irodalmi, művelődési folyóiratot alapít, a **Székely Útkeresőt**. 1991-ben megalapítja az **Erdélyi Gondolat Könyvkiadót**, melynek jelenleg is igazgatója. Alapító főszerkesztőként irodalmi és művelődési sorozatot indít, a **Székely Útkereső Kiadványait**. **Erdély szent földjén, Orbán Balázs Könyvstand** névvel saját könyvstandokat (1995, 2005), nyomdát (1997), **Ábel** névvel könyvesboltot (2006), **Ezerjófű** névvel természetgyógyászati boltot hoz létre (2012), helyi reklámlapot működtet, a **Business Centert** (1998) és a **Jancsi padja** (2000) című satirikus lapot, 2006-tól jogutódját, a **Jancsi Padja Kiadványokat**, 2002-től két újabb kiadót, az **Erdélyi Pegazust** és a **Székelykaput**. Alapító főszerkesztője az **Erdélyi Toll** című, 2009-től negyedévente megjelenő irodalmi és művelődési folyóiratnak. Alapítója és tulajdonosa a komondor, kuvasz, puli és pumi magyar terelő- és pásztorkutyákat tenyésztő székelyudvarhelyi—ívói **Hargita Óre Ivóvölgyi Kennelnek** (2017).

2002-től a Romániai Magyar Írók Szövetségének a tagja.

Versei lapokban, folyóiratokban, antológiákban és önálló kötetekben látnak napvilágot.

Antológiák, gyűjteményes kötetek, kiadványok: **Alapművelet.** Fiatal költők antológiája (Bukarest, 1985), **A Cenk árnyékában.** Brassói költők antológiája (Brassó, 1995), **Klárís antológia '98** (Budapest, 1998), **Vasárnap Évkönyv 1999** (Kolozsvár, 1999); **Soproni Füzetek.** Művészeti Antológia (Sopron, 2001), **Imakönyv Magyarországért, édes hazánkért.** Kortárs költők imái (Debrecen, 2003), **Brauch Magda: Téged kereslek.** Beke Sándor istenes költészete (Székelyudvarhely, 2006), **101 vers Székelyföldről** (Kolozsvár, 2006), **Magyar, székely és csángó örökség.** A Székely Útkereső Kiadványok Antológiája. 1991–2006 (Székelyudvarhely, 2008), **Székely Útkereső Antológia. 1990–1999** (Székelyudvarhely, 2008), **Becsüld a népet!** A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat gyermekirodalmi antológiája (Székelyudvarhely, 2008), **Csíksomlyó hazavár.** Antológia (Székelyudvarhely, 2008), **101 vers Brassóról** (Kolozsvár, 2008), **Szép karácsony szép zöld fája.** Magyar írók versei és novellái (Székelyudvarhely, 2008), **Székely karácsony.** Versek és elbeszélések karácsony ünnepéről (Székelyudvarhely, 2008), **Karácsonyi álom.** Magyar írók és költők karácsonya (Székelyudvarhely, 2008), **Brauch Magda: A vers megközelítése** (Arad, 2009), **A csíksomlyói Szűzanya ajándéka.** Himnuszok, imák, énekek, tanulmányok, beszédek, versek, novellák, visszaemlékezések (Székelyudvarhely, 2010), **Orbán Balázs — a székely lélek apostola.** Tanulmányok, emlékbeszédek, versek (Székelyudvarhely, 2010), **Visszavár a Hargita.** Antológia (Székelyudvarhely, 2010), **Pataki János: Erdély.** Tündérország képekben régen és ma (Budapest, 2010), **P. Buzogány Árpád: Példák, példaképek, példabeszédek.** Beszélgetések, interjúk (Székelyudvarhely, 2011), **Vándor fecske hazatalál.** Székely ajándék Erdély szent földjéről (Székelyudvarhely, 2015), **Nemzet — Sors — Identitás.** Írá-

sok a hatvanéves Bertha Zoltán tiszteletére (Budapest, 2016), **Emlék Székelyföldről** (Székelyudvarhely, 2016), **Emlék Erdélyből** (Székelyudvarhely, 2016), **Székelyföld, a legendák földje — 2017, 2018.** Naptár (Székelyudvarhely, 2017, 2018), **Erdély szent földjén — 2017, 2018.** Naptár (Székelyudvarhely, 2017, 2018), **Kedei Zoltán: Grafolíra** (Marosvásárhely, 2017), **Pataki János: Erdély kincsei.** Barangolás csodás tájakon (Budapest, 2017), **Erdélyi irodalom I.** az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamaiban (Székelyudvarhely, 2018), **Anyanyelvápolás, sajtó- és irodalomtörténet, irodalom, kritika, hit és néprajz.** Az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009-es és 2010-es évfolyamának tudományos-népszerűsítő antológiája (Székelyudvarhely, 2018), **Erdélyi gyermekirodalom I.** az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamaiban (Székelyudvarhely, 2018).

Önálló versekötetei: **Madártemető** (1993), **Védtelen évek, Téged kereslek** (1995), **Tüntető magnóliák, Hajnalodik nélkülöd** (1997), **Erdélyi homály** (1999), **Megkéssett fel-támadás, Ismét felgyújtom a mécsest, Adventi koszorú, Láthatatlan sorompók** (2002), **A galambok kirepülnek, Elmaradt imák** (2003), **Fehér tulipánok, Mosolygó orosz-lánok** (2004), **A szeretetnek nincsen temetője, Isten meg-áld a Hargitán, Ima Erdélyországért** (2005), **Lelkemben muzsikál a Hargita, Bodzafa virága** (2006), **Álom a Titanicon** (2007), **Szerelem orgonája** (2008), **Átölelt a lel-ke** (2010), **Az én Miatyámkom** (2010), **Álom és értelem** (2011), **Tekintetemmel megfésüllek** (2012), **Erdélyi haran-gok.** Versek és elemzések (Társszerző Brauch Magdával — 2016), **Az álmodó bérceken.** Versek. Beke Sándor verseinek stilisztikai elemzései (Társszerző Málnási Ferencsel — 2016), **Erdély kapujában** (2017), **Virágok Isten kertjében** (2017).

Gyermek- és ifjúsági könyvei: **Kezemben jégvirág** (1996), **Hajóval a Déli-sarkon** (1998), **Bohókás ábécé** (1997, 2000), **Mikor pipepásztor voltam**. Válogatott gyermekversek (2008), **Góbé Miska**. Tréfás költemény (2009), **Havasok királyleánya** (2009), **Öregapó, őzike és a csillagok**. Verses mese (2009), **Szépséges kislakók**. Költemény (2009), **Elégia a Hargitához** (2010), **Ábécéiskola**. Olivér első könyve (2014), **Csengő csendül, csillag csillan**. Gyermekversek. Beke Sándor gyermekverseinek stilisztikai elemzései (I.). (Társszerző Málnási Ferencsel — 2017), **Öregapó meséjében**. Gyermekversek. Beke Sándor gyermekverseinek stilisztikai elemzései (II.). (Társszerző Málnási Ferencsel — 2017).

Fordításban megjelent kötetei: Papp Tibor tolmácsolásában eszperantó nyelven közölt három kötetet (**Protestantaj magnolioj** — Tüntető magnóliák. Debrecen, 1999; **Glaciflor en mia man** — Kezemben jégvirág. Debrecen, 2000; **Mi rebruligos la mecon** — Ismét felgyújtom a mécsest. Debrecen, 2002). Moldoveanu Cornelia fordításában jelent meg román nyelven két kötete (**Poezie de dragoste despre cascada Niagara** — Szerelmes vers a Niagara vízesésről, 2004; **Mi-am clădit în inimă o biserică** — Templomot építettem a szívemben, 2004).

Sajtótörténeti kötetei: **Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben**. Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről (Székelyudvarhely, 2007); **Székely Útkereső (1990–1999)**. Laptörténet és sajtóvisszhang (Társszerző Brauch Magdával, Székelyudvarhely, 2008); **A Székely Útkereső levelezés és dokumentumok tükrében** (Székelyudvarhely, 2010).

Művelődéstörténeti kiadványai: **Kalauz Orbán Balázs székelykapuihoz** (Székelyudvarhely, 2015), **Vendégváró székelykapuk Szejkefürdőn**. Multidéző emlékkiadvány Székelyföldről (Székelyudvarhely, 2015), **Székelykapuk Szejkefür-**

dőn (Székelyudvarhely, 2015), **Székelykapuk Szejkefürdőn**. Öröknaptár (Naptár-változat, Székelyudvarhely, 2015).

Interjúkötetei: **Szépirodalom, néprajz, rovásírás**. Két író-barát beszélgetése életpályájukról és munkásságukról (Társszerző Ráduly Jánossal — Székelyudvarhely, 2008); **Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves évfordulóján**. Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról, sajtókiadványokról, irodalomról, könyvterjesztésről (Székelyudvarhely, 2012); **Erdélyi Toll — az egyetemes magyar irodalom és művelődés szolgálatában**. Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal az Erdélyi Toll öt éves évfordulóján (Székelyudvarhely, 2016), **Könyvterjesztés Erdélyben**. Beszélgetések a XXI. század eleji erdélyi könyvterjesztésről könyvterjesztőkkel, szerkesztőkkel, irodalomtörténészekkel, bibliográfusokkal, írókkal, költőkkel, sajtómunkatársakkal, szociológusokkal, történészekkel, tanárokkal, tudományos kutatókkal, muzeológusokkal (Székelyudvarhely, 2018).

Közéletész, gondozza, sajtó alá rendezi: **Székely Útkereső**. Irodalmi és művelődési folyóirat. 1990–1999. I–X. évfolyam. Reprint kiadás (Székelyudvarhely, 2008); **Tündér Ilona**. Szépirodalom (Székelyudvarhely, 2008); **Kéziratok hagyaték I.** Balogh Edgár, Benkő András, Imreh István kiadatlan leveleiből (Székelyudvarhely, 2010); **A Székely Útkereső levelesládája 1990–2000** (Székelyudvarhely, 2010); **Ábel a Hargitán...** Hargitát ábrázoló részletek Tamási Áron *Ábel* című trilógiájában (Székelyudvarhely, 2012).

Verseivel szerepel az alábbi hanghordozókon (CD-ken): **Udvarhelyszék**. Székelyföldi hangos útítárs. 2. Dancs Market Rekords, 2006; **Kézdivásárhely, Felső-Háromszék, Orbai-szék**. Székelyföldi hangos útítárs. 5. Dancs Market Rekords, 2007.

ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ

A könyv szerkesztője: BEKE SÁNDOR

Nyomdai előkészítés: Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

A szerkesztőség postacíme:

535600 Székelyudvarhely, Tamási Áron u. 87

Telefon/fax: 00-40-266-212703

E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu

ISBN 978-606-534-090-9

www.erdelyigondolat.ro

Készült az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Nyomdájában,
Székelyudvarhelyen

Felelős vezető Beke Sándor igazgató

**Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó
1991–2018 között megjelent kötetei**

1992

1. **Lőrincz György: Kiment a fény a szememből.** Riport az öregekről

1993

2. **Nagy Irén: Mégis** (*Versek*)

3. **Beke Sándor: Madártemető** (*Versek*)

4. **Mihail Eminescu: Az Estcsillag** (*Ráduly János fordítása*)

1994

5. **Elek apó Cimborája.** Antológia (*Csire Gabriella válogatása a Cimborá 1922–1929-es évfolyamaiból*)

6. **Nagy Olga: Barangolásaim varázslatos tájban.** Cigány barátaim között (*Esszé*)

7. **Székely Útkereső Antológia.** A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat antológiája

8. **Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában** (*Nyelvművelő cikkek*)

9. **Cseke Péter: Korfordulós újesztendő** (*Szociográfiai riportok*)

10. **Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra** (*Esszé*)

1995

11. **Ráduly János: Az árnyékok lakodalma** (*Gyermekeversek*)

12. **Beke Sándor: Védtelen évek** (*Versek*)

13. **Jancsik Andor — id. Binder Pál: És élni kellett tovább.** Két emlékirat

14. **Nagy Olga: Pályakép fénnel és árnyékkal.** Egy néprajzos emlékei

15. **Kercsó Attila: Csigaséta** (*Gyermekeversek*)

16. **Beke Sándor:** Téged kereslek (*Versek*)
 17. **Ábrahám János:** Picula. I. Szegényember csikója hamar ló (*Regény*)
 18. **Kristó Tibor:** Kései leltár (*Versek*)

1996

19. **Csire Gabriella:** Áprilisi tréfa (*Gyermektörténetek*)
 20. **Lőrincz György:** Feketében (*Riportok, jegyzetek*)
 21. **Tankó Gyula:** Gyimesi szokásvilág (*Monográfia*)
 22. **Murádin László:** Anyanyelvünk ösvényein (*Nyelvművelő írások*)
 23. **Mihály Tibor:** Őrhegy alatt. Oroszhegy monográfiája
 24. **Ráduly János:** Fény és gondolat (*Versek*)
 25. **Beke Sándor:** Kezemben jégvirág (*Gyermekversek*)

1997

26. **Ferenczi Géza:** Székely rovásírásos emlékek (*Tanulmány*)
 27. **Kozma Dezső:** Erdélyi utakon. Régi kolozsvári arcok
 28. **Csire Gabriella:** Ráma és Szítá csodálatos története. Két eposzátdolgozás
 29. **Beke Sándor:** Tüntető magnóliák (*Versek*)
 30. **Kiss János:** Eszeveszett illúziók avagy Tanúnak jelentkezem (*Publicisztikai írások*)
 31. **Lászlóffy Csaba:** Fej vagy írás (*Versek*)
 32. **György Zsuzsa:** Egy küzdelmes élet. Egy parasztság szony vallomása
 33. **Ráduly János:** Vettem gyöngyöt (*Népköltészeti tanulmányok*)
 34. **Kocsis Rózsi:** Remények és kétségek között. Egy asztság szony életútja
 35. **Beke Sándor:** Hajnalodik nélkülöd (*Szerelmes versek*)
 36. **Ábrahám János:** Picula. II. A boldogság útján (*Regény*)
 37. **Beke Sándor:** Bohókás ábécé (*Gyermekversek*)

1998

38. Kiss Bitay Éva: Gondolatok az evolúcióról (*Tanulmány*)
39. M. Hubbes Éva: Székelyudvarhely egykori nyomdái és kiadványaik (*Tanulmány*)
40. Nagy Irén: Védtelenül (*Novellák*)
41. Murádin László: A hely, ahol élünk. Barangolások Erdély helynevei között
42. Egy barátság története. Féja Géza levelei
43. Ábrahám János: Picula. III. Volt szeretőm tizenhárom (*Regény*)
44. Beke Sándor: Hajóval a Déli-sarkon (*Gyermekversek*)
45. Megszólal az aranycsengő. Karácsonyi versek és történetek
46. Ráduly János: A galambleány (*Tündérmesék*)

1999

47. Székely Ferenc: Jeles napok, ünnepek, szokások Vadasdon (*Monográfia*)
48. Deák Ferenc: Barangolásaim Székelyföldön és környékén. Egy idegenvezető feljegyzései
49. Mitruly Miklós: Szóból ért az ember. Népi elbeszélések Krasznáról
50. Vő Gabriella: Szaván fogjuk. Erdélyi magyar szólások
51. Ferenczi Géza: A moldvai ősbibb csángók (*Tanulmány*)
52. Kicsiny dalaim. Népi költők antológiája
53. Papp Attila: Oktondi okosok (*Verses mesék*)
54. Beke Sándor: Erdélyi homály (*Versék*)
55. Ferenczi István: Besenyő szállások a Nagy-Szamos — Sajó mentén (*Tanulmány*)
56. Kifestőkönyv (*Karancsi Sándor rajzaival*)
57. Ráduly János: Tündéri perpatvar (*Irodalmi anekdoták*)
58. Nagy Olga: Hamupipőke üzenete. Szülőknek a nevelésről
59. László László: Erdélyi fejedelmek (*Tanulmány*)

60. **Elek apó Cimborája.** Antológia. Csire Gabriella válogatása a Cimborá 1922–1929-es évfolyamaiból — *II. kiadás*

61. **Lőrincz József: Tamási Áron hazatérése.** Mikrofilológiai közelítések

62. **K. Kovács András: Őzgidák** (*Gyermekeversek*)

63. **Szente B. Levente: Az ezüsthajú tündérleány** (*Mesék*)

64. **Ráduly János: Jóságvilágom** (*Versek*)

65. **Birtalan Imre: Szerencsés Palkó.** Bolyongás az emlékezés ösvényein

66. **Sebestyén Péter: Életutak.** Szentek, egyházi ünnepek

67. **Murádin László: Egyházi településnevek Erdélyben** (*Nyelvművelő írások*)

68. **Ráduly János: Gyöngyvirág királyfi** (*Népmesék*)

69. **Beke Sándor: Bohókás ábécé** (*Gyermekeversek*) — *II. kiadás*

70. **Bödör András: Székről indultam** (*Önéletrajzi vallomás*)

71. **Németh Júlia: Kolozsvár — műhely és vonzasközpont.** Szemelvények tíz esztendő képzőművészeti krónikájából (*Képzőművészeti krónika*)

72. **P. Buzogány Árpád: Hattyúhívó** (*Gyermekeversek*)

73. **Ferenczi István: Adatok a nagyfejedelemség kori kelet-magyarországi védelmi rendszer ismeretéhez** (*Tanulmány*)

74. **Zsidó Ferenc: Történetiség, sorsok, hiedelmek a Felső-Nyikó mentén** (*Tanulmány*)

75. **Zsidó Ferenc: Szent Anna tavától a bihari Asszony-szigetig** (*Erdélyi magyar mondák*)

76. **Buksa Éva-Mária: Történelmi színjátékok, históriák** (*Hét történelmi dráma*)

77. **Nagy Olga: Egy botcsinálta riporter emlékei** (*Memoár*)

78. **Nagy Olga: A Nap küzdelme a Föld népéért** (*Meseregény*)

79. **Marton Lili:** Táltos János *(Meseregény)*
80. **Nagy Olga:** Erdélyi sors: tegnap, ma, holnap *(Esszé)*
81. **Deák Ferenc:** Barangolásaim Székelyföldön és környékén. Egy idegenvezető feljegyzései — II. kiadás
82. **Kolozsi Gergely István:** Kolozsi pitvaros udvarokban *(Elbeszélések, igaz történetek)*
83. **Dáné Tibor:** Elhull a virág. Az igazság Szendrey Júliáról *(Esszé)*
84. **Diószegi Anna:** Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstatárról *(Memoár)*
85. **Tankó Gyula:** Életvitel a Gyimesekben *(Monográfia)*
86. **Brauch Magda:** Magyarról magyarra *(Nyelvművelő írások)*
87. **Tomcsa Sándor:** Embergyűjtemény *(Novellák, karcolatok, humoreszkek)*
88. **Csetri Elek:** Erdélyi méheskert. Régi erdélyi méhészkönyvek
89. **Vöö Gabriella:** A medve, a farkas és a róka komasága *(Állatmesék)*
90. **Zsigmond Győző:** Orbán Balázs idejében és ma *(Néprajzi tanulmány)*
91. **Ráduly János:** Szitakötőtánc *(Gyermekekversek)*
92. **Gagyí Biró Katalin:** Székelykeresztúr és vidékének keresztzemesei
93. **Csire Gabriella:** Itt járt Mátyás király. Kis történetek a nagy királyról
94. **Barta Zoltán:** Az idő sodrában. Vajdaszentivány monográfiája
95. **Csire Gabriella:** Münchhausen báró barangolásai a nagyvilágban *(Átdolgozás)*
96. **Gub Jenő:** Kertek, mezők termesztett növényei a Sóvidéken. Sóvidéki etnobotanika
97. **Sebestyén Péter:** Agapétól Zsoltárig. Teológiai címszavak és kifejezések kissozóára

98. Ráduly János: Mikor volt egy lovon hét patkó? *(Tálalós kérdések)*

99. Ráduly János: Az igazat éneklő madár *(Székely népmesék)*

100. Ferenczi Géza: Utazások Udvarhelyszéken *(Útleírás)*

2002

101. Beke Sándor: Megkésett feltámadás *(Versek)*

102. Nagy Olga: Esély a megmaradásra. Az „illyefalvi modell” keresztmetszete *(Esszé)*

103. Ferenczi Géza: Lapok Erdély múltjából *(Tanulmányok)*

104. Csire Gabriella: Turpi Lak *(Meseregény)*

105. Beke Sándor: Ismét felgyújtom a mécsest *(Versimák)*

106. Lőrincz József: Tamási Áron hazatérése. Mikrofilológiai közelítések — II. kiadás

107. Derék Borsszem vitéz. Szász népmesék *(Fordította: Zsidó Ferenc)*

108. Csávossy György: Édes méreg *(Három színmű)*

109. Ferenczi Géza: A székely rovásírás az idők sodrában *(Tanulmányok)*

2003

110. Gub Jenő: Természetismeret és néphagyomány a székely Sóvidéken *(Néprajzi tanulmány)*

111. Brauch Magda: Közös anyanyelvünkért *(Nyelvművelő írások)*

112. Dáné Tibor: Apáczai ajándéka. Révületek a Magyar *Encyclopaedia* világrajöveteléről

113. Ferenczi István: Adatok Északkelet-Erdély középkor kezdeti magyar települési képéhez *(Tanulmány)*

114. Beke Sándor: Elmaradt imák *(Versek)*

115. Tankó Gyula: „Én es tudtam hazudozni”. Népi humor Gyimesben

116. Zsigmond Erzsébet: Sirató *(Visszaemlékezés)*

117. **Macrobius: Baráti beszélgetések.** A Saturnus-ünnep
(Fordította: Szabó György)
118. **Ambrus Lajos: Boldogok hajóján** *(Versek)*
119. **Baricz Lajos: Kakukk és Habakuk** *(Gyermekeversek)*
120. **Tamási Piroska: Az erdélyi és székely konyha legismertebb receptjei**

2004

121. **Beke Sándor: Fehér tulipánok** *(Versek)*
122. **Nagy Pál: Tinta a Kisgöncölben** *(Karcolatok, anekdoták)*
123. **Csire Gabriella: Az aranyhal palotája** *(Tarka történetek)*
124. **Murádin László: Anyanyelvi mozaik** *(Nyelvművelő írások)*
125. **P. Buzogány Árpád: Az igazság árnyékai** *(Novellák, elbeszélések)*
126. **Gub Jenő: Üres kalász fenn hordja a fejét.** Székelyföldi szólásmondások, közmondások, találós kérdések
127. **Baricz Lajos: Köt a gyökér** *(Versek)*
128. **Ráduly János: Siratóim lesznek az égi madarak** *(Székely népballadák)*
129. **Beke Sándor: Mosolygó oroszlánok** *(Versek)*
130. **Ráduly János: Titkok a rovásírásban.** Adalékok rovásírásunk ismeretéhez
131. **László László: A nándorfehérvári diadal** *(Történeti mondák)*
132. **P. Buzogány Árpád: Úgy szeretlek, mint a mézes kalácsot** *(77 székely népdal)*
133. **Erdély. Útikönyv**
134. **Ráduly János: Tanuljunk könnyen rovásírni.** Segédkönyv a rovásírás elsajátításához

2005

135. **Erdély. Útikalauz**
136. **Az erdélyi és székely konyha legismertebb receptjei** (Tamási Piroska szakácskönyve) — II. kiadás

137. **Nagy góbé a székely.** Erdélyi népi elbeszélések, anekdoták, igaz történetek
138. **Gub Jenő: Rapsóné rózsája** (*Erdélyi mondák, legendák, regék, tündérmesék*)
139. **A Tordai-hasadéktól Szent Anna taváig** (*Mondák, legendák, regék, tündérmesék*)
140. **Ráduly János: A tulipános láda.** Kis-Küküllő menti székely népmesék, tréfák, anekdoták kiejtés szerinti lejegyzésben
141. **Csire Gabriella: Gilgames álmai** (*Eposzátdolgozás*)
142. **P. Buzogány Árpád: A csengő, aki harang akart lenni** (*Mesék, történetek*)
143. **Ellopták a kántor úr malaccát.** Régi székely humor (*Népi elbeszélések, anekdoták, krónikás adomák*)
144. **Tamási Piroska: Erdélyi szakácskönyv** (*Szakácskönyv*)
145. **Erdélyi édességek, finomságok.** Tamási Piroska receptjei
146. **Beke Sándor: A szeretetnek nincsen temetője. II.** János Pál pápa emlékére (*Költemény*)
147. **Tamási Áron: Ábel** (*Trilógia*)
148. **Wass Albert. Sors és pálya.** Magyar író a huszadik században
149. **Isten, áldd meg a magyart** (*Himnuszok, imák*)
150. **Sebestyén Péter: Nézz az ég felé.** Hétköznapijaink és ünnepeink margójára

2006

151. **Csire Gabriella: Trója** (*A trójai mondakör*)
152. **Nagy Olga: Öregek és fiatalok könyve.** Elmúlt századunk nemzedék- és szemléletváltása Erdélyben
153. **Ráduly János: Hová, hová, Laji bátyám?** Kis-Küküllő menti székely népmesék, mondák, tréfák kiejtés szerinti lejegyzésben
154. **Brauch Magda: Beszélni kell avagy Használjuk anyanyelvünket** (*Nyelvművelő írások*)

155. **Ferenczi Géza — Ferenczi István: Régi várak, új írások.** Régészet és rovásírás *(Tanulmányok)*

156. **Kedves otthoniak.** Tamási Áron levelezése a farkaslaki családdal

157. **Ráduly János: Hallod-e, te másvilág, adsz kenderért pálinkát?** *(Székely népi tréfák, mondák, anekdoták)*

158. **Benedek Elek: Szent Anna tava.** Elek apó mondáiból

159. **Veszed észre, komám...** *(Régi székely anekdoták, közmondások, babonák, népdalok)*

160. **Székely Ferenc: Krumplitábornok sosem esett el** *(Népi humor, igaz történetek, irodalmi anekdoták)*

161. **Nagy Olga: Megfulladt a kecske, bajba' a menyecske** *(Tréfás népi elbeszélések)*

162. **Beke Sándor: Bodzafa virága** *(Versek)*

2007

163. **Tréfál a székely góbé.** Erdélyi népi elbeszélések, anekdoták, igaz történetek Széktől a Gyimesekig

164. **Gub Jenő: Mózsi bá' s Mari nén'** *(Székely viccek, anekdoták, igaz történetek)*

165. **Kolozsi Gergely István: Mikor legvígabb a székely?** *(Erdélyi anekdoták, vidám történetek)*

166. **A furfangos székely góbéságai.** Erdélyi népi elbeszélések, viccek, anekdoták, népmesék, tréfák, igaz- és vidám történetek

167. **Csire Gabriella — Csire Gábor: Csillagregék.** A 12 állatövi csillagkép. Regék és csillagászati magyarázatok

168. **Az én himnuszaim** *(Antológia)*

169. **Ráduly János: Az isztambuli székely (magyar) rovásemlék** *(Kismonográfia)*

170. **Sütő András: Sikaszói fenyőforgácsok.** Cikk, naplójegyzetek

171. **Beke Sándor: Álom a Titanicon** *(Elbeszélő költemény)*

172. **Lőrincz József: Kellő ígék, megtartó gondolatok.** Szentenciák, vallomások Tamási Árontól

173. **P. Buzogány Árpád: A Székely Útkereső Kiadványok műhelyében.** Hagyomány és helyismeret közelképben

174. **Brauch Magda: Szeretlek, kedvesem...** Híres magyar mûzsák

175. **Beke Sándor: Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben.** Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről

2008

176. **Csire Gabriella: Egy magyar kalandor ifjúsága.** Gvadányi József *Rontó Pál* című elbeszélő költeménye nyomán

177. **Székely Útkereső.** Irodalmi és művelődési folyóirat. 1990–1999 (*Reprint kiadás*)

178. **Beke Sándor — Brauch Magda: Székely Útkereső (1990–1999).** Laptörténet és sajtóvisszhang

179. **Magyar, székely és csángó örökség.** A Székely Útkereső Kiadványok Antológiája. 1991–2006.

180. **Székely Útkereső Antológia. 1990–1999.** Válogatás a Székely Útkereső 1990–1999-es évfolyamaiból

181. **Becsüld a népet! A Székely Útkereső** irodalmi és művelődési folyóirat gyermekirodalmi antológiája. Válogatás a folyóirat 1990–1999-es évfolyamaiból

182. **Az élőszó dicsérete.** Kritikák, recenziók, beszélgetések a Székely Útkereső hasábjain

183. **Csíksomlyó hazavár** (*Antológia*)

184. **Csire Gabriella: Az Ótestamentum igazgyöngyei** (*Novellamesék*)

185. **Ráduly János: A legkisebb leány szerencséje** (*Székely népmesék*)

186. **Kriza János: Borsszem Jankó** (*Székely népmesék*)

187. **Benedek Elek: Gyöngyvirág Palkó** (*Székely népmesék*)

188. **Jakab Rozália: A pórul járt pásztorlegényke.** Nyíkömenti székely népmesék

189. **A farkaslaki Jakab Rózsika néni székely szakácskönyve**

190. **Ráduly János: A muzsikáló tücsök** (*Székely állatmesék*)
191. **P. Buzogány Árpád: Öregapó muzsikája** (*Mesék*)
192. **Ráduly János: Király Bözsi hegedűje** (*Székely népmesék*)
193. **Beke Sándor: Szerelem orgonája** (*Versek*)
194. **Ráduly János: Szép Fuvella története.** Székely népmesék a Kis-Küküllő mentéről kiejtés szerinti lejegyzésben
195. **Ráduly János: A farkas és az őzike.** Székely állatmesék a Kis-Küküllő mentéről kiejtés szerinti lejegyzésben
196. **Tündér Ilona** (*Széphistória*)
197. **Ráduly János: Székely békességlevelek (1803–1837)**
198. **Hajdani erdélyi tájakon.** Jékely Zoltán kiadatlan leveleiből
199. **Ráduly János: Csaba ösvénye.** Székely népmondák a Kis-Küküllő mentéről (I.)
200. **Beke Sándor — Ráduly János: Szépirodalom, néprajz, rovásírás.** Két íróbarát beszélgetése életpályájukról és munkásságukról (*Interjú*)
201. **Ráduly János: Alagút a Küküllőig.** Székely népmondák a Kis-Küküllő mentéről (II.)
202. **Ráduly János: A Hajnalcsillag keletkezése.** Székely népmondák a Kis-Küküllő mentéről (III.)
203. **Szép karácsony szép zöld fája.** Magyar írók versei és novellái
204. **Székely karácsony.** Versek és elbeszélések karácsony ünnepéről (*Kisantológia*)
205. **Karácsonyi álom.** Magyar írók és költők karácsonya (*Antológia*)

2009

206. **Leveleskönyv lapjai I.** A címzett: Nagy Pál
207. **Jakab Rozália: Ízek, finomságok a székely kemencében**
208. **Jancsik Pál: Fecskeszárnyon száll a nyár** (*Gyermekeversek*)

209. **Beke Sándor: Góbé Miska** (*Tréfás költemény*)
210. **Nagy Irén: Veletek dalol sok ezüst madárka** (*Gyermekversek*)
211. **Ráduly János: Gyere már, Jégtörő Mátyás** (*Gyermekversek*)
212. **Vitéz Háy János.** Garay János *Az obsitos* című elbeszélő költeménye nyomán
213. **Beke Sándor: Szépséges kislakók** (*Költemény*)
214. **Vitéz Kádár István** (*Históriás ének*)
215. **P. Buzogány Árpád: A csengős bárány és a Napocska** (*Gyermekversek*)
216. **Ráduly János: Janka és a csitkóbogár** (*Kisgyermekbeszéd*)
217. **Csire Gabriella: Árgirus királyfi és az aranyalmák.** Gergei Albert *Árgirus históriája* nyomán
218. **Csire Gabriella: A párjanincs János vitéz.** Petőfi Sándor *János vitéz* című elbeszélő költeménye nyomán
219. **Baricz Lajos: A templom egere** (*Verses mese*)
220. **Beke Sándor: Havasok királyleánya** (*Gyermekversek*)
221. **Csire Gabriella: Csaba és a Nap fia.** Vörösmarty Mihály *Tündérvölgy* című elbeszélő költeménye nyomán
222. **Jánky Béla: Szeretnék csergőóra lenni** (*Gyermekversek*)
223. **Ráduly János: A csodaszarvas nyomdokain.** Székely népmondák a Kis-Küküllő mentéről (IV.)
224. **Csire Gabriella: Lúdas Matyi három arca.** Fazekas Mihály *Lúdas Matyi* című elbeszélő költeménye nyomán
225. **Eszteró István: Nirvána gombostűje** (*Versék*)
226. **Csire Gabriella: Szuhay Mátyás tréfája.** Tompa Mihály *Szuhay Mátyás* című elbeszélő költeménye nyomán
227. **„Megáldott a csíksomlyói Szűz Mária”.** Imák, himnuszok Csíksomlyón
228. **Brauch Magda: Rejtvényes nyelvművelő gyermekeknek és felnőtteknek**
229. **Beke Sándor: Öregapó, őzike és a csillagok** (*Verses mese*)

230. **Ráduly János: Hozzád fohászkodom imában.** Kibédi ráolvasások, népi imák, legendaballadák, kántálóénekek
231. **Sólyom Anna: Kenyérbaba** (*Desági emlékek*)

2010

232. **Csire Gabriella: A nagy erejű Toldi.** Arany János *Toldi* című elbeszélő költeménye nyomán
233. **Virágim, virágim, drága szép virágim.** Székely népballadák (I.)
234. **Én leányom pávát őriz.** Székely népballadák (II.)
235. **Ráduly János: Petőfi Sándor utolsó hét napja.** Petőfi-dokumentumok
236. **Jancsik Pál: Piripócsról Nárittyenbe** (*Gyermekeversek*)
237. **P. Buzogány Árpád: A gagyi fajta tarka szarka** (*Versek mese*)
238. **Leveleskönyv lapjai II.** A címzett: Nagy Pál
239. **Ráduly János: Székely népi tréfák, anekdoták**
240. **Beke Sándor: Átölelt a lelked** (*Versek*)
241. **A csíksomlyói Szűzanya ajándéka** (*Himnuszok, imák, énekek, tanulmányok, beszédek, versek, novellák, visszaemlékezések*)
242. **Kéziratos hagyaték. I.** Balogh Edgár, Benkő András, Imreh István kiadatlan leveleiből
243. **P. Buzogány Árpád: Tálkondító kandúr** (*Gyermekeversek*)
244. **Orbán Balázs — a székely lélek apostola** (*Tanulmányok, emlékbeszédek, versek*)
245. **Visszavár a Hargita.** Antológia (Orbán Balázs, Thaly Kálmán, Tompa László, Földes Zoltán, Petres Kálmán, Farcádi Sándor, Kacsó Sándor, Jakab Géza, Ladó Lajos, Sütő András, Nagy Irén, Beke Sándor, P. Buzogány Árpád írásai a Hargitáról)
246. **Csire Gabriella: A magyarság mondáiból**
247. **Beke Sándor: Elégia a Hargitához** (*Költemény*)
248. **Nagy Pál: Betűvetés mezején.** Írókról, írásokról
249. **Beke Sándor: Az én Miatyáinkom** (*Költemény*)

250. **A Székely Útkereső levelesládája 1990–2000.** Köz-
zéteszi: Beke Sándor

251. **Ráduly János: Bartók Béla kibédi énekesei és a
Cantata profana** (*Cikkek, tanulmányok*)

252. **Jancsik Pál: A tó, a szarka meg a gyűrű** (*Gyermek-
versek*)

253. **Baricz Lajos: Betlehemi éjszakában** (*Gyermekversek*)

254. **Ráduly János: Őseink turulmadara.** Székely népmon-
dák a Kis-Küküllő mentéről (V.)

255. **Baricz Lajos: Különös karácsony.** Karácsonyi törté-
netek

2011

256. **Ráduly János: Pisztrángjáték a fényben.** 133 haiku

257. **Beke Sándor: A Székely Útkereső levelezés és do-
kumentumok tükrében**

258. **Csire Gabriella: Észak ékes csillaga.** Mesék finn,
lapp és vogul epikus énekek nyomán

259. **Csire Gabriella: Tündér Ibolya.** Arany János *Rózsa és
Ibolya* című verses meséje nyomán

260. **Sipos Erzsébet: Székely Útkereső — a könyvekbe
mentett folyóirat** (*Recenziók*)

261. **Ráduly János: Könyv és élet.** *Kritikák, recenziók*

262. **Bölöni Domokos: Küküllőmadár** (*Karcolatok*)

263. **Nagy Pál: Vallomásos emlékek**

264. **Beke Sándor: Álom és értelem.** Alliterációs verskísérlet

265. **Sebestyén Péter: Szolgáló szeretet**

266. **Gagyí Biró Katalin: Fejdíszek Székelykeresztúr kör-
nyékétől a két Homoród mentéig**

2012

267. **Pomogáts Béla: Erdélyi gondolat — erdélyi iroda-
lom** (*Tanulmányok*)

268. **Beke Sándor: Tekintetemmel megfésüllek** (*Versek*)

269. **Gagyí Biró Katalin: Székely népi szakácskönyv**

270. **Ráduly János: Bolyai János és Kibédi Orbán Rozália** (*Cikkek, tanulmányok*)

271. **Málnási Ferenc: Hittel, szóval, tettel.** Anyanyelvoktatásunk Erdélyben a kezdetektől napjainkig (I.)

272. **Ráduly János: Sirálytánc** (*Gyermekversek*)

273. **Látom a szép eget fölöttünk fémleni.** Erdélyi történelmi népballadák

274. **Tamási Áron: Ábel a rengetegben**

275. **Tamási Áron: Ábel.** *Trilógia* — II. kiadás

276. **Ábel a Hargitán.** Hargitát ábrázoló részletek Tamási Áron *Ábel* című trilógiájában

277. **Asztalos Enikő: Erdélyi népi szakácskönyv**

278. **Csire Gabriella: Erdélyi mondák és históriák**

279. **Erdély szent földjén.** Mondák, legendák, regék, históriák és tündérmesék

280. **Beke Sándor: Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves évfordulóján.** Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról, sajtókiadványokról, irodalomról, könyvterjesztésről

2013

281. **Ráduly János: A járomba fogott méhecske** (*Székely állatmesék*)

282. **Nagy Irén: Nyikó menti hajnalok.** Verses vallomások a szülőföldről

283. **Balázs Sándor: Köznapi filozófia.** Gondolatok — példázatokkal

284. **Asztalos Enikő: Erdélyi lakodalmak és lakodalmi szokások**

2014

285. **Beke Sándor: Ábécéiskola.** Olivér első könyve (*Gyermekversek*)

286. **Nagy Székely Ildikó: Ajándék.** Krisztián könyve

287. **Ráduly János: Székely eszesség-próbák** (*Találás mesék, mulattatós rejtvények*)

288. **Ráduly János: Tréfás kedvű székely góbék** (*Népi tréfák, anekdoták*)

289. **Nagy Irén: Transzilván elégia** (*Költemény*)

290. **Ráduly János: Székely hazugságmesék**

2015

291. **Beke Sándor: Vendégváros székelykapuk Szejkefürdőn.** Multidéző emlékkiadvány Székelyföldről

292. **Ráduly János: Csombod vára tündérei.** Székely népmondák a Kis-Küküllő mentéről (VI.)

293. **Kiss Lehel: Hova jár a felhő-bárány?** (*Gyermekversek*)

294. **Nagy Irén: Hová lett az erdő?** Cimba és Zenge meséje a harmadik évezredből (*Meseregény*)

295. **Asztalos Enikő: A nyárádmenti székely népviselet a XIX. század végétől a XXI. századig**

2016

296. **Beke Sándor — Brauch Magda: Erdélyi harangok.** Versek és elemzések

297. **Málnási Ferenc: A Székely Útkeresőtől a Nyelvünk és Kultúránkig, az erdélyi irodalomtól ünnepekig, nyelvhezánkig.** Recenziói állomások könyveink birodalmában

298. **Beke Sándor — Málnási Ferenc: Az álmodó bérceken.** Beke Sándor: Versek. Málnási Ferenc: Beke Sándor verseinek stilisztikai elemzései

299. **Gagyí Biró Katalin: Székely ünnepi szakácskönyv ünnepekre és hétköznapiakra**

300. **Beke Sándor: Erdélyi Toll — az egyetemes magyar irodalom és művelődés szolgálatában.** Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal az *Erdélyi Toll* öt éves évfordulóján

301. **Asztalos Enikő: Népi lakberendezés a Nyárádmentén a XIX. század végétől napjainkig**

2017

302. **Beke Sándor: Erdély kapujában** (*Versek*)

303. **P. Buzogány Árpád: Könyvek és gyöngyök.** Könyvismertető, kritikák (1996–2000)

304. **P. Buzogány Árpád: Tények, eszmék, sorsok.** Kritikák, recenziók (2000–2003)

305. **Beke Sándor — Málnási Ferenc: Csengő csendül, csillag csillan.** Beke Sándor: Gyermekversek. Málnási Ferenc: Beke Sándor gyermekverseinek stilisztikai elemzései (I.)

306. **Beke Sándor — Málnási Ferenc: Öregapó meséjében.** Beke Sándor: Gyermekversek. Málnási Ferenc: Beke Sándor gyermekverseinek stilisztikai elemzései (II.)

307. **P. Buzogány Árpád: Történetek, hitvallások, néphagyományok.** Könyvismertető, kritikák (2003–2009)

308. **Beke Sándor: Virágok Isten kertjében** (*Versek*)

2018

309. **Erdélyi irodalom I.** az *Erdélyi Toll* irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamaiban

310. **Anyanyelvápolás, sajtó- és irodalomtörténet, irodalom, kritika, hit és néprajz.** Az *Erdélyi Toll* irodalmi és művelődési folyóirat 2009-es és 2010-es évfolyamának tudományos-népszerűsítő antológiája

311. **Erdélyi gyermekirodalom I.** az *Erdélyi Toll* irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamaiban

312. **Beke Sándor: Könyvterjesztés Erdélyben.** Beszélések a XXI. század eleji erdélyi könyvterjesztésről könyvterjesztőkkel, szerkesztőkkel, irodalomtörténészekkel, bibliográfusokkal, írókkal, költőkkel, sajtómunkatársakkal, szociológusokkal, történészekkel, tanárokkal, tudományos kutatókkal, muzeológusokkal

Kiadványaink elérhetőségei a világhálón

Erdélyi Toll

Irodalmi és művelődési folyóirat

www.erdelyigondolat.ro

EPA URL: <http://epa.oszk.hu/02200/02203>

KIADVÁNY URL: http://epa.oszk.hu/erdelyi_toll

http://www.matarka.hu/f_leiras.php?fsz=1437

<http://www.matarka.hu>

*

Irodalmi és művelődési folyóirat

www.erdelyigondolat.ro

<http://epa.oszk.hu/01300/01336>

<http://www.matarka.hu>

*

**Beke Sándor: Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó
és szellemi műhely húszéves évfordulóján.**

*Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel,
egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi
könyvkiadásról, sajtókiadványokról, irodalomról, könyvterjesztésről.*
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok
— Erdélyi Toll. Székelyudvarhely, 2012.

www.erdelyigondolat.ro

<http://mek.oszk.hu/11100/11103/>

*

Málnási Ferenc:

**A Székely Útkeresőtől a Nyelvünk és Kultúránkig,
az erdélyi irodalomtól ünnepekig, nyelvhazáig.**

Recenziójnyi állomások könyveink birodalmában.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2016.

<http://mek.oszk.hu/16100/16159>

*

Beke Sándor:
**Erdélyi Toll — az egyetemes magyar irodalom
és művelődés szolgálatában.**

*Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal,
költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal
az Erdélyi Toll öt éves évfordulóján.*

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok
— Erdélyi Toll. Székelyudvarhely, 2016.

<http://mek.oszk.hu/16100/16160>

*

Beke Sándor — Brauch Magda: Erdélyi harangok.

Versek és verselemzések.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó —
Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll.
Székelyudvarhely, 2016.

<http://mek.oszk.hu/16100/16148>

*

Beke Sándor — Málnási Ferenc: Az álmodó bérceken.

Beke Sándor: Versek.

Beke Sándor verseinek stilisztikai elemzései.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó —
Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll.
Székelyudvarhely, 2016.

<http://mek.oszk.hu/16100/16158/>

Bencze Mihály • Bertha Zoltán
Demeter Attila • Kozma Mária
Kuszálik Péter • Nagy László Mihály
Nagy Székely Ildikó
P. Buzogány Árpád • Pomogáts Béla
Róth András Lajos • Sarány István
Szekeres Lukács Sándor
Szócs Katalin • Tácsi Erika
Tar Károly

ISBN 978-606-534-090-9